

Ulek Xaiya Luk Bung Luk

Namua Luk Bung Xailonginoa

Luk bung mala rangua lipu yayam tela, yanoa Tiopalas. Tiopalas yanoa namuxina bing “Lipua murung sibuna mana Urana”. Lipu xabiangamdi dahatum ba Tiopalas lipu yayam tela mana gabman Rom kimbo lipu sianggam tela. Mana bungina Luk, lipudi disai lipu sianggam tela ba haulidi siangia. Nabu Tiopalas wasa mana Luk bila ba, bing Luk bung yanoa bu iti yanoa mana haulinganoa mana gim xailonga buninga giminaginoa, saing tongtongia daxanga ba lipudi daxap xailonga.

Luk haruanganoa sanga mana lipu longgalo. Bung bu haringia lipu hatuminga haringinamdi. Bung bu hamaringia lipu hatumingadingdi mana Yesu gaxarea, ria baru. Tiopalas bagu Yudadi titidinga te, binabu Luk baxanga na. Luk bo ba Tiopalas xabia Yesu haruangang longgalo, ungguti mana hayauxinganoa laing haing mala long xaiya. Baing hatanga lipu longgalo, Yuda Teguamdi xauna, ba Urana yaha mana xapdi muli, nabu dahatum haringina mana Yesu.

Lipu Buningama

Luk Yuda tela te, Yuda Teguam tela. Baing oxatanoa lipu baxiam. Pol rianoa (Kolosi 4:14) saing ila xaung Pol bungina dahaxa mauli dibaxanga ulek xaiyua (Aposel 16:10 saing ila).

Luk bagu Yesu oxatanoa maxania te, ne xap haruanga rangua xumana dibagu ding maxadingia, saking bung naxuyanganoa mari. Lipu xabiangamdi dahatum ba Luk bung xailongina bila niani AD 60 kimbo liwe mana AD 70-90 mana long sabanga tela bila Rom, Akaya, Epasas kimbo Sisaria.

Luk bung xailongga li ing ganina te. Xailong tela muli bung bing Aposel. Xailongga li sup mana bungina Yesu haing long xaiya, saing Aposel ungguti mana axamandi disok kimuya mana.

Haruanga Tuandi

- Haruanga mugamugangam (1:1-4)
- Yesu malinganoa (1:5-2:52)
- Yesu xauxau mana oxatanoa (3:1-4:13)
- Yesu tuxu oxata titia Galili (4:14-9:9)
- Yesu yunga Galili saing ila mana titi teladi (9:10-50)
- Yesu tuxu oxata bungina haxa mala Yerusalem (9:51-19:27)
- Yesu xaidabing subingandi: Mati saing mesa muli (19:28-24:53)

Luk Bung Mala Rangua Tiopalas

¹ Lipu sabanga Tiopalas:

Lipu xumana dituba rimadingdi ba dibung mari naxuyanga mana axadi Urana libudi liwe mam. ² Naxuyangadi ba am gaxap rangua lipuadi dibagu axamandi muga sibuna maxadingia, ding lipu Urana Xuanoa baxanganganamdi. Dinaxuya naxuya nam saing am galungu ba.

³ Binabu, ngahatum ba xai mana ngabung naxuyanga ba mari naung, bu nganaxuya maringina mana axadi disok ba. Oxatua li ngatuxu waleu ma hatata, nga sibugu ngabagu rangrang mana naxuyangadingdi, ngaxusunga xusungadi mana namuxing longgalo bu ngaxabia rangrang. ⁴ Ngalibu bila ba bu utiti uxabia rangrang ba axadi lipudi ditubatubaung mana, bing maxung sibuna.

Sekaraya Elisabet Tang

⁵ Mana bungina Herot, xaitamoxi mana titia Yudia, baing lipu hananiangam tela wa, yanoa Sekaraya. Abitsa bakbaging hananiangam tela. Haininoa Elisabet tang mugangadinga Aron. ⁶ Tang dimaring Urana maxania, disu maringing sibuna mana Toxoratamona hanaunaungang longgalo. ⁷ Ning garading te, namua na Elisabet wa xuhi, saing tang nianiding xumana.

⁸ Xaidap tela Sekaraya gabu bakbagindi dituxu hananianga oxatanoa Urana maxania. ⁹ Disu mana kuboludinga, baing dahali halinga tela bu Urana hatanga ba lipu gaxarea bagula luxu Toxoratamona Numang lunia bu tau bunuxuyang saminam, baing dimogu Sekaraya. ¹⁰ Baing xaidap maxanoa mana ditau bunuxuyang saminam ma, saing luxuba. Bungina luxu baing buranga digugunia mua sabasabia, disabu na Urana.

¹¹ Disabu baing Toxoratamona uleginam tela owa masok mana Sekaraya, li mana kabukabu

bunuxuyang saminam hananiangam rubina rimamo. ¹² Baing Sekaraya bagu, saing maxuwangua xap saing lulu. ¹³ Ning uleginama harua na ba, “Sekaraya, labu umaxuwau tai! Sabungama Urana lungu ba. Hainima Elisabet bagula hayau gara lup tela naung, bing usina yaya Yon na. ¹⁴ Bagula gamoma yaha sabanga sibuna mana. Lipu xumana bagula gamodingdi diyaha bungina gara ba sok, ¹⁵ namua na bagula xap yaya sabanga Toxoratamona maxania. Labu nung wain kimbo lang haringing telau tai, bu hatanga ba Urana inia, saing bungina wa bauna gamoniauyu baing bagula baxagi mana Urana Aningonoa. ¹⁶ Baing bagula xugia Isrel* xumana digoxoya ma rangua Toxoratamona, Urana dingia. ¹⁷ Baing Urana Aningonoa bagula hauli ba baxanga haruanga haringinam, bila Elaitsa† waleu ba. Bagula muga mana Toxoratamona bu libu tibuding muruding sibuna mana garadingdi, xaung libu lipu kubolu dianamdi daxap hatuminga xai rangua lipu maringindi. Baing bagula libu bila ba bu xauxau lipudi mana bungina Toxoratamona ma.”

¹⁸ Sekaraya harua na uleginama ba, “Ai, alali sanga te! Nga duanga, saing hainigua nianindi xumana baing. Binabu bagula ngahatum haring-

---

* **1:16** Mana Urana Xuang Mugamugangama, Isrel bing yaya Urana sina na Yudadi mugangadinga Yekop. † **1:17** Elaitsa Urana lipuxing suxunguxunguam tela, wa niani 800 muga mana Yon sok. Urana lipuxing suxunguxunguama Malakai bung xailonginia ba Urana bagula soxi Elaitsa goxoya mala Isrel muli muga mana Urana Lipuxing Mogunganama bagula sok. Ubagu Malakai 4:5.

ina mana haruangama baru?”

¹⁹ Baing uleginama haxuya ba, “Nga Gebirel. Ngali mua Urana maxania, saing soxi nga ba ngaharua naung xaung ngabaxanga ulek xaiya li naung. ²⁰ Ning bagu uhatum haringina mana haruangagua te, binabu suxunguma bagula mauxana, saing sanga ba uharua te laing xaidapka haruangagua sok ba. Bagula sok maxuna mana xaidabinoa.”

²¹ Baing buranga diragu mana Sekaraya mua sabasabiauyu, dahatum xumana ba baruta wa maxaxaya Urana Numania. ²² Bungina sok ma, bing sanga ba harua nadi te. Baing ina naga, hatanga babu rimania ing ganina, binabu daxabia ba bagu axamang maxang tela maluxu Urana Numania.

²³ Bungina xaidabing oxatam disup, baing goxoya mala numia. ²⁴ Kinu rangua haininoa Elisabet. Xaidap teladi disup, baing Elisabet gamona. Baing Elisabet wa hisangia sobak luwadi luwadi hiliadinga.‡ ²⁵ Elisabet harua naina ba, “Toxoratamona hauli nga baing. Mana bungina baguli libu xai manga, saing hitixiya memeyagua sangua lipudi maxadingdi.”

Urana Uleginama Owa Masok Rangua Maria

²⁶ Elisabet gamona sobak 6 baing Urana soxi uleginama Gebirel mala long tela duxu ba Nasaret wa titia Galili. ²⁷ Soxi mala rangua haing nanung tela, ina dahau gabisia ba yau lipu tela, yanoa Yosep, Xaitamoxi Debit bakbaging tela.

---

‡ **1:24** Elisabet wa hisangia namua na bo ba gamona hatanga sabasabia to.

Haing nanuna ba yanoa Maria. ²⁸ Uleginama sok mana saing harua ba, “Xaidap xai. Toxoratamona wa ranguaung. Libu xai maung baing!”

²⁹ Maria lungu haruanganoa ba, baing hatum xumana mana ba baru namuxinta. ³⁰ Ne uleginama harua na ba, “Maria, Urana yaha sibuna maung, labu umaxuwau tai. ³¹ Baing ina naga, bagula gamom saing uhayau gara lup tela, bing uxu yanoa ba Yesu. ³² Ina bagula xap yaya sabanga saing bagula duxu ba Urana Eta Loam Sibuna Garanoa. § Toxoratamona Urana bagula sina muganganoa Xaitamoxi Debit yonggaxinoa na. ³³ Baing bagula wa xaitamoxi mana Yudadi, Yekop bakbagindi, bungingbunginalo. Yonggaxinoa sanga ba sup te.”

³⁴ Baing Maria xusunga uleginama ba, “Alaba bagula sok baru, namua na ngakinu rangua lipu tela te?”

³⁵ Baing uleginama haxuya ba, “Urana Aningonoa bagula ri ma ranguaung, baing Urana Eta Loam Sibuna haringinganoa bagula kaung. Binabu, gara wa gamomia bagula duxu ba lipua Urana mogu naina xaung Urana Garanoa. ³⁶ Bagu bakbagima Elisabet wa xanronggi, ne bagula hayau gara tela! Ina duxu ba xuhiana ba, ne gamona mana sobak 6. ³⁷ Uhixi manau tai, namua na Urana sanga ba libu axamang longgalo.”

---

§ 1:32 Urana Eta Loam Sibuna Garanoa—Alali yaya tela disina na lipua Urana lipuxing suxunguxunguamdi dibaxanga ba bagula wa Xaitamoxi Debit sibing tela, saing Urana mogu lipua ba hauli lipudi saing wa etua manadi.

³⁸ Baing Maria haxuya ba, “Bagu nga Toxoratamona lipuxing oxatama. Binabu ina libu manga bila uharua ba.” Saking uleginama yunga saing ila.

Maria Ila Lobu Rangua Elisabet

³⁹ Ila sup baing Maria xauxau, ila sap mala long tela wa titia Yudia wa etua'm bimbidi. ⁴⁰ Haxa mala laing sup, baing luxu Sekaraya numania saing harua xaidap xai na Elisabet. ⁴¹ Bungina Elisabet lungu Maria baing ina naga, Elisabet garang kambagina wa gamonia ba xukxugia, saing Urana Aningonoa luxu mana Elisabet bu baxagi mana. ⁴² Wagi sabanga ba, “Urana libu xai sibuna maung mana haing longgalo, saing libu xai sibuna mana garama bagula uhayau baing! ⁴³ Ne uma rangua nga baru? Nga haing olang. Ung bagula usok Toxoratamona ngayua bauna! ⁴⁴ Ngaxabia alaba namua na hata sibuna li waxumtuanoa ri mana tangaguliandi, baing gara wa gamogia xukxugia namua na yaha sibuna. ⁴⁵ Urana yaha maung, namua na haruanga ba Toxoratamona balaung mana ba, uhatum haringina bagula sok baing!”

Maria Olainoa

⁴⁶ Baing Maria harua ba:

“O, lugua iti Toxoratamona yanoa

⁴⁷ saing aningogua yaha sibuna mana Urana,
Lipuxigu Xabingama Muli,

⁴⁸ namua na hatumia nga,
nga haing olang, lipuxing oxatam ing ganina.

Bagu hatata saing ila, bagula lipu longgalo da-
 harua ba, 'Urana yaha maung',
 49 namua na Ing Haringing Sibuna libu
 axamang sabangadi manga,
 yanoa ing ganina maringing sibuna.
 50 Usinganganoa ila rangua lipu gaxarea duwa
 hawa mana,
 lipu hatatamdi ila laing kimuamdi.
 51 Libu oxata haringina rimania,
 suka lipudi diti ding ludingia mala hataing
 hataina.
 52 Tatua xaitamoxi haringindi,
 ne iti lipu olangdi.
 53 Sina axamang xaidi na lipu gaxarea gesagiding
 bu dibaxagi,
 ne sina axamang tela na lipu xalaxalamdi te.
 54-55 Hau haruangua waleu ba bungingbunginalo
 usinga
 mugangaroa Ebrahim* xaung bakbaginoa
 disok kimu.
 Hatumia muli haruanguanoa,
 binabu hatata hauli Isrel lipuxing ox-
 atamdi."

56 Maria wa rangua Elisabet laing bila sobak
 tuwa disup ba, baing goxoya mala yabania.

Elisabet Hayau Lipu Suguangama Yon

57 Baing ina naga, bungina gara ruha Elisabet,
 baing hayau gara lup tela. 58 Yabanamdi xaung

---

* 1:54-55 Ebrahim bing Yudadi mugangading mugamugangam.

bakbagindi dilungu Toxoratamona hatanga usinganga sabanga na, binabu digabu diyaha ranguauba.

⁵⁹ Xaidabing 8 sorkuba, baing dima ba duxuxu gara ba sangganoa,[†] dibo ba disina tibuna Sekaraya yanoa na, ⁶⁰ ning bauna harua ba, “Tegu! Yanoa bagula tauxu ba Yon.”

⁶¹ Dibala ba, “Ai, bakbagim tela yanoa bila ba te.”

⁶² Baing ina naga, dahatanga babudi rimadingia na tibuna, bu daxabia ba ina muruna mana baru yanta. ⁶³ Xusunga mana xailong buningam tela, saing bung, “Yanoa ba Yon.” Baing dihixi mana. ⁶⁴ Hata sibuna li suxungunoa xaxaina muli, saing mananoa bisa, baing haruauba, iti Urana yanoa. ⁶⁵ Baing maxuwangua xap yabanam longgalo, saing naxuyangua ila mana long longgalo duwa titia Yudia duwa etua’m bimbidi. ⁶⁶ Ding longgalo dilungu naxuyanga ba dahatumhatum mana, saing duxusunga ding ba, “Gara ba bagula sok bila lipua na bila baru?” Daharua bila ba namua na Toxoratamona haringinganoa wa rangua.

Sekaraya Olainoa

⁶⁷ Tibuna Sekaraya baxagi mana Urana Aningonoa saing xap Urana suxungunoa, saing baxanga muga mana axamang teladi bagula disok kimuya ba:

[†] **1:59** Kubolua duxuxu sangganoa su mana hanaunaunga Moses bung, saing hatanga ba Yuda tela, Urana lipuxindi. Ubagu Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 12:3.

- 68 “Taiti Toxoratamona, Urana Isreliam, yanoa,
namua na ri ma saing xap kira lipuxindi
muli sangua bixuaradi rimadingia ba.
- 69 Liwe mana lipuxing oxatama Xaitamoxi Debit
bakbaginoa ba,
rang lipu haringing tela mali bu xap kira
muli.
- 70 Waleu sibuna mana lipuxing suxunguxun-
guamdi mogudi naina, ina harua ba,
- 71 bagula xap kira muli sangua bixuaradi
xaung lipudi hauxading sibuna makira ri-
madingia,
- 72 bu hatanga usingangua na mugangaradi,
saing hatumia muli ba hau haruangang
maringina,
- 73 haruanga maxunamga ba harua maxuna na
mugangaroa Ebrahim ba:
- 74 bagula xap kira muli sangua bixuaradi ri-
madingia,
baing libu kira hatumingara dimaxuwa te bu
tatuxu oxatanoa,
- 75 bagula libu kira tawa iniadi sibuna,
saing hauli kira ba talibu kubolu maringina
maxania mala mana walingara longgalo.
- 76 “Baing ung ba, garagua, bagula duxung ba,
Urana Eta Loam Sibuna lipuxing suxun-
guxunguama,
namua na bagula umuga mana Toxorata-
mona bu uxauxau daxangua mana,
- 77 bu sina xabianga mana xabinga muli na
lipuxindi,
bungina Urana yunga kuboluding diandi,

⁷⁸ namua na Urana kiria usinga sibuna lunia,
baing bagula ma rangua kira bila xaidaba
haing,

⁷⁹ bu saxaxangia lipuadi duwa labiania
xaung lipuadi matia kaudi,
bu ta kira gamogamu mosiam daxangania.”

⁸⁰ Baing ina naga, gara ba tubu saing aningong
hatumingana xaxaina. Ila wa long xoliania laing
bungina tuxu oxatanoa Isreldi maxadingia.

2

Maria Hayau Yesu (Matyu 1:18-25)

¹ Bila bungina Elisabet hayau Yon, Romdi
yanamidinga Sisa Augastas tabina lipu longgalo
duwa hawa mana Romdi ba, bagula daxap
yadingdi bu daxap takis manadi. ² (Alali bunging
mugamugangam dititi lipudi bungina Kwairinias
wa gabana mana probinsia Siria.) ³ Baing ina
naga, lipu longgalo dila mana mugangadingdi
yabadingdi bu dibung yadingdi mari.

⁴ Binabu Yosep xauna yunga titia Galili mana
longga Nasaret, goxoya mahaing titia Yudia long
tela duxu ba Betlehem, Xaitamoxi Debit yabania,
namua na ina Debit sibing tela. ⁵ Haing mala
xaung Maria bu tang dita yadingdi. Tang dila
namua na dahau gabisia manadi. Ne Maria
gamona. ⁶⁻⁷ Bungina disok mana longga ba, lobu
numana ganangan te, binabu duwa bulmakau
numania. Gara ruha Maria la ba, saing hayau
garang matuaua, gara ba lup. Kaukau mana

imang hataindi saing tuxuya'm tabu asaxadi minadingia.

Lipu Sipsip Wasanganamdi Xaung Urana Uleginamdi

⁸ Tauna, mana yambongga baguba, lipu sipsip wasanganam teladi duwa singia, duwasa mana sipsibiding bakbak sabanga raxangia. ⁹ Urana uleginam tela owa masok manadi, baing Toxoratamona ralanoa saxaxangia taxiyadi, saing dimaxuwa haringing sibuna. ¹⁰ Ning uleginama baladi ba, "Labu amaxuwau tai! Bagu ngaxap ulek xaiyua ma ranguang. Haruanga li bagula lipu longgalo gamodingdi diyaha sibuna mana. ¹¹ Mana xaidapka baguli, ala Xaitamoxi Debit yabania, haing tela hayau Lipuxim Xabingama Muli. Ina Kristo,* Toxoratamona. ¹² Hatanganganoa bing: Bagula abagu gara kambaging tela dikaukau mana imang hataindi saing kinu'm tabu asaxadi minadingia."

¹³ Hata sibuna li uleginam bakbak sabanga dowu masok rangua uleginama, diti Urana yanoa, daharua ba,

¹⁴ "Taiti Urana yanoa eta lo sibuna, saing hawa titia li sina gamogamu mosiu na lipu longgalo yaha manadi ba."

¹⁵ Daharua laing sup, diyungadi dila long xaiya, baing lipu sipsip wasanganamdi daharua

---

* **2:11** Kimbo Masaya. Kristo (Grik xuana) xaung Masaya (Hibru xuana) dingtang namuxidinga bing Urana Lipuxing Molygonama. Maxixinga 26 xauna.

nading ba, “Talauba. Tala hata Betlehem, tabagu baraxinta sok, axa Toxoratamona bala kira mana ba.”

¹⁶ Binabu dila sap saing dibagu Yosep, Maria tang digabu gara kambagina, ina kinu'm tabu asaxadi minadingia. ¹⁷ Dibagu laing sup, saing dinaxuya mana uleginama harua baru mana gara ba, ¹⁸ baing ding longgalo dilungu ba, dihixi mana naxuyangadinga. ¹⁹ Ne Maria ba, ta haruangadi ba hatumingania saing hatumiadi mua. ²⁰ Lipu sipsip wasanganamdi digoxoya mala, diti Urana yanoa mana axadi dibagudi saing dilungudi ba, namua na disok taxa bila uleginama baladi ba.

Daxap Yesu Mala Urana Numania

²¹ Mana xaidabing 8 duxuxu sangganoa, disina yaya Yesu na, yaya ba uleginama bala Maria muga bungina gamona mana teguyu.

²² Xaidap sigixinganama bila hanaunaunga mana Moses[†] harua ba sokkuba. Binabu Yosep Maria tang daxap Yesu mala long sabangga Yerusalem bu dahatanga na Toxoratamona. ²³ (Dilibu bila ba namua na Toxoratamona hanaunaunganoa harua ba, “Gara lup mugamugangam longgalo bing dimogu ba Toxoratamona iniadi.”[✧]) ²⁴ Xauna, ding dibo ba disina hananiangua bu disu mana Toxoratamona hanaunaunganoa, tabinadi ba dahania'm axadi bagudi li: “baxaliku luwa kimbo gumak kaxukang luwa.”[✧]

[†] **2:22** Ubagu Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 12:1-8.

[✧] **2:23** Xapdi Muli (Kisim Bek) 13:2,12   [✧] **2:24** Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 12:8

²⁵ Baing ina naga, lipu tela wa Yerusalem, yanoa Simion. Maring saing haxa rangua Urana. Ragu mua mana Urana xap Isreldi muli. Baing Urana Aningonoa wa rangua. ²⁶ Urana Aningonoa baxanga na masup ba sanga ba mati te laing bagu Kristo to, lipua Toxoratamona mogu ba. ²⁷ Urana Aningonoa xai mala Urana Numang yabania. Baing ina naga, Yesu baungtibundi daxap maluxu bu dahatanga na Urana, bila Urana hanaunaunganoa harua ba. ²⁸ Simion sep saing iti Urana yanoa, harua ba:

- ²⁹ “Toxoratamona, bila uharua maxuna ba,
hatata uyunga nga lipuxim oxatama ba nga-
mati mosiu.
- ³⁰ Namua na nga sibugu maxagudi dibagu
xabinga muli ma ranguaung,
- ³¹ alaba uxauxau numanuma longgalo
maxadingia.
- ³² Ina bagula wa bila nagung ba saxung
daxangama mana Yuda Teguamdi,
saing bagula libu ung lipuxim Isreldi daxap
yaya sabanga.”

³³ Gara baungtibundi dihixi mana haruangua Simion harua mana ba. ³⁴ Saking Simion baladi ba Urana bagula guxamdi, saing harua na bauna Maria ba, “Bagu gara li, Urana mogu namua mana Isrel xumana bagula xungdi mari, xumana bagula dimesa. Bagula wa bila hatanganga tela, ne bagula daharungia, ³⁵ sanga mana hatanga lipu xumana hatumingadingdi duwa gamodingia sabasabia. Baing ung ba, axamang

diandi dilibudi mana bagula libu uxunumia bila waxang tela su luma.”

³⁶ Baing xanronggi tela Urana lipuxing suxunguxunguama wa, yanoa Ana, Panuel garanoa, xaung Asa bakbaging tela. Wa rangua ayuana niani 7 kimuya mana diyau, ³⁷ baing ayuana mati saing wa tap laing hatata nianing 84. Sauya Urana Numanoa te, ne iti Urana yanoa xaidap yambong, saha mana angingua saing sabu mua. ³⁸ Simion harua laing sup, baing hata sibuna li Ana sok manadi saing harua xai sibuna na Urana, saing naxuya naxuya mana gara ba na lipu gaxarea diragu mua mana Urana ba xap Yerusalem di muli sangua bixuading di rimadingia.

³⁹ Yosep Maria tang dilibu axamang longgalo Toxoratamona hanaunaunganoa harua manadi laing sup, baing digoxoya mala titia Galili, yabadinga longga Nasaret. ⁴⁰ Baing ina naga, gara ba tubu saing sok haringina. Baxagi mana hatuminga xai, saing Urana yaha sibuna mana.

Bungina Yesu Gananunauyu Ila Urana Numania

⁴¹ Niani taining tainina baungtibundi dahaing mala long sabangga Yerusalem mana Taunga Dalingam. ‡ ⁴² Tauna, nianing 12 baing ding dahaing mala mana Taungua, disu mana kuboludinga. ⁴³ Taunga xaidabindi disup, baing baungtibundi digoxoya mala yabadingiauba.

---

‡ **2:41** Taunga Dalingam—Yudadi dahatumia muli bungina mugangading di duwa Isip saing Urana uleging matiam dali mugangading di numading di, saing garading matuaudi dimati te.

Baing gananuna Yesu wauyu Yerusalem, ning baungtibundi tang daxabia te. ⁴⁴ Dahagaxa ba haxa mala rangua bakbagidingdi, baing dahaxa mala xaidap tela. Baing ina naga, disai mana rangua bakbagidingdi xaung riadingdiuba. ⁴⁵ Disaisai sus, binabu digoxoya mala Yerusalem muli bu disai mana. ⁴⁶ Kimuya mana xaidap tuwa baing dibagu, wa Urana Numang yabania, rung mua rangua lipu tubatubaingamdi, lungudi saing xusunga xusungadi. ⁴⁷ Ding longgalo dilungu haruanganoa dihixi mana xabianganoa xaung haxuyangandi. ⁴⁸ Bungina baungtibundi dibagu, tang dihixi mana. Bauna harua na ba, “Garagu, baruta ulibu bila ba mamtam? Bagu tibum tam gahatum xumana, tam gasaisai maung baing!”

⁴⁹ Xusungadi ba, “Tang gasai manga baru? Sanga ba ngawa long tela te, ne ngawa Tibugu numania ing ganina. Axabia alaba te?” ⁵⁰ Ne tang daxabia rangrang haruangang namuxina harua na dingtang te.

⁵¹ Baing ri mala ranguadi Nasaret saing bung-
ingbunginalo su mana haruangadinga. Ning
bauna ta axadi ba hatumingania saing tuxudi
mua. ⁵² Baing Yesu tubu. Hatuminganoa xai
xauna tubu. Urana yaha sibuna mana, saing
lipudi diyaha xauna.

3

*Lipu Suguangama Yon Xauxau Daxangua
(Matyu 3:1-12; Mak 1:1-8)*

¹ Taibirias wa Romdi yanamidinga Sisa* niani
 15 saing Pontias Pailat wa gabana mana titia
 Yudia, Herot† wa etua mana titia Galili, kixingi-
 noa Pilip wa etua mana titiadi Ituria xaung
 Tirakonaitas, Lisantias wa etua mana titia Abalin,
² xaung Anas, Kayapas tang duwa Yudadi lipux-
 iding hananiangam mugamugangamdi. Baing
 mana bungina baguba Urana sina haruanganoa
 na Yon, Sekaraya garanoa, bungina wa long
 xoliania. ³ Binabu ila haxa mauli maluxu'm titi
 longgalo duwa Langga Yodan singia. Baxanga
 baxanga na lipudi bu duxugia hatumingadingdi,
 saing daxap langa bu hatanga ba, saing Urana
 bagula yunga kuboluding diandi. ⁴ Yon lipua
 naga Urana lipuxing suxunguxunguama Aisaya
 bung waleu sibuna mana bila li:

“Waxutu tela wagi mua long xoliania ba,
 ‘Axauxau daxangua mana Toxoratamona,
 atongtongia daxanga maringindi mana.

⁵ Goma longgalo bagula dibaxagi mahaing,
 bimbi xaung xaxagang longgalo bagula diri
 hawa.

Daxangadi dogo bagula disok maringina,
 daxangadi xurungxurungiding bagula disok
 gomading.

⁶ Baing lipu titiam longgalo bagula dibagu Urana
 xap kira muli baru.’”☆

---

* **3:1** Sisa yaya tela mana xaitamoxi sabanga Rom dingia. Wa
 etua mana xaitamoxidi. † **3:1** Lipu yayam teladi yadingdi
 Herot. Alali Herot Antipas, gara mana Xaitamoxi Herot wa
 bungina Maria hayau Yesu. ☆ **3:6** Aisaya (Aisaia) 40:3-5

⁷ Buranga dima rangua Yon bu daxap langa rangua. Harua nadi ba, “Ang bila moxa diang garandi! Gaxarea balang ba aluki mala, agiti Urana ating salianoa ma yu? ⁸ Kuboluim aningondi duwa bi? Muga bing alibu kubolu xai bu hatanga ba axugia hatumingaimdi. Heku aharia nam bila li: ‘Kira mugangaroa Ebrahim.‡ Binabu Urana sanga ba hanggalangia kira te.’ Namua na ngabalang ba Urana sanga ba xugia sianggadi li mala disok Ebrahim bakbagindi. ⁹ Urana xauxau masup ba hanggalangiang nabu axugia kuboluim diandi te! Bila lipu tela ta galisia matabu xai namuya, bu tui mari saing ting mala yabia nabu aningon te.”

¹⁰ Buranga dingia teladi duxusunga ba, “Laku, am garia baru bu Urana hanggalangiam te?”

¹¹ Yon haxuya nadi ba, “Nabu angia tela imanging luwa bing hauli lipu gaxarea xola, saing nabu angia tela angiana bing libu kubolu taininau.”

¹² Lipu takis xabinganam teladi dima xauna ba daxap langa. Duxusunga ba, “Lipu tubatubaingam, am garia baru bu Urana yaha mam?”

¹³ Baladi ba, “Axap sianga sanga mana gabman mogu ba axap ing ganina. Labu axap tela muliu tai.”

¹⁴ Baing lipu hauningam teladi duxusunga ba, “Am ba, am garia baru?”

Haxuya ba, “Labu alibu lipudi dimaxuwa kimbo asu haruanga languangam nadi bu disina

---

‡ **3:8** Ebrahim lipu mugamugangam mana Yudadi. Yuda longgalo dahatum ba Yudadi lipu yayamdi mana Urana, ne teladi tegu.

sianga olang nanggu tai. Ang gawa mosiu mana sianga lipuxim haringindi digimang mana.”

¹⁵ Lipudi diragu dibagu mua mana Urana Lipuxing Mogunganama ma. Ding longgalo duxusunga ding hatumingadingia ba bola Yon lipua naga kimbo tegu. ¹⁶ Binabu Yon haxuya nadi ba, “Nga ba ngasuguang mana langa. Ning lipu tela haringinganoa dali haringingagua ma yu. Sanga mana ba ngaunia xaing sanggandi te, namua na yanoa dali ngayua sibuna. Bagula suguang mana Urana Aningonoa. § Ne lipu gaxarea dahatum haringina mana te, bagula taudi yabia. ¹⁷ Xauxau ba hata lipu xaidi xaung lipu diandi, bila lipu wit umangang oxatanamdi dihitixiya sangsangdi mana witdi. Bagula gugunia lipu xaidi numania bila lipu oxatamdi digung wit maluxu anginga numania. Ne lipu diandi, bagula taudi maluxu yap subingang teguamia bila ditau sangsangdi.” ¹⁸ Yon tubatubadi haruanga xumana mana ulek xaiyua, bala lipudi ba duxugia kuboludinga.

¹⁹ Ning bungina gamia Galilidi yanamidinga Herot mana xap Herodias, sabanganoa haininoa, xaung axamang diandi libudi, ²⁰ baing Herot libu kubolu hauna muli: Ta Yon salak yabania.

Yesu Xap Langa
(*Matyu 3:13-17; Mak 1:9-11*)

²¹ Muga, bungina Yon sugua lipuadi ba, Yesu xap langa xauna. Baing Yesu sabuba. Sabu

---

§ **3:16** Urana Aningonoa ri mana lipudi mana Pentikos, bungina Yesu soxi Urana Aningonoa bu haringia lipuxindi dinaxu mana. Ubagu Aposel 2:1-4.

mua saing long xaiya xaxaina, ²² saing Urana Aningonoa ri ma mana, bagunganoa bila baxaliku. Baing waxutu tela sok ma long xaiya, harua ba, “Ung Garagu sibuna, nga murugu sibuna maung. Ngayaha sibuna maung.”

Yesu Mugangandi
(*Matyu 1:1-17*)

²³ Yesu ungguti oxatanoa bungina nianindi bila 30. Lipudi dahagaxa ba tibuna Yosep.

Yosep tibuna Heli.*

²⁴ Heli tibuna Matat.

Matat tibuna Libai.

Libai tibuna Melki.

Melki tibuna Yanai.

Yanai tibuna Yosep.

²⁵ Yosep tibuna Matatias.

Matatias tibuna Amos.

Amos tibuna Nahum.

Nahum tibuna Esli.

Esli tibuna Nagai.

²⁶ Nagai tibuna Mat.

Mat tibuna Matatias.

Matatias tibuna Semein.

Semein tibuna Yosek.

Yosek tibuna Yoda.

²⁷ Yoda tibuna Yoanan.

Yoanan tibuna Resa.

Resa tibuna Serubabel.

Serubabel tibuna Sealtiel.

Sealtiel tibuna Neri.

²⁸ Neri tibuna Melki.

---

* **3:23** Lipu xabiangamdi dahatum ba Heli bing Yesu tibung ranggina, Maria tibuna, saing maxixinga baxanga Maria mugangandi.

Melki tibuna Adi.
Adi tibuna Kosam.
Kosam tibuna Elmadam.
Elmadam tibuna Er.
²⁹ Er tibuna Yosua.
Yosua tibuna Elieser.
Elieser tibuna Yorim.
Yorim tibuna Matat.
Matat tibuna Libai.
³⁰ Libai tibuna Simion.
Simion tibuna Yuda.
Yuda tibuna Yosep.
Yosep tibuna Yonam.
Yonam tibuna Eliakim.
³¹ Eliakim tibuna Melea.
Melea tibuna Mena.
Mena tibuna Matata.
Matata tibuna Natan.
Natan tibuna Debit.
³² Debit tibuna Yesi.
Yesi tibuna Obet.
Obet tibuna Boas.
Boas tibuna Salmon.
Salmon tibuna Nason.
³³ Nason tibuna Aminadap.
Aminadap tibuna Atmin.
Atmin tibuna Arni.
Arni tibuna Hesron.
Hesron tibuna Peres.
Peres tibuna Yuda.
³⁴ Yuda tibuna Yekop.
Yekop tibuna Aisak.
Aisak tibuna Ebrahim.
Ebrahim tibuna Tera.
Tera tibuna Naho.
³⁵ Naho tibuna Seruk.
Seruk tibuna Reu.
Reu tibuna Pelek.

Pelek tibuna Eber.
 Eber tibuna Sela.
³⁶ Sela tibuna Kainan.
 Kainan tibuna Arpaksat.
 Arpaksat tibuna Sem.
 Sem tibuna Noa.
 Noa tibuna Lamek.
³⁷ Lamek tibuna Metusela.
 Metusela tibuna Inok.
 Inok tibuna Yared.
 Yared tibuna Mahalalel.
 Mahalalel tibuna Kenan.
³⁸ Kenan tibuna Inos.
 Inos tibuna Set.
 Set tibuna Adam.
 Adam[†] tibuna Urana.

4

Satan Tuba Yesu (*Matyu 4:1-11; Mak 1:12-13*)

¹ Yesu baxagi mana Urana Aningonoa baing yunga Langga Yodan saing goxoya malauba. Goxoya mala baing Urana Aningonoa xai mauli maluxu long xoliana. ² La ba, Satan tuba sanga mana xaidap 40. Mana xaidapkadi bagudi ba, Yesu xang axamang tela te. Laing sup, baing gesagina.

³ Baing Satan harua na ba, “Nabu ung Urana Garanoa, bing ubala siangga li bu xugia salanga.”

⁴ Yesu haxuya ba, “Urana Xuanoa harua ba: ‘Lipudi sanga ba daxap walinga mana salanga ing ganina te.’[✠]”

[†] **3:38** Urana tongtongia Adam, lipu mugamugangam. Binabu Adam lipu longgalo mugangading mugamugangama. Ubagu Unggutinga (Stat) 2. [✠] **4:4** Hanaunaunga (Lo) 8:3

⁵ Satan xai mahaing long eta loam tela saing hatanga sap xaitamoxidi yonggaxiding longgalo duwa titia na. ⁶ Baing harua na ba, “Bagula ngasinadi naung bu uwa etua manadi, baing bagula oxop gumangiding xaung haringingading, namua na longgadi ba ngayuadi, baing sanga ba ngasinadi na lipu gaxarea nga murugu mana. ⁷ Binabu axadi ba bagula disok ungiadi nabu usabu manga.”

⁸ Ne Yesu haxuya ba, “Urana Xuanoa harua ba:

“‘Usabu mana Toxoratamona, Urana ungia, saing utuxu ing oxatanoa ing ganina.’✠”

⁹ Baing Satan xai mari long sabangga Yerusalem saing ta mahaing etua sibuna Urana Numang urongania. Harua na ba, “Nabu ung Urana Garanoa, bing uhixi mari la li. ¹⁰ Namua na Urana Xuanoa harua ba:

“‘Bagula tabina uleginamdi maung bu duwasa xai maung.

¹¹ Bagula ditiung rimadingia, nam utua kima siangia.’✠”

¹² Yesu haxuya ba, “Urana Xuanoa harua ba: ‘Labu uta Toxoratamona Urana ungia tubaigiau tai.’✠”

¹³ Satan tuba muraging longgalo mana Yesu laing sup, baing yunga ba ragu bunging xai tela bu tuba muli.

✠ **4:8** Hanaunaunga (Lo) 6:13   ✠ **4:11** Olaidi (Buk Song) 91:11-12   ✠ **4:12** Hanaunaunga (Lo) 6:16

Nasaretdi Hauxading Mana Yesu

¹⁴ Yesu goxoya mala titia Galili xaung Urana Aningong haringinganoa. Naxuyanganoa ila mana long longgalo duwa singia. ¹⁵ Tubatubadi maluxu'm sabungading numandi, saing ding longgalo diti yanoa.

¹⁶ Baing ina naga, ila sok Nasaret, longga tubu mana ba. Xaidap Yaguangam sokkuba, baing luxu sabungading numania namua na ina kubolunoa. Baing mesa bu hatanga bo ba titi Urana Xuanoa nadi. ¹⁷ Disina Urana lipuxing suxunguxunguama Aisaya xailongina na. Walalia, saing bagu hataina bung ba:

¹⁸ "Toxoratamona Aningonoa wa rangua nga, namua na mogu nga bu ngabaxanga ulek xaiyua na lipu haxug-
indi.

Soxi nga bu ngabaxanga ba lipu salak yabanamdi, Urana uniadi, lipu maxa haxatiandi, dibagu muli, lipuadi lipudi ditatuadi dilibu doa manadi, Urana uniadi,

¹⁹ xaung bunging xai mana Toxoratamona sokkuba."✧

²⁰ Titi laing sup, baing luki xailonga, sina muli na lipu oxatama, saing rung mari bu tubatubadi. Ding longgalo duwa sabungading numania dita maxa mana mua. ²¹ Tauna, ungguti haruanganoa, harua nadi ba, "Hatata abagu haruanga li aningona maxaimia."

✧ 4:19 Aisaya (Aisaia) 61:1-2

²² Ding daharua xai mana, saing dihixi mana haruanga xaidi baxangadi suxungunia. Ne teladi duxusunga ba, “Lipua li Yosep garanoa ing ganina, bo?”

²³ Baing Yesu baladi ba, “Maxung sibuna, kimuya bagula abala nga haruanga muganga li: ‘Lipu baxiam, uhamaringiaung ung sibum!’ Namuxina bing: ‘Ulibu axamang haringindi la li yabamia bila am galungu ulibu longga Kaperneam lo.’”

²⁴ Baing harua ba, “Maxung sibuna nga-balang ba, Urana lipuxing suxunguxunguama bing lipudi dilungu haruangaanoa yabania te.

²⁵ Maxung sibuna, tap xumana duwa Isrel bungina Elaitsa.* Baing xaidap sabanga niani tuwa xaung sobak 6, saing gesak sabanga xap lipu longgalo duwa Isreldi titidingia ba. ²⁶ Ne Urana soxi Elaitsa mala rangua teladi te. Tegu. Soxi mala longga Sarapat haxek mana long sabangga Saidon, bu hauli Yuda Tegum tap tela.† ²⁷ Xauna, xumana duwa Isrel saksaxading bungina Urana lipuxing suxunguxunguama Elisa. Ning dingia tela sok sigixinga te. Tegu. Neman, Yuda Tegum tela mana numanuma Siria, ing ganina sok xai.”‡

²⁸ Lipu longgalo duwa maluxu sabungading numania, bungina dilungu haruanga baguba, atiding disala haringina. ²⁹ Dimesa, disuka mala sangua longa. Longga ba, wa mana

---

* **4:25** Elaitsa Urana lipuxing suxunguxunguam tela. Wa waleu sibuna. † **4:26** Ubagu 1 Xaitamoxi (1 King) 17:1-16. ‡ **4:27** Ubagu 2 Xaitamoxi (2 King) 5:1-14.

xaxagang tela. Daxap mala xaxagang rubinia bu diting mari rabanganiauba. ³⁰ Ning haxa taxa maluxu'm burangua saing ilauba.

*Yesu Suka Xaunga Mana Lipu Tela
(Mak 1:21-28)*

³¹ Baing ri mala long sabangga Kaperneam, titia Galili long tela, saing mana Xaidap Yaguangamdi ila tubatuba lipudi. ³² Dihixi mana tubatubainganoa, namua na haruanganoa haring sibuna.

³³ La ba, sabungading numania, lipu tela wa. Xaunga, aningonigo sigixinga teguam, wa mana. Xaba haringina ba, ³⁴ "Si! Yesu Nasaretiam, uma bu uraxata mam? Bola uma ba uhanggalangiam? Ngaxabiaunggu, ung Urana Lipuxing Mogu Naina!"

³⁵ Yesu bili ba, "Udik! Usok ma sangua lipua li!" Baing xaunga ting lipua ba mari maxadingia, saing sok sangua, ne hanggalangia lipua ba te.

³⁶ Lipu longgalo dihixi mana, saing dahangix-aya liwe mading ba, "Tubatubainganoa haringing sibuna! Harua bila lipu yayam xaung lipu haringingam, saing bila balau tabina xaungadi saing disok sangua!" ³⁷ Baing Yesu naxuyanganoa ila mana long longgalo duwa singia.

*Yesu Sahi Lipu Xumana Busingadingdi
(Matyu 8:14-17; Mak 1:29-38)*

³⁸ Yesu yunga sabungading numanoa saing ila Saimon numania. Saimon haininoa bauna busi saing sanggandi disala haringing sibuna, saing duxusunga Yesu ba hauli. ³⁹ Baing ila yuyu mari

rangua, bili salaga saing sup. Baing hata sibuna li mesa, saing xauxau angingua nadi.

⁴⁰ Xaidaba bo ba riuba, baing lipudi daxap lipu busingam xangxana longgalo dima rangua Yesu, saing ta rimandi mana taining tainina, libu disok xai dup. ⁴¹ Baing xaungadi disok sangua lipu xumana, daxaba ba, “Ung Urana Garanoa!” Ning gamiadi saing bilidi ba daharuau tai, namua na daxabia ba ina Urana Lipuxing Mogunganama.

⁴² Buraraging sibuna baing Yesu ila mana long xolian tela. Lipudi disai mana, baing bungina disok mana, dituba daharua na ba yungadiu tai. ⁴³ Ning harua ba, “Bagula ngabaxanga ulek xaiyua mana Urana Yonggaxinoa na long teladi xauna, namua na Urana soxi nga ma mana namua baguba.” ⁴⁴ Baing ina naga, haxa mauli titia Yudia, baxanga maluxu’*m* sabungading nu-
mandi.

5

*Yesu Ungguti Wagi’*m* Lipuxindi Dinaxu Mana
(Matyu 4:18-22; Mak 1:16-20; Yon 1:40-42)*

¹ Xaidap tela Yesu li mua Genesaret Lang Gamolingang* rubinia, lipudi dibura ditaxiya saing dilungu Urana Xuanoa. ² Li saing bagu xai wagang luwa digotidi lang rubinia. Moxodingdi, lipu xuningamdi, diyungadi la ba, didamia am-agadingdi mua. ³ Baing Yesu haing mana xai wagang tela, Saimon inia, saing xusunga ba yu mala monga bu oti. Baing ina naga, rung mari xai waganian saing tubatuba lipudi.

---

* **5:1** Genesaret Lang Gamolingana—yan tela Galili.

⁴ Tubatuba laing sup, baing bala Saimon ba, “Ui mala lang suania, saing ayungia amagaimdi mari bu axap songdi.”

⁵ Saimon haxuya ba, “Lipu Sabanga, am gamakasa laing yambonga sup. Am gatubatuba sus. Ne namua na ubala nga, baing sangau, bagula ngayungia amagadi mari muli.”

⁶ Diyungiadi laing sup, baing ina naga, amagadi dibaxagi mana song xumang sibuna, dibo ba disingguba. ⁷ Binabu duwagi riadingdi duwa xai wagang tela ba dima dahaulidi. Dima digabudi digam xai wagandi dibaxagi sibuna. Baing tang dibo ba didauba.

⁸⁻⁹ Saimon gabu riandi duwa rangua dihixi mana song xumang sibuna ba daxapdi. Yems, Yon, dintang Sebedi garandi, lipu xuningamdi xaung Saimon, dintang xauna dihixi mana. Bungina Saimon, yan tela Pita, bagu songgadi ba, gung king tuxundi Yesu kinia saing harua ba, “Toxoratamona, usauya nga, namua na nga lipu kubolu dianama!”

¹⁰ Ne Yesu harua na Saimon ba, “Labu umaxuwau tai. Hatata saing ila, bagula oxop lipudi bila oxop songdi ba.” ¹¹ Baing ina naga, daxai xaiding wagandi mahaing uruxunia, diyunga xalingidingdi lipu teladi rimadingia, saing dinaxu mana Yesu.

*Yesu Sahi Businga Saksaxama Mana Lipu Tela
(Matyu 8:2-4; Mak 1:40-44)*

¹² Xaidap tela Yesu wa maluxu'm long tela, baing lipu tela, saksaxa baxagi'm sangganoa, haxa mauba. Bungina bagu Yesu, tingina mari saing gung king tuxundi, xusunga haringina ba,

“Toxoratamona, nabu ung murum, ung sanga ba usahi busingagua bu ngasok sigixinga.”†

13 Baing Yesu ta rimanoa mala saing ring. Bala ba, “Nga murugu, usok sigixinga!” Hata sibuna li businga saksaxa sup mana.

14 Baing Yesu harua haringina na ba, “Labu ubala lipu tela manau tai. Ne muga ula, uhatangaung na lipu hananiangama. Hatata usok xai, bing usina hananianga mana sigixingama bila Moses hanaunau ba, binabu lipudi bagula daxabia ba busingama sup.”‡

15 Ning naxuyanganoa tubu, ila long longgalo, binabu lipu buranga dima bu dilungu xaung bu sahi busingadingdi. 16 Ne bunging xumana yunga lipudi, ila mana long xoliandi bu sabu.

Yesu Hamaringia Lipu Tela King Rimandi Dahamati

(Matyu 9:2-8; Mak 2:3-12)

17 Xaidap tela, Yesu tubatuba lipudi. Tubatubadi baing Parisidi digabu lipu hananaunga tubatubainganamdi, dima sangua long xumana duwa Galili xaung Yudia, xaung long

---

† **5:12** Bunging xumana haruanga sigixinga namuxing luwa. Namuxing tela bing sangga disigixinga, axamang duwa sabasabia. Namuxing tela bing lunia sigixinga. Nabu lipu tela xap businga saksaxam, bing musuna sabasabia xaung lunia, binabu sanga ba hanania mana Urana te. Hanaunaunga harua bila ba. Baing ina naga, lipu tela xap businga saksaxam bing musuna Urana maxania. ‡ **5:14** Hanaunaunga hanaunau ba lipu hananiangam tela bagu lipu saksaxam muga bu suxuya ba sok xai, kimbo tegu. Nabu lipu hananiangama baxanga maxuna, bing lipua muga busi sanga ba hanania sipsip tela, saing lipu hananiangama bagula baxanga ba sigixinga Urana maxania dup.

sabangga Yerusalem, ding dirung mua la ba. Baing Toxoratamona sina haringingua na Yesu bu hamaringia lipu busingamdi. ¹⁸ Lipu teladi dima, dahau lipu king rimandi dahamati ba ma. Dituba ba daxap maluxu numa lunia bu dita mari Yesu maxania. ¹⁹ Disai daxanga susu, namua na lipudi dibura buk. Baing ina naga, da-haing taxagia mala numa ubunia[§] saing daxaxa numa long tela, saking diyungia kabukabu lipu busingama kinu mana ba mari liwe burangia, taxa Yesu maxania.

²⁰ Yesu bagu hatumingading haringina, baing harua ba, “Riagu, kubolum diandi disup.”

²¹ Ne Parisidi digabu lipu hanaunaunga tubatubainganamdi dahatum hatumingadingia ba, “Lipua li baru lipuxinta? Harungia Urana! Gaxarea sanga ba yunga kubolu diandi? Urana ing ganina!”

²² Yesu xabiau dahatum baru, saing xusungadi ba, “Baruta ahatum hatumingaimia bila ba?

²³ Baru haruanganta mosiu mana ngaharua: ‘Kubolum diandi disup’ kimbo ‘Umesa uhaxa’?

²⁴ Ning hatata bagula ngahatanga nang ba Lipua Ma Rangua Urana ina sanga haringinga etua mana titia li bu yunga kubolu diandi.” Saking harua na lipu king rimandi dahamati ba, “Ngabalaung, umesa oxop uxaingama saing ula numia.” ²⁵ Hata sibuna li mesa maxadingia, xap uxainganoa menau kinu mana saing ila numiauba. Ila saing iti Urana yanoa. ²⁶ Lipu

---

§ 5:19 Yudadi numading urongandi gomading xaung daharing. Taxaga haing mala numa ubunia.

longgalo dihixi mana, saing diti Urana yanoa. Suxunguding daxaxa ding mana, saing daharua ba, “Hatata kira tabagu axamang xan tela sibuna.”

Yesu Wagi'm Libai
(*Matyu 9:9-13; Mak 2:14-17*)

²⁷ Kimuya mana baguba, Yesu ila sangua longga ba, saing bagu lipu takis xabinganam tela yanoa Libai, rung mua numa takis xabinganamia. Yesu harua na ba, “Unaxu manga.”

²⁸ Baing ina naga, Libai mesa, yunga oxatanoa saing naxu manauba.

²⁹ Baing Libai tongtongia taunga sabanga tela numania mana Yesu. Baing lipu takis xabinganam buranga xaung lipu teladi daxang rangua. ³⁰ Ne Parisidi digabu lipu hanaunaunga tubatubainganamdi duwa mana sabungadinga dahati lipuxindi dinaxu mana ba, “Baruta axang anung rangua lipu takis xabinganamdi* xaung lipu kubolu dianamdi?”

³¹ Yesu haxuya nadi ba, “Lipu baxiamdi dahauli lipu businga teguamdi te. Tegu. Dahauli lipu busingamdi. ³² Bila balau, ngama ba ngawagi lipu maringindi te. Tegu. Ngama ba ngawagi lipu kubolu dianamdi, ba duxugia hatumingadingdi.”

---

* **5:30** Yudadi hauxading sibuna mana lipu takis xabinganamdi namua na duwaxata mana gabman Rom. Bunging xumana dilangua lipudi mana sianga Romdi dimogu, saing dituxu teladi nading.

Duxusunga Yesu Mana Kubolua Disaha Mana Angingua

(Matyu 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Daharua na ba, “Bunging xumana lipuadi dinaxu mana Yon disaha mana angingua bu dahatanga ba dibo ba Urana yaha manadi, saing disabu maluxu’*m* bungina bagudi ba. Lipudi dinaxu mana Parisidi xauna, dilibu bila ba. Ning ungiadi daxang dinunggu. Baruta?”

³⁴ Yesu haxuya nadi ba, “Nabu lipu tela hatata bo ba yau. Sanga ba alibu riandi disaha mana angingua bungina wauyu ranguadi?† Tegu. ³⁵ Ne kimuya bungina lipu teladi daxap lipua ba mala sangua ding, mana xaidapkadi bagudi ba bagula disaha mana angingua.”

³⁶ Baladi mana haruanga babuna li: “Lipu tela labu sing imang haung hataina saing raga mana imang muganguau tai. Nabu libu bila ba, bing bagula sing imang hauna, saing imang haung hataina sanga ba wa taininau mana mugangua te. ³⁷ Ne lipu tela labu gua wain hauna mari mana meme sanggang mugangadiu tai.‡ Nabu libu bila ba, bing wain hauna bagula sing saha

---

† **5:34** Yesu harua haruanga babung tela. Babuna bing ina bila lipua bo ba yau, saing lipuxindi dinaxu mana bila riandi. Xai te nabu lipudi disaha mana angingua bungina duwa yaunga taungania. Bungina Yesu wa rangua lipuxindi dinaxu mana, disaha mana angingua te. Ne kimuya disaha mana angingua.

‡ **5:37** Waleu, Yudadi dirugi meme sanggana, diraga saking digua wain mana. Bila nanggoladinga. Bungina ditongtongia wain hauna, bing wain salalanga. Ne meme sanggang muganga sanga ba salalanga xauna te. Nabu meme sanggang hauna, bing sanga mana salalanga.

meme sanggandi, wain bagula matuxuya ma-sup mari, saing meme sanggandi bagula didoa. ³⁸ Tegu. Wain hauna bing digua mari mana meme sanggang haundi. ³⁹ Baing lipu gaxarea dinung wain muganga bagula dibo ba dinung haunua te, namua na daharua ba, 'Muganga dauyang sibuna.'"

6

Yesu Wasa Mana Xaidap Yaguangama (Matyu 12:1-14; Mak 2:23-3:6)

¹ Mana Xaidap Yaguangam tela, Yesu gabu lipuxindi dinaxu mana dahaxa makisi mana wit umangang tela. Lipuxindi dinaxu mana daxauya wit marang teladi, diyukiyukidi rimadingia saing daxang maradingdi, namua na gesagiding. ² Ne Parisi teladi duxusunga ba, "Baruta alibu oxatua hanaunaungaradi dibili kira ba talibu mana Xaidap Yaguangama?"

³ Yesu haxuya nadi ba, "Axa mugangaroa Debit libu waleu, atiti ba ne baruta ahatumia te? Mana bungina ina gabu guguniangandi gesagiding ba. ⁴ Luxu Urana Numania, saing xap salanga dita Urana maxania. Anginga baguba bilingam. Lipu hananiangam ding ganiding sanga ba daxang. Ne Debit, ina xap teladi saing xang. Baing sina teladi na guguniangandi xauna."* ⁵ Saking Yesu harua nadi ba, "Lipua Ma Rangua Urana† wasa

---

* **6:4** Ubagu Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 24:5-9; 1 Samwel (1 Samuel) 21:1-6. † **6:5** Lipua Ma Rangua Urana yaya tela Yesu xap naina.

mana Xaidap Yaguangama, binabu sanga ba nai mana baru kubolunta lipuxindi dilibu mana.”

⁶ Mana Xaidap Yaguangam tela muli Yesu luxu Yudadi sabungading numania saing tubatubauba. Lipu tela wa la ba, rimang rimamo mati saing toatuana. ⁷ Parisidi digabu lipu hanaunaunga tubatubainganamdi duwasa mana Yesu xai, bu dibagu nabu bagula hamaringia mana Xaidap Yaguangam kimbo tegu, namua na disai daxanga tela ba dita haruangia. ⁸ Ne Yesu xabiau dahatum baru hatumingadingia, saing harua na lipua rimanoa mati ba, “Umesa uli lipudi maxadingia.” Baing mesa saing li la ba.

⁹ Baing Yesu harua nadi ba, “Ngaxusungang ba, baru kubolunta naxu mana hanaunaunga mana Xaidap Yaguangam: Talibu xai kimbo talibu doa, tahauli kimbo tahanggalangia?”

¹⁰ Bagu mauli manadi, saing harua na lipua ba, “Uraria rimama.” Baing ina naga, libu saing rimanoa sok xai dup. ¹¹ Ne atiding disala haringina saing dungguti dahangixaya nading ba dilibu baru mana Yesu.

Yesu Mogu Aposel 12

(Matyu 10:2-4; Mak 3:16-19; Aposel 1:13)

¹² Xaidap tela Yesu haing mala xaxaganian bu sabu, saing sabu na Urana mala laing yambonga sup. ¹³ Buraragina baing wagi lipudi dinaxu mana ba dima rangua saing mogu 12 manadi, uxudi ba aposeldi. ¹⁴ Lupkadi ba:

Saimon (Yesu sina yaya Pita na),
Andru (Pita kixinginoa),

Yems,
 Yon (Yems kixinginoa),
 Pilip,
 Bartolomyu,
¹⁵ Matyu,
 Tomas,
 Yems (tela, tibuna Alpias),
 Saimon (duxu ba Selat, namua na bakbagindi
 dibo ba disuka Romdi mala),
¹⁶ Yudas (tibuna Yems tela muli),
 Yudas Iskariot (tela, ina ta Yesu bixuandi
 rimadingia).

*Adi Duwa Xai Xaung Adi Mauxanganoa Xapdi
 (Matyu 5:3-12)*

¹⁷ Yesu gabudi diri mala, saing li mana long
 gomang tela. Lipuxing buranga dinaxu mana
 duwa la ba xaung lipu xumana dima mana titia
 Yudia long longgalo, mana Yerusalem, xaung
 dima mana Taya, Saidon titidinga, long sabanga
 luwadi ba duwa tegia. ¹⁸ Dima bu dilungu
 xaung dima bu sahi busingadingdi. Lipudi
 xaunga‡ duwa manadi disok xai, ¹⁹ saing lipu
 longgalo dituba ba diring, namua na Urana
 haringinganoa sok ma sangua saing sahi ding
 longgalo busingadingdi.

²⁰ Bagu mauli mana lipuxindi dinaxu mana,
 saing harua ba,

“Ang haxugindi, bing awa xai,
 namua na Urana Yonggaxinoa bing angia.

²¹ Ang gesagim hatata, bing awa xai,

---

‡ **6:18** Grik xuana—aningonigo sigixinga teguam.

namua na gesagima bagula sup.
 Ang gatang hatata, bing awa xai,
 namua na bagula amasisi.

²² Bungina lipudi hauxading sibuna mang,
 bungina diyamuang saing didaudauang
 saing daharua ba yaimdi didoa namua na
 asu mana Lipua Ma Rangua Urana,
 bungina dilibu bila ba, awa xai.

²³ “Mana bungina baguba ayaha sibuna
 gamoimia saing asaki, namua na haxuyangaim
 sabanga raguang long xaiya. Ahatumia, waleu
 mugangadingdi dilibu taininau mana Urana
 lipuxing suxunguxunguamdi ba.

²⁴ “Ning ang lipu xalaxalamdi, laku,
 mauxanganoa xapkang yu,
 namua na axap walinga xaiyua masup ba.

²⁵ Ang gaxang sanga ba hatata, laku,
 mauxanganoa xapkang yu,
 namua na bagula ang gesagim.

Ang gamasisi hatata, laku, mauxanganoa xap-
 kang yu,
 namua na bagula ausi atang.

²⁶ Bungina lipu longgalo daharua xai mang, laku,
 mauxanganoa xapkang yu,
 namua na waleu mugangadingdi daharua
 xai mana lipu murakkamdi dilangua
 daxap Urana suxungunoa saing dibaxanga
 ba.

*Murura Sibuna Mana Bixuaradi
 (Matyu 5:39-42)*

²⁷ “Ne ang gaxarea alungu nga, ngabalang ba: Ang muruim sibuna mana bixuaimdi, alibu xai mana lipuadi hauxading sibuna mang, ²⁸ axusunga Urana ba libu xai mana lipuadi dilibu guxam diana mang, asabu mana lipuadi dilibu doa mang. ²⁹ Nabu lipu tela tahaung manggaxobim hataina, bing uxugia tela rangua xauna. Nabu lipu tela xap imangim maxaxaya, bing ubili mana xap imangim lunamau tai. ³⁰ Usina na lipu longgalo duxusungaung. Baing nabu tela xap xalingim tela mala, bing abala ba haxuyau tai. ³¹ Kubolu taininau abo ba lipuadi dilibu mang, bing alibu taininau manadi.

³² “Nabu ang muruim sibuna mana lipudi muruding sibuna mang, lipu gaxarea bagula diti yaimdi? Si! Lipu kubolu dianamdi xauna, muruding sibuna mana lipudi muruding sibuna manadi. ³³ Baing nabu alibu xai mana lipuadi dilibu xai mang, lipu gaxarea bagula diti yaimdi? Si! Lipu kubolu dianamdi xauna dilibu bila ba. ³⁴ Baing nabu asina axamang tela ba abo ba dahaxuya nang, lipu gaxarea bagula diti yaimdi? Si! Lipu kubolu dianamdi xauna, disina na lipu kubolu dianamdi, dibo ba dahaxuya nadi haxuyangading longgalo. ³⁵ Ning ngabo ba ang muruim sibuna mana bixuaimdi, alibu xai manadi, saing asina nadi, heku mana axap haxuyanganoau tai. Baing haxuyangaima bagula sabanga sibuna, saing bagula awa Urana Eta Loam Sibuna garang sibundi, namua na ina libu xai xauna mana lipuadi daharua xai sibuna na te, xaung mana lipu diandi. ³⁶ Ausinga lipu

longgalo, bila Urana Tibuim usinga lipu longgalo.

Kubolu Suxuyangam
(Matyu 7:1-5)

³⁷ “Labu asuxuya lipu teladiu tai, bing Urana bagula suxuyang te. Labu aung lipudi mati hatumingaimiau tai, bing Urana bagula tang haruandia te. Ayunga lipudi kuboluding diandi, bing bagula Urana yunga angiadi. ³⁸ Asina, baing bagula Urana sina nang. Bungina Urana sina axamandi, sina xumana, gamgamdi mari, yungyungixaya, gam teladi xauna laing makmatuxuya mari bu sinadi nang. Maxang taininau asina, bing bagula axap maxang taininau muli bila ba.”

³⁹ Baladi haruanga babuna li xauna, harua ba, “Nabu lipu luwa tang maxading dahaxatu, bing sanga ba tela xai rianoa mala? Tegu. Bagula dingtang xauna xungdi mari banggumia baing! ⁴⁰ Lipua wa tubatubaingia yanoa dali lipuxing tubatubaikkam yanoa te. Ne bungina xap xabianga masuk, bing sok bila lipuxing tubatubaikkam.

⁴¹ “Baruta ubagu xai sangsangina wa riama maxania, ne uhatumia tuxa wa ung sibum maxamia te? ⁴² Saing baruta uharua na riama ba, ‘Riagu, ngabo ba ngaunia xai sangsangina sangua maxama,’ bungina ung sibum ubagu tuxa wa maxamia te? Ung lipu manang luwa, muga bing unia tuxa sangua maxama, baing kimuya sanga ba ubagu maringina bu unia xai sangsangina sangua riama maxanoa.

Xai Marandi
(Matyu 7:16,18,20)

⁴³ “Lipudi bila xaidi. Xai xai ua marang diandi te, saing xai diana ua marang xaidi te. ⁴⁴ Xai taining tainina ua ing sibung marandi, bila tabagu taxabia baing. Lipudi dikiri wawai mana waxu ruxunamdi te, dikiri unggak mana axexu te. ⁴⁵ Bila balau, lipu xai, hatuminganoa baxagi mana hatuminga xai saing ua bila ba. Baing lipu diana, hatuminganoa baxagi mana hatuminga diana saing ua bila ba. Namua na suxungunoa baxanga sabasabia axadi hatuminganoa baxagi manadi bila ba.

Lipu Luwa Ditongtongia Numa
(Matyu 7:24-27)

⁴⁶ “Baruta auxu nga ba, ‘Toxoratomona ngayua,’ ne asu mana haruangagua te? ⁴⁷ Lipu gaxarea dima rangua nga, dilungu haruangagua saing dilibudi, bagula ngahatanga nang ba lipuadi na bila baru. ⁴⁸ Bila lipu tela tongtongia numua, ki gapdi mari laing sok mana sianga saing rang tuxadi mali. Bungina langa si sabanga ma, bo ba xup numa ba, ne sanga ba taguxa te, namua na lipua ba tongtongia xai. ⁴⁹ Ning lipudi dilungu haruangagua saing dilibudi te, ding bila lipu tela tongtongia numua titia, tuxang tate. Bungina langa si sabanga ma, xup numa ba saing hata sibuna li galaina mari, baing doa masup.”

*Lipu Haungingam 100 Yanamidinga Hatumin-
gang Haringina
(Matyu 8:5-13)*

¹ Yesu baxanga axadi ba na lipudi laing sup, baing ila luxu mana long sabangga Kaperneam. ² La ba, Rom lipu haungingam 100 yanamiding tela wa. Ina xaung lipuxing oxata olanggam tela, muruna buk mana. Busi saing bo ba matiuba. ³ Yanamga ba lungu naxuyangua mana Yesu, saing soxi Yuda lipuxiding haringing teladi mala rangua, bu duxusunga ba ma sahi lipuxing oxatama businganoa. ⁴ Bungina disok mana Yesu, duxusunga haringina, daharua ba, “Lipua li lipu xai, sanga ba ulibu mana. ⁵ Namua na murung sibuna mana kira Yudadi saing tongtongia sabungamam numanoa.” ⁶ Binabu Yesu ila ranguadiuba.

Dila duwa hasoya mana numua te, baing yanamga ba soxi riandi mala rangua bu daharua na ba, “Toxoratamona, heku umakasa buk, namua na nga lipu xai te sanga mana uluxu numagia. ⁷ Namua naga ngama ranguaung te. Ngabagu ba nga lipu xai te ba ngama. Ne usina haruanga ing ganina baing lipuxigu oxata olanggam bagula sok xai muli. ⁸ Ngaxabiau, namua na nga xauna ngawa hawa mana lipuxigu yayamdi, saing lipu haungingam duwa hawa manga, disu mana haruangagua xauna. Ngabala tela ba, ‘Ula,’ saing ila. Ngabala tela ba, ‘Uma,’ saing ma. Ngaharua na lipuxigu oxata olanggama ba, ‘Ulibu bila li,’ saing libu.”

⁹ Yesu lungu laing sup, saing hixi mana. Xugia mala rangua buranga disu mana, saing harua ba,

“Ngabalang ba, hatuminga haringina li sabanga baing! Ngabagu bila li mana Isrel tela te.”
¹⁰ Baing ina naga, uleginamdi digoxoya mala numia, saing dibagu lipu oxatama sok xai dup.

Yesu Iti Tap Tela Garanoa Mesa
(Mak 5:21-24,35-43; Yon 11:1-44)

¹¹ Kimuya, Yesu ila long tela duxu ba Nain. Lipuxindi dinaxu mana digabu buranga sabanga dahaxa mala rangua. ¹² Sok haxek longga gamgamingang xaluxinia, baing lipudi dahau matia tela masok ma sangua longga ba. Gananuna ba ing ganina bauna hayau, saing bauna ba tap. Baing buranga sabanga mana longga ba dima xauna. ¹³ Bungina Toxoratamona bagu tapka ba, baing gamonoo usinga saing harua ba, “Utanggu tai.”

¹⁴ Baing ila haxek saing ring kilauna, saing lipuadi dahau mala dili mua. Harua ba, “Gananuna, ngabalaung ba, umesa!” ¹⁵ Baing ina naga, matia ba mesa rung saing harua. Baing Yesu sina na bauna muli.

¹⁶ Maxuwanga xap lipudi saing diti Urana yanoa. Daharua ba, “Urana lipuxing suxunguxunguam sabanga tela sok makira ba. Urana ri ma ba hauli lipuxindi ba.” ¹⁷ Naxuyanga li mana Yesu ila mana long longgalo duwa titia Yudia xaung singia.

Yesu Xaung Lipu Suguangama Yon
(Matyu 11:2-19)

¹⁸ Lipudi dinaxu mana Yon dibaxanga na mana axadi Yesu libudi ba. Baing wagi dingia luwadi,
¹⁹ soxi dingtang mala rangua Toxoratamona bu

dususunga ba, “Ung ba, ung lipua Urana mogu ba ma, kimbo am garagu mana telauyu?”

²⁰ Baing dilauba. Dila disok mana Yesu, baing daharua ba, “Lipu Suguangama Yon soxiamtam gama ranguaung bu tam gaxusungaung ba, ‘Ung ba, ung lipua Urana mogu ba ma, kimbo am garagu mana telauyu?’”

²¹ Taxa mana bungina baguba Yesu sahi xumana busingading xaung salagiding, libu lipuadi xaungadi duwa manadi disok xai, saing libu lipuadi maxading dahaxatu dibagu muli.

²² Baing ina naga, Yesu haxuya na Yon uleginamdi ba, “Tang gagoxoya mala rangua Yon saing anaxuya mana axadi abagudi alungudi ba: Lipu maxa haxatiandi dibagu muli, lipuadi kidingdi didoa dahaxa muli, lipu saksaxamdi busingading disup, lipu tangalia haxatiandi dilungu muli, matiadi dimesa muli, xaung lipu haxugindi dilungu ulek xai baxangangoa.

²³ Lipu gaxarea dibagu nga saing hatumingading haringindi xungdi mari te, bing bagula Urana guxamdi.”

²⁴ Yon uleginamdi dila, baing Yesu ungguti harua na buranga mana Yon, harua ba, “Bungina ala long xoliania ba abagu Yon waleu, asai’m lipua na bila baru? Bola asai’m rambuk tela yanga lili? Tegu.

²⁵ Ne ala asai’m lipua na bila baru? Bola lipu tela sau imang gumangindi? Tegu. Bagu lipuadi disau imang siang sabanggamdi xaung xalingiding xumana, ding duwa mana numa xaitamoxiamdi. ²⁶ Ne ala asai’m lipua na bila baru? Urana lipuxing suxungunguama? Ina naga. Ne ngaharua maxung

sibuna nang, Urana lipuxing suxunguxunguama Yon dali adi duwa waleu. ²⁷ Ina naga waleu sibuna Malakai bung mana bungina bung haru-anga Urana harua na Lipuxing Mogunganama, harua ba:

“‘Bagu bagula ngasoxi lipuxigu ulekkama muga naung,
bu hamaringia daxangama ila muga maung.’[☆]

²⁸ Ngabalang ba, mana lipu longgalo duwa waleu ma ba, bing tela dali Yon te. Ning lipu gaxarea daxap yaya kaxukang sibuna maluxu Urana Yonggaxinia, ding didali Yon.”

²⁹ Haing lup longgalo, lipu takis xabinganamdi xauna, bungina dilungu haruanga ba, dinai ba Urana kubolunoa maxuna, namua na daxap langa rangua Yon ba. ³⁰ Ning Parisidi digabu lipuadi daxabia hanaunaunga xai sibuna, ding hauxading mana Urana daxanganoa, binabu daxap langa rangua Yon te.

³¹ Baing Yesu harua muli ba, “Bagula ngating haruanga babung baruamta mana lipu hatatam kuboludinga? ³² Ding bila garadi dahali nawa yabania, digamia riadingdi ba:

“‘Am gayup olai yahangamdi mana panggeriang mang,
ne asiga te.
Am gawaya olai matiam,
ne atang te.’

☆ 7:27 Malakai 3:1

³³ Bila balau, ayaha mana Yon tam te! Ahatumia, Lipu Suguangama Yon ma, saing xang salanga te, nung wain te, ne aharua ba, 'Xaunga wa mana!'

³⁴ Lipua Ma Rangua Urana ma saing xang nung, ne aharua ba, 'Abagu, lipua lo xang xaung nung wain buk, saing wa lipu takis xabinganamdi xaung lipu kubolu dianamdi riadinga!' ³⁵ Ne lipuadi dahatum sibuna mana kuboluadi Yon tam galibudi, bagula dibagu daxabia ba tam gasu mana xabianga maringina."

Haing Kubolu Dianama Sabaxaya Yesu

(Matyu 18:23-34, 26:6-13; Mak 14:3-9; Yon 12:1-8)

³⁶ Tauna, Parisi tela xusunga Yesu ba ma bu xang rangua. Baing ina naga, ila numania saing kinu'm tabu kabukabu xangingam rubinia.

³⁷ Baing haing kubolu dianam tela mana long sabangga ba, bungina lungu ba Yesu xang Parisi numania, xap nanggola siang alabastam, gux-enga saminam xai sibuna wa mana. Xap ma,

³⁸ baing ila gung king tuxundi Yesu king dunia saing tangguba. Maxang langin diri Yesu kinia saing sisiadi toxolonia, libu kindi bu hatanga ba wa hawa mana saing matu guxenga saminama mari manadi.

³⁹ Ne Parisi ba xusunga Yesu ma ba, bungina bagu alaba, hatum ba, "Ai, nabu lipua li Urana lipuxing suxunguxunguam maxunama, bing sanga ba xabia gaxarea ringring xaung ina haingga na baru. Haingga ba haing kubolu dianam."

⁴⁰ Baing ina naga, Yesu bala ba, "Saimon, ngabo ba ngabaxanga haruanga tela naung."

Haxuya ba, “Tauna, Lipu Tubatubaingam, ubaxanga.”

⁴¹ Yesu harua ba, “Lipu luwa daxap sianga rangua lipu sianggam tela. Tela xap 500 siang,* ne tela xap 50. ⁴² Dingtang sanga ba dahaxuya sianga te, namua na ding siangiding te. Binabu lipua ba yunga tang haxuyangadingdi. Tauna, baru lipuxinta bagula murung sibuna buk mana?”

⁴³ Saimon haxuya ba, “Bola lipua ba xap siang xumana saing haxuyanganoa sup.”

Yesu harua ba, “Uhaxuya maringina.”

⁴⁴ Baing xugia mala rangua hainga saing harua na Saimon ba, “Ubagu haingga li? Ngaluxu ma numamia, ne usu mana kuboluradi te. Usina langa nanga ba ngadamia kigudi te. Ne ina ba, damia kigudi maxang langinia saing sisia toxolonia. ⁴⁵ Ulibu† nga te, ne ina ba, ina libulibu kigudi mana menau ngaluxu laing hatata. ⁴⁶ Usabaxaya toxogua guxengia te, ne ina ba, ina sabaxaya kigudi guxenga saminamia. ⁴⁷ Baing ina naga, ngabalaung ba, ina kubolung diang xumana, binabu murung sibuna manga namua na ngayungadi masup. Ne lipu gaxarea kuboluding diang monga disup bing muruding monga ing ganina.”

⁴⁸ Saking Yesu harua na hainga ba, “Ngayunga kubolum diandi.”

---

* **7:41** Grik xuana—denari. Denari tela bila lipu oxatam giminaginoa mana xaidap taininau. † **7:45** Mana bungina Yesu, lipu xumana daharua xaidap xai mana kubolua libu manggobina.

⁴⁹ Lipudi dikinu kabukabu rubinia rangua dungguti daharungia liwe mading ba, “Lipua li bing hatum ba ing sibuna Urana, harua ba sanga ba yunga kubolu diandi!”

⁵⁰ Ne Yesu harua na hainga ba, “Hatumingam haringina xapkung muli sanga kubolum diandi. Ula xaung gamogamu xai.”

8

Haingdi Disu Mana Yesu

¹ Kimuya, Yesu haxa mauli mana titia ba long sabangadi long kaxukandi, saing baxanga baxanga ulek xaiyua mana Urana Yonggaxinoa. Lipu 12 dahaxa xauna. ² Haing teladi Yesu suka xaungadi manadi ba saing sahi busingad- ingdi ba, ding xauna dahaxa xauna. Hainggadi ba: Maria (duxu ba Magdalem), ina Yesu suka xaunga 7 mana ba, ³ Yoana, Kusa haininoa, Kusa ba wasa mana Xaitamoxi Herot numanoa, Susana, xaung haing xumana muli. Hainggadi ba disina xalingiding teladi bu dahauli Yesu gabu lipuxindi dinaxu mana.

Haruanga Babuna Mana Wit Xuyandi (Matyu 13:1-9; Mak 4:1-9)

⁴ Baing lipudi dima rangua Yesu mana long longgalo, saing buranga sabanga diguguniauba. Digugunia saing baladi mana haruanga babuna li, harua ba, ⁵ “Lipu umangam tela ila umang- gia bu ting wit xuyandi. Tingdi saing teladi diri daxangia, lipudi diruhadi saing mangdi daxangxangiadi. ⁶ Teladi diri long sianggamia, baing bungina dahaxa, dimutuxu namua na

titia langit te. ⁷ Xuyang teladi diri long waxu ruxunamia, baing dahaing xauna, dihibuadi binabu oxading te. ⁸ Ne xuyang teladi diri titi xaiya. Dahaxa, dahaing saing dua xai. Didali xuyadingdi bila 100 muli.”

Harua laing sup, baing wagi ba, “Lipu gaxarea tangadingliana, bing dilungu haruanga baguli.”

Haruanga Babuna Mana Wit Xuyandi Namuxino

(Matyu 13:10-17; Mak 4:10-12)

⁹ Lipuxindi dinaxu mana duxusunga ba baxanga haruanga babuna ba namuxino. ¹⁰ Harua ba, “Haruanga hisangamdi mana Urana Yonggaxino, Urana nai ba axap xabiangua manadi baing. Ne mana lipu teladi ngaharua nadi mana haruanga babundi bu

“‘dibagubagu mua ne dibagu daxabia te, dilungulungu mua ne daxabia rangrang te.’[☆]

¹¹ “Namuxina mana haruanga babunoa bing: Wit xuyandi bila Urana haruangoa. ¹² Xuyandi diri daxangia bila lipudi dilungu, baing Satan ma unia Urana haruangoa sangua hatumingadingdi bu dahatum haringina te, saing daxap walinga subingang teguam te. ¹³ Xuyandi diri long sianggamia bila lipuadi dilungu Urana haruangoa, daxap saing gamodingdi diyaha mana. Ne dahatum haringina mongaita ing ganina namua na oxaxadingdi diraxap. Xungdi mari bungina

[☆] **8:10** Aisaya (Aisaia) 6:9

mauxangandi daxapdi. ¹⁴ Xuyanadi diri long waxu ruxunamia bila lipuadi dilungu, ne dila dahatum xumana buk mana walinga mauxanganamdi, xaung xalingidingdi xaung yahangadingdi dihibuadi, saing marandi dua xai te. ¹⁵ Ne xuyanadi diri titi xaiya bila lipuadi hatumingadingdi daxai xaung dimaring. Dilungu Urana haruanganoa, dituxu'm tabu hatumingadingia, saing dili haringina, marandi dua xai.

Nagung Yabanoa
(Mak 4:21-25)

¹⁶ "Lipu tela sanga ba tung nagung tela saing kaukau minia te, kimbo ta hawa kabukabia te. Tegu. Ta mahaing yabania bu lipudi diluxu sanga ba dibagu saxaxanganoa. ¹⁷ Binabu xabiangadi dihisa bagula disok menea. Baing xabiangadi duwa ulumia bagula disok sabasabia. ¹⁸ Binabu ahatum xai mana baraxinta alungu. Lipu gaxarea daxap haruangagua, Urana bagula sina xabianga tela muli nadi. Lipu gaxarea dilungu te, xabianga dahagaxa ba dingia, Urana bagula xap sanguadi."

Yesu Bauna Xaung Kixingindi
(Matyu 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Xaidap tela Yesu bauna gabu kixingindi dima ba dibagu, ne sanga ba dila haxek rangua te, namua na lipudi dibura buk. ²⁰ Lipu tela bala ba, "Baum gabu kixingimdi dili mua sabasabia, duxusunga maung."

²¹ Baing haxuya ba, “Baugu xaung kixingigudi bing lipu gaxarea dilungu Urana Xuanoa saing dilibu.”

*Yesu Harua Saing Tega Manilu
(Matyu 8:23-27; Mak 4:35-41)*

²² Xaidap tela Yesu harua na lipuxindi dinaxu mana ba, “Takisi mala lang gamolingang hataina.” Baing ina naga, dahaing mana xai wagang tela saing dilauba. ²³ Dui mala, baing Yesu kinuba. Baing yang haringina mesa, binabu langa makmatuxuya maluxu wagia, saing dibo ba didoauga.

²⁴ Lipudi dinaxu mana dila dahaunghaung, daharua ba, “Lipu Sabanga, Lipu Sabanga, tabo ba tangarauba!”

Mesa saing bili yanga xaung rubadi dahalunglung ba. Baing yanga mati, saing tega manilu. ²⁵ Xusungadi ba, “Hatumingaim haringindi kadi bi?”

Dimaxuwa, dihixi mana binabu duxusunga ding ba, “Lipua li ina baru? Tabina lipudi ding ganiding te. Tabina yanga tega tang xauna, saing tang disu mana haruangaanoa.”

*Yesu Hamaringia Lipu Tela Xaunga Wa Mana
(Matyu 8:28-34; Mak 5:1-20)*

²⁶ Diluki mala diri longga Gerasadi titidingia, wa lang gamolingang hataina mana titia Galili.

²⁷ Yesu ri mala titia baing ina naga, lipu tela mana longga ba, xaungadi duwa mana, ma sok manauga. Lipua ba, bunging maxaxaya sau imang tela te, wa mana numa tela te. Tegu. Yabanoa wa mana guhadi gobagobia. ²⁸⁻²⁹ Bunging

xumana xaungua* xap, heku lipudi dituxu digoxi king rimandi duwasa mana, lipua taha saha waxu haringindi saing xaungua suka mala mana long xoliandi. Bungina lipua ba bagu Yesu, luki ma gung king tuxundi maxania. Baing Yesu tabina xaunga ba sok ma sangua lipua. Ning sok ma sap te. Tegu. Libu lipua wagi sabanga ba, “Yesu, Urana Etuam Sibuna Garanoa, bagula uraxata manga? Ngaxusungaung haringina ba usina salaga nangau tai.”

³⁰ Yesu xusunga ba, “Ung yama ga tela?”

Haxuya ba, “Buranga,”† namua na xaunga xumana diluxu mana ba. ³¹ Baing duxusunga xusunga haringina ba tabinadi ba diri Mabilia‡ tai.

³² Ne buxu nangnang bakbak sabanga tela disoya mua xaxagang rubinia ba. Xaungadi duxusunga Yesu haringina ba naidi ba diluxu manadi, baing naidi. ³³ Baing ina naga, disok sangua lipua, diluxu mana buxudi, saing buxu nangnang bakbakka ba diluki haringing sibuna mari long diania maluxu lang gamolingania saing dingara.

³⁴ Bungina lipu buxu wasanganamdi dibagu baraxinta sok, diluki mala saing dibaxanga na lipuadi duwa long sabangadi xaung kaxukandi. ³⁵ Baing ina naga, lipudi dila bu dibagu baraxinta sok. Bungina disok mana Yesu, dibagu lipua menau xaungadi duwa mana, rung haxek Yesu

---

* **8:28-29** Grik xuana—aningoningo sigixinga teguam. † **8:30** Mana Grik xuana, haxuya ba, “Litsan”. Litsan bing lipu haungingamdi bila 6,000. ‡ **8:31** Map bing longga Urana sina salaga na xaungadi.

kinia, sau imangdi xaung hatuminganoa maring dup, baing dimaxuwa. ³⁶ Lipuadi menau dibagu ba, dinaxuya na lipudi ba Yesu hauli lipua mana xaungadi baru. ³⁷ Baing ina naga, Gerasa lipu longgalo duxusunga Yesu ba sauyadi, namua na maxuwanga sabanga xapdi. Binabu haing xai wagania, goxoya malauba.

³⁸ Lipua menau xaungadi duwa mana ba xusunga Yesu haringina ba ila rangua. Ne Yesu soxi mala, harua ba, ³⁹ “Ugoxoya mala numia saing ubaladi ba Urana libu baru maung.” Saking lipua ila, baxanga mauli mana longga ba Yesu libu baru mana.

Yairus Nanuhanginoa Xaung Hainga Ring Yesu Imanginoa

(Matyu 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Yesu goxoya mala lang gamolingang hataina, baing buranga daharua xaidap xai na, namua na diragu mua mana. ⁴¹ Baing lipu tela yanoa Yairus mauba. Ina Yudadi sabungading numang yanamiding tela. Ma gung king tuxundi Yesu kinia, saing xusunga haringina ba ma rangua numania, ⁴² namua na nanuhanginoa, taininau ing ganina saing nianindi 12, haxek sibuna bo ba mati. Baing dilauba.

Dahaxa mala saing lipu buranga dahabisia buk. ⁴³ Haing tela siba ri mana mua niani 12 wa la ba, ne lipu tela sanga ba sahi businganoa te. ⁴⁴ Ila sok Yesu ubunia saing ring imanging sihinoa, baing ina naga, hata sibuna li sipka ri mua ba moti.

⁴⁵ Yesu xusunga ba, “Gaxarea ring nga?”

Ding longgalo dahatiam laing sup, baing Pita harua ba, “Ai, Lipu Sabanga, lipudi dibura buk maung, dahabisibisiung baing.”

⁴⁶ Ne Yesu harua ba, “Lipu tela ring nga. Namua na ngaxunumia haringingua yunga nga.”

⁴⁷ Baing haingga ba xabia ba sanga ba hisa te, binabu lulu ma, saing gung king tuxundi kinia. Baxanga lipudi maxadingia ba baruta ring xaung hata sibuna li sok xai baru. ⁴⁸ Baing ina naga, Yesu bala ba, “Nanuhangigua, hatumingam haringina hamaringiaung. Ula xaung gamogamu xai.”

⁴⁹ Harua mua ne lipu tela sok, ma mana Yairus numanoa, Yudadi sabungading numang yanamidingga ba. Harua ba, “Nanuhangima mati ba. Heku usina makasangua na Lipu Tubatubaingama.”

⁵⁰ Ne Yesu lungu haruanga ba saing bala Yairus ba, “Umaxuwau tai. Uhatum haringina manga ing ganina, baing bagula sok xai.”

⁵¹ Bungina sok Yairus numania, bili lipudi ba diluxu tai. Nai mana Pita, Yems, Yon xaung haing nanuna baungtibundi ding ganiding diluxu. ⁵² Lipuadi duwa la ba dahatangitangi saing daxaba mua mana. Baing Yesu baladi ba, “Asauya. Mati te, kinu’ m tabu ing ganina.” §

⁵³ Ne dimasisia, namua na daxabia ba mati ba. ⁵⁴ Ning tuxu rimanoa saing harua ba, “Haing nanuna, umesa!” ⁵⁵ Baing ina naga, aningonoa goxoya ma xurula sangganoa, saing hata sibuna

---

§ 8:52 Yesu xabia haing nanuna ba mati ba, ne mana haringinganoa, matia bila kinunga.

li mesa. Baing Yesu baladi ba dulia haing nanuna ba anginga. ⁵⁶ Baungtibundi dihixi mana, ne bilidi ba dibaxanga na lipu tela mana baraxinta sokku tai.

9

Yesu Soxi Lipu 12 Mala

(Matyu 10:9-15; Mak 6:8-11)

¹ Baing Yesu wagi Lipu 12 dima digugunia, saing sina haringinga xaung yaya nadi bu disuka xaungadi mala xaung bu disahi busingadi. ² Soxidi mala bu dibaxanga mana Urana Yonggaxinoa xaung bu dahamaringia lipu busingamdi. ³ Baladi ba, “Bungina ala, labu axap xalingim haxangamdi malau tai. Axap tuki, tanga, anginga, siang, imang tela muliu tai. ⁴ Numa baruamta ditang mana, bing awa mana laing ayunga longga baguba. ⁵ Long baruamta daxapkang te, bungina asauya longga baguba bing atingting gagapdi duwa kim dunia mala bu daxabia ba duwa haruandia.” ⁶ Baing ina naga, dilauba. Dahaxa mauli mana long longgalo, dibaxanga ulek xaiyua saing disahi lipudi busingadingdi.

Herot Bo Ba Xabia Yesu Gaxarea

(Matyu 14:1-2; Mak 6:14-16)

⁷ Galilidi yanamidinga Herot Antipas lungu axamang longgalo Yesu libudi ba. Baing hatum xumana mana, namua na teladi daharua ba Yesu bing Yon naga mesa muli mana matiyua. ⁸ Teladi daharua ba Elaitsa sok muli. Teladi daharua ba Urana lipuxing suxunguxungam mugauam

tela mesa saing wa muli. ⁹ Ne Herot harua ba, “Ngaxinguti Yon waxungtuanoa ba. Ning lipua li baru lipuxinta ngalungu axadi li mana?” Baing sai daxanga ba bagu Yesu.

Yesu Haxang 5,000

(Matyu 14:13-21; Mak 6:32-44; Yon 6:5-13)

¹⁰ Bungina aposeldi digoxoya ma, dibaxanga na Yesu baraxintadi dilibudi. Baing xapdi saing disauya lipudi, ding ganiding dila long tela duxu ba Betsaida. ¹¹ Ne burangadi dilungu ila ba, saing disu mana. Xapdi saing tubatubadi mana Urana Yonggaxinoa, saing sahi busingadi mana lipu gaxarea dibusi.

¹² Bungbung sibunauba, baing Lipu 12 dima rangua, daharua ba, “Usoxi burangua dila mana long teladi duwa singia, bu disai anginga xaung long kinungam. Namua na longga baguli long olang.”

¹³ Haxuya ba, “Ang ba auliadi teladi bu daxang.”

Baing dahaxuya ba, “Am salangamam luwadi luwadi hiliadinga xaung songimam luwa. Nabu ubo ba am gahaxangdi, bing am gala am gagim anginga sanga mana buranga li to.” ¹⁴ (Daharua bila ba namua na lup ding ganiding duwa la ba bila 5,000.)

Baing harua na lipuxindi dinaxu mana ba, “Al-ibu dirung maxixinga bila 50 mana gugunianga taining tainina.” ¹⁵ Dilibu haruangoa, baing lipu longgalo dirung mari. ¹⁶ Yesu xap salanga luwadi luwadi hiliadinga ba xaung song luwa ba saing bagu mahaing long xaiya, harua xai sibuna

mala rangua Urana, saing utu sahadi. Saking sinadi na lipudi dinaxu mana bu dituxu sinak na burangua. ¹⁷ Lipu longgalo daxang sanga ba. Baing lipudi dinaxu mana digugunia anginga hataindi duwayyu, digam daba 12 dibaxagi.

*Pita Baxanga Ba Yesu Gaxarea
(Matyu 16:13-16; Mak 8:27-29)*

¹⁸ Bunging tela Yesu ing ganina sabu. Lipuxindi dinaxu mana duwa la ba xauna, baing xusungadi ba, “Lipudi daharua ba nga gaxarea sibuna?”

¹⁹ Dahaxuya ba, “Teladi daharua ba ung ba Lipu Suguangama Yon. Teladi daharua ba Elaitsa. Ne teladi daharua ba ung Urana lipuxing suxunguxunguam mugauam tela umesa saing uwa muli.”

²⁰ Baing xusungadi ba, “Ne ang ba, ang gaharua ba nga gaxarea?”

Pita haxuya ba, “Ung Urana Lipuxing Mogunganama.”*

*Yesu Baxanga Matianoa
(Matyu 16:21-28; Mak 8:31-9:1)*

²¹ Yesu bilidi haringina ba labu dibala lipu tela manau tai. ²² Baing harua ba, “Lipua Ma Rangua Urana bagula xap salak xumana. Lipu haringindi, lipu hananiangamdi yanamidingdi xaung lipu hanaunaunga tubatubainganamdi bagula dihitixiya, dung mati, ne mana xaidap tuwa bagula mesa muli.”

---

* **9:20** Mana Grik xuana, Pita haxuya ba, “Ung Kristo”. Am gabung namuxinoa mana Kristo ba.

23 Baing harua na ding longgalo ba, “Lipu gaxarea dibo ba dinaxu manga, bing dahalin-galinga murungadinga, xaidap taining tainina diti doxoxi xaiding balingamdi,† saing dinaxu manga. 24 Lipu gaxarea dituxu haringina walingadinga, bing bagula dahanggalang. Ne lipu gaxarea diyunga walingadinga bu dinaxu manga, bing bagula daxap walinga sibuna. 25 Nabu lipu tela xap axamang titiam longgalo, ne ina walinganoa hanggalang, bing axadi bagudi li bagula daxap ina muli baru? 26 Lipu gaxarea memeyading manga xaung haruangagua, bing kimuya Lipua Ma Rangua Urana bagula memeyana manadi, bungina ma liwe mana ralanoa, liwe mana Tibuna ralanoa xaung liwe mana Urana uleginam maringindi raladinga. 27 Maxung sibuna ngabalang ba, ang teladi awa la li, bagula amati teguyu saing bagula abagu Urana Yonggaxinoa.”

*Yesu Sangganoa Sok Xan Tela
(Matyu 17:1-8; Mak 9:2-8)*

28 Yesu harua haruanga baguba saing bila xaidap 8 disup, baing xap Pita, Yon, Yems dingtung mala ranguaina saing dahaing mana bimbi tela ba sabu. 29 Yesu sabu mua saing ramramonoa xugia xan tela. Imangindi disina bila bilikbilik ralandi. 30 Lipu luwa, Moses xaung

---

† 9:23 Romdi dahaxuya lipu dianamdi kuboludingdi ba dungdi mati xai balingamia. Mana daxanga ila longga dimati mana, doxoxi xaiding balingamdi. Yesu harua bila li bu hatanga ba bungina tasu mana, bing bungingbunginalo taxauxau ba taxap salaga kimbo tamati mana.

Elaitsa,‡ ³¹ tang dowa masok, long xaiya ralanoa lu taxiyadi, saing daharua rangua Yesu. Daharua mana ilainganoa haxek bagula sok kimuya mana sahi oxatanoa long sabangga Yerusalem. ³² Kinungua ung Pita gabu riandi, ne bungina dibaguti, dibagu Yesu ralanoa xaung lipu luwa ba dili rangua. ³³ Moses Elaitsa tang dibo ba diyunga Yesuba, baing Pita harua na Yesu ba, “Lipu Sabanga, xai sibuna tawa la li. Amtum gabo ba am gatongtongia xahi tuwa—tela naung, tela na Moses, xaung tela na Elaitsa.” (Pita xabia te mana baru haruanganta.)

³⁴ Bungina Pita harua, mugap tela sok saing kaudi, saing tung dimaxuwa bungina mugaba kaudi. ³⁵ Waxutu tela sok mugabia ma, harua ba, “Alali Garagu sibuna, lipua ngamogu ba. Angtung galungu haruanganoa!” ³⁶ Waxutua harua laing sup, baing tung dibagu Yesu ing ganina wa. Tung dihisa mana alaba rangua ding, saing mana bungina baguba daharua na lipu tela mana baraxinta dibagu te.

Yesu Hamaringia Gananung Tela Xaunga Wa Mana

(Matyu 17:14-18; Mak 9:14-27)

³⁷ Buragina baing diri mala bimbia. Disok saing buranga sabanga digugunia rangua Yesu. ³⁸ Lipu tela burangia wagi ba, “Lipu Tubatubaingam, ngaxusungaung haringina ba

---

‡ **9:30** Moses Elaitsa tang Urana lipuxing suxunguxunguamdi. Dimati waleu sibuna, ne diri long xaiya ma bu tang daharua rangua Yesu.

uhauli garagua. Nga garagu taininau ing gantina. ³⁹ Bunging xumana xaunga tuxu haringina bing libu xaba hata sibuna li, ting mari, libu lulu haringina saing gaunggauna. Xaungua yunga monga te, saing hanggalangia sibuna mua. ⁴⁰ Menau ngaxusunga haringina lipuximdi dinaxu maung ba disuka mala, ne ding sanga te.”

⁴¹ Baing Yesu harua nadi ba, “Ai, ang hatatamdi ahatum haringin te. Kuboluimdi dimaring te. Xaidap baru bagula ngawauyu ranguang saing ngaxap salaga mang? Oxop garama ma la li to.”

⁴² Gananuna mauyu baing xaungua ting mari titia saing libu lulu haringina. Ne Yesu bili xaungua,§ hamaringia gananuna, saing sina muli na tibuna. ⁴³ Baing ding longgalo dihixi mana Urana haringingang sabanga.

Lipudi dihixiyu mana axamandi Yesu libudi, baing Yesu harua na lipuxindi dinaxu mana ba, ⁴⁴ “Alungu xai mana hatata ngaharua nang ba: Bagula dita Lipua Ma Rangua Urana bixuandi rimadingia.” ⁴⁵ Ne daxabia rangrang haruanga ba namua te. Hisa manadi bu daxap xai te, ne dimaxuwa ba duxusunga mana.

Gaxarea Mugamuga?

(Matyu 18:1-5; Mak 9:33-40)

⁴⁶ Hakhaxinga tela mesa liwe manadi mana dingia baruamta bagula wa mugamuga manadi. ⁴⁷ Yesu xabia hatumingadinga, binabu xap gara tela saing ta mali ranguaina. ⁴⁸ Baing harua

---

§ 9:42 Grik xuana—aningonigo sigixinga teguam.

nadi ba, “Lipu gaxarea daxap gara bila li mana yagua, bing daxap nga. Saing lipu gaxarea daxap nga, bing daxap ina soxi nga ma ba. Baing lipu gaxarea wa kimu sibuna mang bing wa mugamuga.”

⁴⁹ Yon harua ba, “Lipu Sabanga, am gabagu lipu tela suka xaungadi mala mana yama. Am gatuba ba am gabili, namua na kiria tela te.”

⁵⁰ Ne Yesu harua ba, “Labu abiliu tai, namua na lipu gaxarea dilibu doa mang te, bing ang riaimdi.”

Samariadi Dilibu Xai Mana Yesu Te

⁵¹ Xaidapka mana Yesu bagula haing mala long xaiya ma haxekkuba, baing Yesu haringia hatuminganoa saing ila long sabangga Yerusalem.

⁵² Baing soxi lipu ulekkamdi dimuga mala, diluxu mana long tela wa titia Samaria bu daxauxau axamandi mana. ⁵³ Ne lipudi mana longga baguba daxap Yesu te, namua na haxa mala long sabangga Yerusalem.*

⁵⁴ Lipuxing luwadi Yems Yon tang dinaxu mana dibagu kuboludinga, baing tang duxusunga ba, “Toxoratamona, ubo ba tawagi yaba ri long xaiya ma bu taudi?”† ⁵⁵ Ne Yesu xugia mala ranguadi saing bili dingtang,

⁵⁶ saing didalidi dila mana long tela muli.

Kubolua Tabo Ba Tasu Mana Yesu (Matyu 8:19-22)

---

* **9:53** Samariadi hauxading mana Yudadi, namua na Yudadi dahaxi buk ba lipu longgalo dila long sabangga Yerusalem bu disabu mana Urana. † **9:54** Waleu sibuna Urana lipuxing suxunguxunguama Elaitsa libu bila ba. Ubagu 2 Xaitamoxi (2 King) 1:9-16.

⁵⁷ Dahaxa mala daxangia, saing lipu tela harua na Yesu ba, “Long baruamta ula mana, bagula nganaxu maung baing.”

⁵⁸ Yesu haxuya ba, “Koma abungindi ding ginangiding, mangdi ding numading, ne Lipua Ma Rangua Urana ina numang te ba kinu.”

⁵⁹ Yesu harua na lipu tela muli ba, “Unaxu manga.”

Ning lipua haxuya ba, “Toxoratamona, uyunga nga bu ngala ngakimang tibugu to.”

⁶⁰ Yesu harua na ba, “Lipudi dahatum haringina manga te duwa bila dimati Urana maxania. Uyunga lipuadi ba dikimang matiadingdi, ne ung ba ula ubaxanga Urana Yonggaxinoa.”

⁶¹ Ne tela muli harua ba, “Toxoratamona, bagula ngasu maung. Ne uyunga nga bu ngagoxoya mala ngaharua xai na bakbagigudi to.”

⁶² Yesu haxuya ba, “Nabu lipu tela ui xai wagania, ne bungingbunginalo bagu mala muli kimuya, bing sanga ba tuxu oxatua Urana Yonggaxinia te.”

10

Yesu Soxi Lipu 72 Mala (Matyu 11:21-27)

¹ Kimuya, Toxoratamona mogu lup 72 teladi muli, saing soxidi mala luwa luwa bu dimuga mana long longgalo Yesu bo ba ila manadi.

² Baladi ba, “Lipudi daxauxau masup ba dilungu haruangaima bila xauyanga sabanga wa umangia, ne lipu oxatam xumana buk te. Binabu

asabu na umanga Moxonoa ba soxi lipu ox-atamdi mala bu daxauya umanganoa. ³ Alauba! Bagu ngasoxiang mala bila sipsip tutubindi dila liwe mana koma abungindi. ⁴ Daba sianggam, tanga, xai sanggandi, araidi malau tai. Saing ahalisi mana aharua rangua lipu tela asok mana daxangiau tai.

⁵ “Bungina aluxu’ m numa tela, bing muga aharua ba, ‘Gamogamu mosiu wa ranguang.’ ⁶ Nabu lipu gamogamu mosiam tela wa la ba, bing gamogamu mosiu bagula ila mana. Ning tegu, bing gamogamu mosiu bagula goxoya ma muli ranguang. ⁷ Awa mana numa ba, axang anung baraxing baraxinta duliang, namua na lipudi dituxu oxatua bing giminagiding. Ahixihixi mana numadiu tai.

⁸ “Bungina aluxu long tela saing daxap kang, bing axang baraxing baraxinta duliang. ⁹ Asahi busingadi mana lipu busingamdi duwa la ba, saing abaxanga nadi ba, ‘Urana Yonggaxinoa ma haxek ranguang ba.’ ¹⁰ Ne bungina aluxu mana long tela saing daxap kang te, ang gala ali mana daxangadingdi saing aharua ba, ¹¹ ‘Yabaima gagabindi ditaga kimam lunia, am gatingtingdi bu hatanga ba awa haruangua. Ne ahatumia alali: Urana Yonggaxinoa ma haxek ba.’ ¹² Ngabalang ba, mana xaidap subinganoa, salaga lipuadi duwa mana longga ba bagula daxap, bagula sabanga mana salaga long sabangga Sodam daxap.

¹³ “Korasindi, laku, mauxanganoa xap kang yu! Betsaidadi, laku, mauxanganoa xap kang yu! Axamang haringindi disok liwe mang,

nabu waleu sibuna disok liwe mana Tayadi xaung Saidondi,* bing ding sanga ba duxugia hatumingadingdi, disau imang usingangamdi saing dirung hayatia lo. ¹⁴ Ne mana xaidap suxuyangama, salaga axap bagula sabanga mana salaga Taya, Saidon daxap. ¹⁵ Ne ang Kaperneamdi ba, bola bagula ditiang eta lo sibuna? Tegu sibuna. Bagula ari hawa sibuna Matiadi Yabadingia.

¹⁶ “Lipu gaxarea dilunguang bing dilungu nga. Lipu gaxarea diyamuang bing diyamu nga. Ne lipu gaxarea diyamu nga bing diyamu Urana, ina soxi nga ma ba.”

72 Ulekkamdi Digoxoya Ma

¹⁷ Kimuya Lipu 72 digoxoya ma, gamodingdi diyaha, saing daharua ba, “Toxoratamona, am gauxu yama, baing lipudi disu mana haruanga-mama, saing xaungadi xauna, disu mana.”

¹⁸ Yesu harua ba, “Ngabagu Satan xung mari bila bilikbilik ri sangua sabalunoa! ¹⁹ Bagu ngasina haringingua nang masup, bu aruha moxadi xaung xahengxahengdi† xaung bu adali bixua haringinganoa. Axamang tela sanga ba hanggalangiang te. ²⁰ Ning heku gamoimdi diyaha mana xaungadi disu mana haruan-gaimdi. Axamang sabanga gamoimdi diyaha mana bing Urana bung yaimdi mari long xaiya ba.”

---

* **10:13** Waleu sibuna, lipudi mana long sabanggadi Taya xaung Saidon, ding bixuadi mana Yudadi. † **10:19** Ramuk waxungtuanoa—gamaringdi.

21 Mana bungina baguba Urana Aningonoa libu Yesu gamonoa yaha sibuna, binabu harua ba, “Tibugu, Toxoratamona mana sabalunoa xaung titia, ngaiti yama namua na uyameng axadi li mana lipuadi dahatumia ba daxabia xai buk, saing uhatangadi na lipuadi duwa bila garadi ba. Maxuna, Tibugu, ulibu bila ba namua na alali ung murungama xai.”

22 Baing harua muli ba, “Tibugu ta axamang longgalo rimagia ba. Lipu tela xabia Gara te. Tibugu ing ganina xabiau. Baing lipu tela xabia Tibugu te. Garanoa ing ganina xabiau. Garanoa xaung lipu gaxarea Garanoa mogudi ba daxap xabianga mana.”

23 Bungina ding ganiding duwa, xugia mala rangua lipuxindi dinaxu mana, saing harua nadi ba, “Urana libu xai mang. Maxaimdi dibagu axadi ba daxabiadi. 24 Namua na ngabalang ba, Urana lipuxing suxunguxunguam xumana xaung xaitamoxi xumana mugauamdi, dibo ba dibagu axadi abagudi, ne dibagudi te. Dibo ba dilungu haruangadi alungudi, ne dilungudi te.”

*Haruanga Babuna Mana Lipu Samariam Xai
(Matyu 22:34-40; Mak 12:28-31)*

25 Bunging tela, lipu tela xabia hanaunaungua xai sibuna mesa ba tuba Yesu. Xusunga ba, “Lipu Tubatubaingam, ngaria baru bu ngaxap walinga subingang teguam?”

26 Yesu haxuya ba, “Dibung baru mana Urana hanaunaunganoa? Utiti baru?”

²⁷ Haxuya ba, “‘Bing ung murum sibuna mana Toxoratamona Urana ungia mana gamom longgalo xaung lum longgalo xaung hatumingam longgalo xaung haringingam longgalo’,[☆] xaung ‘Bing ung murum sibuna mana riam longgalo bila ung murum sibuna maung.’[☆]”

²⁸ Yesu haxuya ba, “Ina naga, uhaxuya xai. Ulibu bila ba baing bagula oxop walinga subingang teguama.”

²⁹ Ne lipua ba bo ba hatanga ba kubolunoa sanga mana walinga subingang teguama, binabu xusunga Yesu ba, “Ne gaxarea riagua?”

³⁰ Baing Yesu haxuya haruanga babung tela ba, “Yuda tela yunga long sabangga Yerusalem, ri mala long sabangga Yeriko. Baing ina naga, lipu hanaunggamdi dituxuba. Dunia imangindi sangua, ditahataha saing diyunga bila ba. Baing lipua bo ba matiuba. ³¹ Mana bungina baguba, Yuda hananiangam tela haxa daxangia ma. Bungina bagu lipua ba, kisi daxanga hataina saing dali. ³² Bila balau, lipu tela ma muli, lipu Urana Numang oxatanam tela.‡ Bungina sok mana longga lipua wa mana ba, kisi hataina saing dali. ³³ Ne Samaria§ tela haxa ma, sok mana longga lipua wa mana ba. Bungina bagu, usingaubu. ³⁴ Ila rangua saing matu guxenga xaung wain mari mana saxandi. Haudi laing sup, baing ta mahaing ing sibung donki inia, xai

---

[☆] **10:27** Hanaunaunga (Lo) 6:5   [☆] **10:27** Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 19:18   [‡] **10:32** Grik xuana harua ba Libai bakbaging tela. Libai bakbakkadi dituxu oxata maluxu Urana Numania.   **§ 10:33** Samariadi hauxading mana Yudadi, saing dila haxek ranguadi te.

mala lobu numang tela saing wasa xai mana. ³⁵ Buragina baing xap siang silba mukiring luwa* saing sinadi na lobu numang moxonoa. Harua ba, 'Uwasa mana. Bungina ngagoxoya ma, nabu sianggadi ba sanga tate, bagula ngahaxuya teladi muli naung.'

³⁶ "Tauna, mana dingtung baruamta uhatum ba riana mana lipua xap doa mana lipu hanaunggamdi?"

³⁷ Lipua xabia hanaunaunga xai sibuna haxuya ba, "Lipua ba usinga."

Baing Yesu bala ba, "Ula. Ulibu bila ba."

Yesu Ila Lobu Rangua Marta Maria Tang

³⁸ Yesu gabu lipuxindi dinaxu mana dahaxa mala, disok mana long tela. Baing ina naga, haing tela wa la ba, yanoa Marta, xap Yesu mala numania. ³⁹ Marta ba kixinginoa, yanoa Maria. Maria ma rung mua haxek Toxoratamona kinia saing lungu haruangoa. ⁴⁰ Ne Marta hatum xumana buk mana xauxau axamandi manadi. Binabu ma rangua Yesu saing harua ba, "Toxoratamona, kixingigua yunga nga ba nga ganigu ngatuxu oxata sabangga li. Bola uhatum manga te? Ubala ba hauli nga!"

⁴¹ Ne Toxoratamona haxuya ba, "Marta, Marta, uhatum xumana buk, gamoma doa mana axamang xumana, ⁴² ning axamang sabanga taininau ing ganina bing uhatum mana. Axa Maria bo ba xap bing axamang xai sibuna. Bagula ngaunia sangua te."

---

* **10:35** Grik xuana—denari luwa.

11

Yesu Tubatuba Mana Sabungua (Matyu 6:9-13, 7:7-11)

¹ Bunging tela Yesu sabu long tela. Sabu laing sup, baing lipuxing tela naxu mana harua na ba, “Toxoratamona, utubatubam ba am gasabu, bila Yon tubatuba lipuxindi dinaxu mana.”

² Harua nadi ba, “Bungina asabu, aharua bila li:

“Tibumam,*
yama am gabo ba lipu longgalo dahatum ba maringing sibuna.

Yonggaxima bing ma.†

³ Xaidap taining tainina uliam anginga sanga mana xaidapka ba.

⁴ Uyunga kubolumam diandi,
bila am gayunga lipu longgalo kuboluding diandi dilibudi mam.‡

Saing labu uyungam mala tubaigiau tai.‘§”

⁵ Baing Yesu harua nadi ba, “Nabu lipu tela yambong lia ila rangua rianoa saing harua ba, ‘Riagu, ngabo ba ulia nga salanga tuwa, ⁶ namua na riagu tela haxa mauli ba ma rangua nga, ne nga angiagu te ba ngaulia.’

---

* **11:2** Buninga teladi—Tibumam wa long xaiya. † **11:2** Buninga teladi—Ung murungama bing sok maxuna mana titia li bila long xaiya. ‡ **11:4** Grik xuana—lipu longgalo duwa hakhaxuyangia ranguam. § **11:4** Buninga teladi—tubaigiau tai, ne oxopkam muli sangua lipu dianoa rimanoa.

⁷ “Baing lipua wa numa dunia haxuya ba, ‘Usina makasanga nangau tai. Xalua ribaina ba, saing ngagabu garagudi am gakinu ba. Sanga ba ngamesa ngauliaung axamang tela te.’

⁸ Ngabalang ba, ing rianoa, ne mana namua baguli bagula hauli te. Tegu. Ning namua na rianoa xusunga xusunga buk, baing bagula mesa ulia saing sahi murunganoa, namua na hauxana ba yanoa doa.

⁹ “Binabu ngabalang ba, axusunga xusunga bing bagula Urana uliang. Asaisai bing bagula abagu. Aringring bing bagula xalua xaxaina mang. ¹⁰ Namua na lipu gaxarea duxusunga bing bagula daxap. Lipu gaxarea disai bing bagula dibagu. Saing lipu gaxarea diringring bing xalua bagula xaxaina manadi.

¹¹ “Nabu angia tela garanoa xusunga tibuna mana song tela, bing bola tibuna bagula ulia moxa? Tegu. ¹² Kimbo nabu xusunga mana hataxuna, bing bola tibuna bagula ulia xahengxaheng?*” Tegu sibuna. ¹³ Tauna, ang ba lipu kubolu dianamdi, ning ang gaxabia xai mana aulia garaimdi yahanga xaidi. Baing ina naga, Tibuim wa long xaiya bungingbunginalo dali kuboluimdi, binabu bagula sina Aningonoa na lipu gaxarea duxusunga mana!”

Yesu Xaung Belsabul

(Matyu 12:22-29; Mak 3:23-27)

¹⁴ Xaidap tela Yesu suka xaunga mala, libu lipu tela harua tate. Xaunga ila sup, baing lipua

---

* **11:12** Ramuk waxungtuana—gamaring.

menau munguti ba harua. Baing buranga dihixi mana. ¹⁵ Ne dingia teladi daharua ba, “Suka xaungadi mala mana yanamidinga Belsabul† haringinganoa.” ¹⁶ Ne teladi dibo ba dituba, binabu duxusunga ba libu axamang haringing tela bu hatanga ba Urana soxi ma.

¹⁷ Yesu xabia hatumingadingdi, binabu harua nadi ba, “Nabu yongga tela dutu ding, bing bagula dahanggalang. Nabu numa tela dutu ding, bing bagula disup. ¹⁸ Ne nabu Satan utuina, sina haringinga nanga bu ngasuka ing xaungandi bila aharua ba, bing yonggaxinoa sanga ba li baru? ¹⁹ Ang gaharua ba ngasuka xaungadi mana yanamidinga Belsabul haringinganoa. Ne ang lipuximdi dinaxu mang, disuka xaungadi xauna. Ne disukadi mana gaxarea haringinganoa? Bola aharua ba Belsabul haulidi xauna? Baing ina naga, lipuximdi dinaxu mang oxatadinga ba hatanga haruangaima asu manga ba maring te. ²⁰ Ne namua ngasuka xaungadi mana Urana rimang haringinganoa, bing hatanga ba Urana Yonggaxinoa ma, sok mang.

²¹ “Bungina lipu haringingama tuxu guluna waxangina saing wasa mana ing sibung numanoa, bing xalingindi duwa sangau. ²² Ne bungina lipu haringinganoa dali inia ma haungana, saing hanggalangia, bing xap guluna waxangina menau lipua hatum haringina manadi mala, saing tuxu sinak mana xalingindi.

²³ “Lipu gaxarea dirau nga te, bing bixuagudi. Lipu gaxarea duwaxata rangua nga te bu am

---

† 11:15 Belsabul Satan yan tela.

gaxai lipudi mala rangua Urana, bing disukadi mala sangua Urana.

²⁴ “Bungina xaunga‡ tela sok ma sangua lipu tela, ila luxu mana long xoliandi bu sai yaguanga, baing tegu. Baing harua ba, ‘Bagula ngagoxoya mala mana numa muga ngawa mana baing.’

²⁵ Bungina sok mana, bagu lipua ba wa bila numa sogoxoyangam, wa maringina ba, ne wa olang. ²⁶ Baing ila xap xaunga 7 diang sibundi mana ina, dima diluxu saing duwa mana. Baing ina naga, hatata walinganoa sok doa sibuna mana muga.”

²⁷ Yesu harua mana axadi ba, baing haing tela wa burangia wagi ba, “Xai sibuna mana hainga hayaung saing sina sua naung!”

²⁸ Ning Yesu haxuya ba, “Heku. Xai sibuna mana lipuadi dilungu Urana Xuanoa saing disu mana.”

*Yona Sok Babu Mana Yesu
(Matyu 12:38-42)*

²⁹ Buranga dimauyu, baing Yesu harua ba, “Lipu hatatamdi diang sibundi. Disaisai ba dibagu axamang haringina. Ne axamang haringing taininau ing ganina bagula dibagu ba: Bagula wa bila axamana sok mana Urana lipuxing suxunguxunguama Yona. § ³⁰ Yona wa hatangangua na Ninibedi. Bila balau, bagula Lipua Ma Rangua Urana wa hatangangua na lipu hatatamdi. ³¹ Waleu sibuna Xaitamoxi Haing

---

‡ **11:24** Grik xuana—aningonigo sigixinga teguam. § **11:29** Waleu sibuna Urana soxi Yona mala bu baxanga haruangoa na Ninibedi.

mana numanuma Siba ma titi subingania ma bu lungu Solomon xabiangang maringina.* Ne hatata tela dali sibuna Solomon wa la li, ne hauxaim ba alungu haruanganoa. Binabu bungina Urana suxuya lipudi, haingga ba bagula mesa saing li Urana maxania ranguang, saing su haruanga nang lipu hatatamdi. ³² Waleu sibuna Yona baxanga na lipu Ninibeamdi saing duxugia hatumingadingdi. Ne hatata tela dali sibuna Yona wa la li, ne hauxaim ba axugia hatumingaimdi. Binabu bungina Urana suxuya lipudi, Ninibedi bagula dimesa saing dili Urana maxania ranguang, saing disu haruanga nang lipu hatatamdi.

Luliang Sanggam
(Matyu 6:22-23)

³³ “Lipu tela sanga ba tung nagung tela saing ta long hisangamia te, kimbo kaukau minia te. Tegu. Ta mahaing yabania bu lipudi diluxu sanga ba dibagu saxaxanganoa. ³⁴ Maxama bila sanggama nagunginoa. Bungina maxamdi daxai, luliadinga saxaxangia sanggam longgalo. Ne bungina didoa, sanggam longgalo dilaba. ³⁵ Binabu uwasa xai mana lulianoa wa maluxu maung bu laba te. ³⁶ Nabu sanggam longgalo dibaxagi mana luliana, long tela laba te, bing bagula saxaxangana masup, bila bungina nagung saxaxanganoa saxaxangiaung.”

Mauxangang 6

---

* **11:31** Ubagu 1 Xaitamoxi (1 King) 10:1-13.

³⁷ Yesu harua laing sup, baing Parisi tela xusunga Yesu ba ma bu xang rangua. Baing ina naga, ila numania saing kinu'm tabu kabukabu xangingamia. ³⁸ Ne Parisi hixi mana Yesu kubol-unoa, namua na damia rimandi muga mana xang te.†

³⁹ Baing Toxoratamona harua na ba, "Ang Parisidi, kubolua alibu bila adamia xuba mina ubudingdi, ne ludingia dibaxagi mana axadi axapdi mana kubolu samoyana xaung kubolu diandi. ⁴⁰ Ang lipu kakahandi! Urana tongtongia sabasabam, saing tongtongia luna xauna, max-una? ⁴¹ Asina haulinga taxa luimia na haxugindi, baing ina naga, bagula abagu awa sigixinga Urana maxania.

⁴² "Ang Parisidi, laku, mauxanganoa xap- kang yu! Asina hataina 10 mana axamang kaxukang sibundi duwa umangaimia. Ne ahalingalinga suxuyanga maringina xaung kubolua muruim sibuna mana Urana. Maring bing asina hataina 10, wane, ne labu ahalingalinga kubolu teladi bau tai.

⁴³ "Ang Parisidi, laku, mauxanganoa xap- kang yu, namua na ang muruim buk mana arung mana kabukabu mugamugangamdi mana sabunga numandi, xaung ang muruim buk mana lipudi ditiang daharua xaidap xai nang mana nawa yabandi.

⁴⁴ "Laku, mauxanganoa xap- kang yu, namua na awa bila gobagoba ragung teguamdi, lipu dahaxa

---

† **11:38** Parisidi hanaunaungadinga tela harua ba lipudi bing didamia rimadingdi mana kuboludinga muga mana daxang, bu disok maringina Urana maxania.

mala diruhadi daxabia te.”

⁴⁵ Lipu tela xabia xai sibuna mana hanau-naunga haxuya Yesu haruangoa ba, “Lipu Tubatubaingam, bungina uharua bila ba na Parisidi, utatuam xauna.”

⁴⁶ Yesu haxuya nadi ba, “Baing ang lipuadi axabia hanaunaunga xai sibuna, laku, mauxangoa xapkang yu, namua na ata mauxangandi‡ etua mana lipudi, ding sanga ba doxoxi xai te. Saing ang sibuim ahaulidi monga te.

⁴⁷ “Laku, mauxangoa xapkang yu, namua na atongtongia guha gobagoba gumangindi mana Urana lipuxing suxunguxunguamdi, ne ang mugangaimdi dungdi mati ba. ⁴⁸ Baing ina naga, anai mana axa mugangaimdi dilibu baing. Ding ba dung Urana lipuxing suxunguxunguamdi ba mati, saing ang ba, ang gayauyau guhia gobogobadingdi olang—ne ang gasu mana haru-angadinga te! ⁴⁹ Namua naga Urana, xabi-anganoa tubu, harua ba, ‘Bagula ngasoxi lipuxigu suxunguxunguamdi xaung aposeldi nadi. Teladi bagula dungdi mati, teladi bagula disina salaga nadi.’ ⁵⁰ Binabu lipu hatatamdi, bagula duwa haruandia mana siba ri mana Urana lipuxing suxunguxunguam longgalo, siba mana titia soginganoa, ⁵¹ mana Ebal,§ ma ma laing

---

‡ **11:46** Parisidi digabu lipu hanaunaunga tubatubainganamdi disigi ding hanaunaungadingdi rangua Urana hanaunaungandi, saing dahaxi buk mana lipudi dinaxu mana hanaunaungadinga nabu dibo ba duwa maringina Urana maxania. Baing disina mauxangandi na lipudi bila ba. § **11:51** Ebal lipu mugamugangam mati lipu rimania. Ubagu Unggutinga (Stat) 4:8.

Sekaraya* ina dung liwe mana kabukabu hana-niangam xaung Urana Numang luna. Maxung sibuna ngabalang ba, lipu hatatamdi bagula duwa haruandia mana ding longgalo sibidingdi.

⁵² “Laku, ang lipuadi axabia hanaunaunga xai sibuna, mauxanganoa xapkang yu, namua na ayameng Urana xaluxing xabiangama mana lipudi. Ang sibuim aluxu Urana xabiangania te, saing asina makasangua na lipu teladi dibo ba diluxu xauna.”

⁵³ Yesu bo ba ilauba, baing Parisidi digabu lipu hanaunaunga tubatubainganamdi dungguti daharungia haringina, saing duxusunga xusunga xumang sibuna ⁵⁴ bu dituxu murak mana ba harua mana axamang tela bu dita haruandia.

12

Tamaxuwa Mana Gaxarea? (Matyu 10:26-33)

¹ Mana bungina baguba buranga sabanga sibuna digugunia, laing dahabisibisi diruha ding, baing Yesu ungguti baxanga muga na lipuxindi dinaxu mana, harua ba, “Amaxania, nam asok lipu manang luwamdi bila Parisidi. Kuboludinga kisi mana teladi bila yis, axamana libu salanga salalanga ba, hasangia salanga hataing longgalo.

² Axamang longgalo duwa ulumia bagula disok sabasabia, saing axamang longgalo dihisa bagula disok menea. ³ Bila balau, baru haruanganta aharia labiania bagula dilungu luliania, saing

---

* **11:51** Sekaraya lipu kimuam lipudi dung mati mana Urana Xuang Mugamugangama. Ubagu 2 Naxuyanga (2 Stori) 24:20-21.

baru haruanganta ahabolabola numa dunia bagula duwagi gananga liwe.

⁴ “Riagu mana, ngabalang ba amaxuwau tai mana lipuadi dibo ba dung sanggaimdi mati, saing kimuya sanga ba dilibu axamang tela muli mang te. ⁵ Ne nga bagula ngahatanga nang ba gaxarea bing amaxuwa mana: Amaxuwa mana ina sanga ba ung lipudi saing kimu haringinganoa sanga ba tingdi mari long salakkamia. Maxung sibuna, ngabalang ba, amaxuwa mana! ⁶ Mangdi axamang olangdi. Sanga ba agim luwadi luwadi hiliadinga mana siang kaxukang mukiring luwa. Ne Urana sanga ba halingalinga tela te! ⁷ Maxuna, Urana xabia axamang longgalo duwa mang xauna. Xabia toxoloim baru duwa mana toxoimdi! Baing ina naga, labu amaxuwau tai. Adali sibuna mangdi Urana maxania.

⁸ “Ngabalang ba, lipu gaxarea dibaxanga na lipudi ba dinaxu manga, bing Lipua Ma Rangua Urana bagula baxanga Urana uleginamdi maxadingia ba dinaxu mana. ⁹ Ne lipu gaxarea dahatiam manga lipudi maxadingia, bing bagula ngahatiam manadi Urana uleginamdi maxadingia. ¹⁰ Baing lipu gaxarea daharua diana mana Lipua Ma Rangua Urana, bing Urana bagula yunga kuboluding diandi. Ning lipu gaxarea daharungia Urana Aningonoa, bing bagula yunga kuboluding dianoa te.

¹¹ “Bungina dituxuang daxaiang mala haru-angia mana Yudadi sabungading numandi, ba ali xaitamoxidi xaung yanamdi maxadingia, bing labu ahatum xumana buk mana ahauliang

xaung baru haruanganta bagula aharua manau tai. ¹² Namua na Urana Aningonoa bagula tubatubang baru haruanganta bagula aharua taxa mana bungina baguba.”

Haruanga Babuna Mana Lipu Xalaxalam Kakahana

¹³ Lipu tela wa burangia harua na Yesu ba, “Lipu Tubatubaingam, ubala sabangagua ba hata xalaxala hataindi nanga tibumam yungadi rangua amtam bungina mati ba.”

¹⁴ Yesu haxuya ba, “Lipu, gaxarea mogu nga ba ngawa lipu suxuyangam kimbo lipu aningoxam mangtang?” ¹⁵ Baing harua nadi ba, “Amaxania! Awasa xai, nam kubolu xawangam xangxana xap kang. Nabu lipu tela xalinging xumana bing axadi bagudi ba sanga ba disina walingua na te.”

¹⁶ Baing baladi haruanga babuna baguli ba: “Lipu xalaxalam tela umanganoa ua xumana. ¹⁷ Hatumiaina ba, ‘Ngaria baru? Nga numagu angingam sabanga te ba ngagugunia angia gudi.’

¹⁸ “Baing ina naga, harua ba, ‘Bagula ngalibu bila li. Bagula ngaxui numagu angingamdi mari, saing bagula ngatongtongia haung sabangadi. Baing bagula ngagugunia xauyangagudi xaung angia gudi la ba. ¹⁹ Baing bagula ngaharua nanga ba, “Nga angia gu xumana ngaguguniadi ba. Sanga’ m niani xumana. Ngarung mosiu, ngaxang, nganung xaung ngayaha.””

²⁰ “Ning Urana harua na ba, ‘Ung lipu kakahana! Yambongga baguli ung bagula umati. Baing gaxarea bagula xap xalaxaladi uxau xaudi masup maung? Tegu!’

21 “Lipu gaxarea digugunia xalingidingdi, ne hatumingadingdi dimesa mana Urana te, bing bagula duwa bila ba.”

Hatum Xumanau Tai
(Matyu 6:25-34)

22 Baing Yesu harua na lipuxindi dinaxu mana ba, “Binabu ngabalang ba, labu ahatum xumana mana walingaimdiu tai, axang baraxintau, kimbo mana sanggaimdiu, asau baraxintau tai. 23 Walinga axamang angingam ing ganina te. Sangga axamang imanggam ing ganina te. 24 Ahatumia okokdi: Duxuma te, daxauya te. Ding numading guguniangam te, ding numading angingam te. Ne Urana haxangdi. Baing ang gadali mangdi maxania! 25 Baruta? Sanga ba hatumingaim xumana sigi xaidap taininau mana walingaimdi? Tegu! 26 Sanga ba alibu axamang kaxukana li te, binabu baruta ahatum xumana mana axamang teladi?

27 “Ahatumia haidangadi, dahaing baru. Duwaxata te, ditongtongia imangidingdi te. Ning ngabalang ba, haidangadi ba gumangidinga xai sibuna mana Xaitamoxi Solomon* yauyaungandi, ina waleu yauyau xai sibuna ba. 28 Nabu Urana libu bila ba mana haidanga abungindi, hatata duwa, ne buragina lipudi ditaudi yabia, bing maxung sibuna bagula yauyauang xai sibuna. Ang hatumingaim haringina kaxukana buk! 29 Baing ina naga, mana baraxinta bagula axang anung,

---

* **12:27** Solomon Xaitamoxi Debit garanoa saing sianginoa dali xaitamoxi longgalo mana Yudadi.

labu ahatum asai xumana bukku tai. ³⁰ Namua na lipudi daxabia Urana te disaisai mana axadi ba, saing Tibuim xabia ba araxap manadi. ³¹ Ne asai mana Yonggaxinoa ing ganina, bing bagula uliang mana axadi ba xauna.

³² “Sipsip guguniangagu kaxukana mana, amaxuwau tai, namua na Tibuim gamonoa yaha ba sina Yongga nang. ³³ Asina xalingimdi bu asina giminagidingdi na lipu haxugindi, baing bagula axap axamandi long xaiya. Long xaiya xalingindi bagula muganga te, bagula disup te, bagula tela hanaidi te, bagula binadi dahang-galangiadi te. ³⁴ Longga xalingimdi duwa mana, la ba murungaima wa xauna.

Tawasa Xai
(Matyu 24:43-51)

³⁵ “Axauxauang bu atuxu oxatua saing atung nagungimdi, ³⁶ bila lipudi diragu lipuxiding haringina goxoya taunga yaungamia ma. Diragu goxoya ma bu daxaxa xalua mana sap bungina ma ringring. ³⁷ Bagula wa xai mana lipu haulingamgadi ba, nabu lipuxiding haringina goxoya ma saing bagudi duwasa xai. Maxung sibuna ngabalang ba, lipuxiding haringina ba bagula sausau imanging oxatamdi bu haulidi saing baladi ba dirung kabukabia bu haxangdi. ³⁸ Bagula wa xai mana lipu haulingamgadi ba bungina lipuxiding haringina bagudi daxauxau masup ba, nabu lipuxiding haringina goxoya ma yambong sibuna kimbo buraraging sibuna. ³⁹ Ne ahatumia: Nabu numa moxonoa xabia muga xaidap maxanoa lipu hanaunggama bagula ma,

bing sanga ba yunga numanoa te bu hanai.
⁴⁰ Ang xauna bing axauxau bungingbunginalo, namua na Lipua Ma Rangua Urana bagula ma bungina ahagaxa ba bagula ma te.”

⁴¹ Baing Pita xusunga ba, “Toxoratamona, ubaxanga haruanga babuna li nam ganimam, kimbo na lipu longgalo xauna?”

⁴² Toxoratamona haxuya ba, “Lipu wasangam xabiangang xai xaung tuxu oxatang longgalo xai, lipua na bila baru? Ahatumia. Bila lipua numa moxonoa mogu ba ulia lipuxing haulingamdi angiadinga mana bungina mogu ba. Baing ila haxa mauli. ⁴³ Nabu lipu oxatamga ba tuxu oxatanoa bungina moxonoa goxoya ma, bing numa moxonoa bagula yaha sibuna mana. ⁴⁴ Maxung sibuna ngabalang ba, bagula mogu ba wasa mana xalinging longgalo. ⁴⁵ Ne nabu lipu oxatamga ba balaina ba, ‘Lipuxigua haringina bagula goxoya ma sap te,’ binabu ungguti taha lup haing haulingamdi, xang xumana saing nung lang haringina buk. ⁴⁶ Numa moxonoa bagula goxoya ma mana xaidap tela lipu oxatama haxaxa te xaung xaidap maxanoa xabia te. Numa moxonoa bagula hanggalangia lipuxing oxatama saing ta mana longga lipudi disu maringina mana te duwa.

⁴⁷ “Lipu haulingamdi ding daxabia lipuxiding haringina murunganoa saing daxauxau te, dilibu lipuxiding haringina murunganoa te, bagula ditahadi xumang sibuna. ⁴⁸ Ning lipu gaxarea daxabia te, saing dilibu lipuxiding haringina murunganoa te, bagula ditahadi xumana buk te. Lipu gaxarea Urana sina xumana nadi, bing

sanga ba dirung olang te. Tegu. Urana bo ba lipuadi ba bagula aningoding xai sibuna.

*Yesu Libu Lipudi Dahata Ding
(Matyu 10:34-36)*

⁴⁹ “Ngama bu ngating yaba titia. Ne nga murugu buk ba lu masup! ⁵⁰ Ning bagula ngaxap langa, ne bagula sala. Ngahatum xumang sibuna mana, saing ngabo ba xaidapka ba ma, bu sup sap! ⁵¹ Ahagaxa ba ngama bu ngaxap gamogamu mosiama ma titia? Tegu. Ngama ba ngaxap utungua ma. ⁵² Bagula duwa utungia, namua na teladi dahatum haringina manga, ne teladi tegu. Mana hatata saing ila bagula bakbak luwadi luwadi hiliadinga dutu ding ba disok bixuadi. Luwa hiliانا bagula dutu disok bixuadi mana luwa, saing luwa bagula dutu disok bixuadi mana tuwa. ⁵³ Bagula duwa bila ba. Tibuna bagula sok bixua mana garang luba, saing garanoa bagula sok bixua mana tibuna. Bauwa bagula sok bixua mana nanuhanginoa, saing nanuhanginoa bagula sok bixua mana bauna. Haing tela bagula sok bixua mana bisanoa, saing bisanoa bagula sok bixua mana hainga.”

Xabiangua Mana Xaidapdi Duwa Baru

⁵⁴ Yesu bala burangua ba, “Bungina abagu mugap tela sok yuwaxa, bing hata sibuna li aharia ba, ‘Kuya ma lo,’ saing ma. ⁵⁵ Baing bungina yanga ma karagia, aharia ba, ‘Bagula xaidaba xani,’ baing sok bila ba. ⁵⁶ Ang lipu manang luwamdi! Ang sanga ba abagu titia sabalunua saing axabia namuxinoa. Ne baruta axabia axadi Urana libudi hatata te?

⁵⁷ “Alibu kubolu maringina! Hatata ganangana angia. Ahatum to. ⁵⁸ Bungina uhaxa mala haruangua rangua bixuama, muga utuba haringina ba ahamaringia haruangua sap daxangia. Nam xaiung mala rangua lipu suxuyangama, saing lipu suxuyangama bagula taung lipu ruanggam rimania, saing lipu ruanggama bagula taung salak yabania. ⁵⁹ Ngabalaung ba, bagula diyungaung masok sangua sap te. Bagula uwa laing ugim haxuyangama masup to.”

13

Gaxarea Duxugia Hatumingadinga Te Bagula Dahanggalang

¹ Mana bungina baguba, lipu teladi duwa dinaxuya na Yesu mana gabana Pailat ung Galili teladi mati bungina dahanania. ² Yesu haxuya ba, “Ang gahatum Galiliadi ba kuboludinga diang sibuna mana Galili longgalo, saing alali naga daxap salaga bila ba? ³ Ngabalang ba, tegu! Ne nabu ang gaxugia hatumingaima te, bing bagula ahanggalang xauna. ⁴ Ne lipuadi 18 ba dimati bungina numa maxaxaya wa Siloam galaina mari manadi, ahatum ba kuboludinga diang sibuna mana Yerusalem longgalo kuboludinga? ⁵ Ngabalang ba, tegu! Ne nabu ang gaxugia hatumingaima te, bing bagula ahanggalang xauna.”

⁶ Baing baladi haruanga babuna baguli: “Lipu tela xuma xai pik tela wain umangania. Ila sai mana marandi susu. ⁷ Binabu harua na lipua wasa mana wain umanganoa ba, ‘Niani tuwa

ngama ngasaisai mana xaiya pikka li marandi susu. Utui mari! Sahi titi orandi baru?’

⁸ “Ne haxuya ba, ‘Lipu sabanga, uyunga mali niani tela muli. Bagula ngaki taxiya saing ngata asaxa taindi mana. ⁹ Nabu ua niani etuam, bing xai sibuna! Nabu tegu, bing utui mari.’”

Yesu Hamaringia Haing Tela Mana Xaidap Yaguangam

¹⁰ Mana Xaidap Yaguangam tela Yesu tubatuba maluxu’*m* Yudadi sabungading numang tela.

¹¹ Haing tela wa, xaungua hanggalangia laing niani 18 saing sanggandi didoa. Bungingbunginalo yuyu saing sanga li maringina te. ¹² Bungina Yesu bagu, wagi ma rangua saing harua na ba, “Haing, busingama sup ba.” ¹³ Baing ta rimandi mana, saing hata sibuna li, li maringina saing iti Urana yanoa.

¹⁴ Ne sabungading numang yanaminoa gamonooa doa, namua na Yesu hamaringia haingga ba mana Xaidap Yaguangam, binabu harua na lipudi ba, “Xaidap 6 duwa mana oxatua. Binabu ama bu asok xai mana xaidapkadi ba. Ne mana Xaidap Yaguangam, tegu!”

¹⁵ Toxoratamona haxuya na ba, “Ang lipu manang luwamdi! Mana Xaidap Yaguangam ang taining tainina aluba bulmakau angia kimbo donki angia yabadingia saing axai mala bu nung. Maxuna? ¹⁶ Haingga li Yuda tela, muganganooa Ebrahim, ne Satan goxi sanga mana niani 18, bunging maxaxayam. Laku, mana Xaidap Yaguangam baruta sanga ba xap haulingua te mana axamanoa goxi?”

¹⁷ Bungina harua bila ba, bixuandi memeyading. Ne lipudi diyaha sibuna mana axamang xai sibundi libudi.

Haruanga Babuna Mana Mastat Xuyana
(Matyu 13:31-32; Mak 4:30-32)

¹⁸ Baing Yesu harua ba, “Urana Yonggaxinoa bila baru? Baru haruangang babunta bagula ngatuba mana? ¹⁹ Bila mastat xuyang kaxukang sibung tela lipu tela xap mala xuma umangia. Haing saing sok sabanga bila xai tela, saing mangdi ditongtongia numadingdi mana rimandi.”

Haruanga Babuna Mana Yis
(Matyu 13:33)

²⁰ Harua muli ba, “Baru haruanga babunta bagula ngatuba mana Urana Yonggaxinoa? ²¹ Bila yis, axamana libu salanga salalanga. Hainga xap teladi saing xaningxaningdi xaung wit gagabing bori sabanga tuwa laing hasangia salanga hataing longgalo, libu salalanga.”

Xalu Hisiangana

²² Yesu haing mala long sabangga Yerusalemguyu, haxa maluxu'm long kaxukana sabangadi. ²³ Lipu tela xusunga ba, “Toxoratamona, bagula lipu unrangindi ding ganiding daxap walinga subingang teguama?”

Harua nadi ba, ²⁴ “Atuba haringina ba aluxu xalu hisiangania, namua na ngabalang ba, xumana bagula dituba ba diluxu, ne ding sanga te. ²⁵ Bungina numa moxona mesa riba xalua,

bagula ali sabasabia, awagi saing axusunga haringina ba, 'Lipu Sabanga, uxaxa xalua mam!'

"Ne bagula haxuya ba, 'Ngaxabiang te. Yabaima bi?'

²⁶ "Baing bagula aharua ba, 'Am gaxang, am ganung ranguaung, saing utubatubam mana yabamam daxangandi!'

²⁷ "Ne bagula haxuya ba, 'Ngaxabiang te, ngaxabia yabaima te. Asauya nga alauba, ang lipu kubolu dianamdi!'

²⁸ "Baing bagula abagu Ebrahim, Aisak, Yekop* tung xaung Urana lipuxing suxunguxunguam longgalo, ding diluxu Urana Yonggaxinia. Ne ang ba, bungina ngasukang mala, bagula atang haringina saing agaxu waimdi. ²⁹ Yuda Tegumadi bagula dima mana titi hataing longgalo—mana sanga yuwaxa, karaga, kang-gua, xaung bukang—bagula dima dirung mana taungua Urana Yonggaxinia. ³⁰ Bagu maxung sibuna, teladi duwa kimuya bagula duwa mugamugangia, saing teladi duwa mugamugangia bagula duwa kimuya."

*Yesu Usinga Long Sabangga Yerusalem
(Matyu 23:37-39)*

³¹ Mana bungina baguba Parisi teladi dima rangua Yesu saing daharua na ba, "Uyunga longga li saing ula long tela. Xaitamoxi Herot bo ba unggung mati."

³² Haxuya ba, "Ala abaxanga na hugaiya ba, 'Bagula ngasuka xaungadi mala saing bagula

---

* **13:28** Ebrahim, Aisak, Yekop tung Yudadi mugangading mugamugangamdi.

ngahamaringia lipudi hatata xaung buragina, baing mana xaidap tuwa bagula ngasahi ox-atagua.’³³ Ning hatata, buragina, rarauti bagula ngahainghaing mala Yerusalemgyu, namua na Urana lipuxing suxunguxunguamdi dimati mana long olangdi te. Urana lipuxing suxunguxunguamdi dimati Yerusalem ing ganina!

³⁴ “O Yerusalem, Yerusalem, ang gaung Urana lipuxing suxunguxunguamdi mati, saing lipudi Urana soxidi nang axatudi siangia mati. Bunging xumang sibuna ngabo ba ngagugunia lipuximdi, bila muxaxu hagaxana gugunia garandi hawa mana banggitongindi, ne hauxaim!³⁵ Bagu Urana yunga yabaima saing xola. Ngabalang ba, bagula abagu nga muli te, laing xaidaba aharia ba, ‘Urana sina guxama na lipua li ma mana Toxoratamona yanoa ba.’[☆]”

14

Yesu Ila Parisi Numania

¹ Xaidap Yaguangam tela, Yesu ila xang Parisi yanamiding tela numania, saing dibagubagu nabu libu kubolu tela. ² Lipu tela rung maxania gabuxana. ³ Yesu xusunga Parisidi xaung lipudi daxabia hanaunaunga xai sibuna ba, “Hanau-naungua harua ba sangau mana tahamaringia lipudi mana Xaidap Yaguangam, kimbo tegu?”⁴ Ne dahaxuya te. Binabu ta rimandi mana lipua ba, libu sok xai saing soxi mala.

☆ 13:35 Olaidi (Buk Song) 118:26

⁵ Baing xusungadi ba, “Nabu angia tela garanoa kimbo bulmakau inia xung mari lang bangguminia mana Xaidap Yaguangam, bing xai mahaing sap, maxuna?” ⁶ Baing haruangading te.

⁷ Bungina bagu lipudi dima taungia dirung mana kabukabu yayamdi, baladi mana haruanga babuna li: ⁸ “Bungina lipu tela wagiung ba uma mana taunga yaungam tela, oxop kabukabu yayamgu tai. Nam lipu yayam tela, yanoa dali ungia, ma. ⁹ Nabu oxop, taunga moxonoa, ina xusungang saing tang gama, bagula ma ranguaung saing balaung ba, ‘Usina kabukabuma na lipua li.’ Binabu bagula ula urung kabukabu olanggam sibung tela saing bagula memeyam. ¹⁰ Alibu bila bau tai. Ning bungina ula taungia, oxop kabukabu olanggam sibuna, bu bungina taunga moxonoa ma, bagula harua naung ba, ‘Riagu, uma urung kabukabu xaiya.’ Saking lipu longgalo duwa la ba bagula dibagu taunga moxonoa sina yaya naung. ¹¹ Alibu bila ba, namua na Urana bagula tatua lipu gaxarea diti yadingdi, saing bagula sina yaya na lipu gaxarea ditatua ding.”

¹² Baing Yesu harua na taunga moxonoa ba, “Bungina utongtongia taungua, bing uxusunga riamdi, sabangamdi, kixingimdi, bakbagimdi, kimbo lipu xalaxalamdi numading duwa haxek ranguaunggu tai. Namua na sanga ba dahaxuya naung nabu duxusungaung ba uma taungadin-gia. ¹³ Tegu. Bungina utongtongia taungua, bing uxusunga lipu haxugindi, lipuadi kiding rimading dahamati, lipuadi kiding didoa xaung

lipuadi maxading dahaxatu, ¹⁴ baing bagula Urana libu xai maung. Lipuadi na bila ba sanga ba dahaxuya naung te. Bagula oxop haxuyangama bungina lipuadi dimaring Urana maxania dimesa muli.”

*Haruanga Babuna Mana Taunga Sabanga
(Matyu 22:2-14)*

¹⁵ Bungina lipu tela rung rangua kabukabia lungu alaba, harua na Yesu ba, “Lipu gaxarea bagula daxang taungia Urana Yonggaxinia bing gamodingdi diyaha sibuna.”

¹⁶ Yesu haxuya ba, “Lipu tela xauxau taunga sabanga tela saing wagi lipu xumana dima. ¹⁷ Tauna, taunga xaidabinoa sok saing soxi lipuxing oxatama mala bu bala lipuadi xusungadi ba dima ba, ‘Ama to, axamandi ngaxauxaudi masup ba.’

¹⁸ “Ning ding longgalo hauxading, dungguti daharua singia. Mugamugangama harua ba, ‘Hata sibuna li ngagim umanga hauna. Ngala ngabagu to. Sanga ba ngama te.’

¹⁹ “Tela harua ba, ‘Hata sibuna li ngagim bulmakau 10, saing ngala ngatubadi to. Sanga ba ngama te.’

²⁰ “Tela harua ba, ‘Hata sibuna li ngayau, binabu sanga ba ngama te.’

²¹ “Baing lipu oxatama goxoya ma, saing baxanga na lipuxing haringinoa. Baing numa moxona atin disala saing tabina lipuxing oxatama ba, ‘Ula sap mana long daxangang sabanga kaxukandi, saing oxop lipu haxugindi dima, lipuadi kiding rimading dahamati dima,

lipuadi maxading dahaxatu dima xaung lipuadi kiding didoa dima.'

²² "Kimuya lipu oxatama ma harua na ba, 'Lipu sabanga, ngalibu haruangama, ne gananganoa wauyu.'

²³ "Baing lipu oxatam lipuxing haringinoa bala ba, 'Usauya longa, ula daxanga sabanga kaxukandi duwa ongania, ubala lipu longgalo ba dima bu numagua baxagi. ²⁴ Ngabalaung ba, lipuadi muga ngawagidi ba dima ba, bagula daxang rangua nga taungagia te.'"

Tahatum Xai To, Tauna Tanaxu Mana Yesu

²⁵ Buranga sabangadi dahaxa mauli rangua Yesu, baing xugia mala ranguadi saing harua ba, ²⁶ "Nabu lipu tela ma rangua nga, saing murunganoa mana tibuna xaung bauna, mana haininoa xaung garandi, mana sabangandi xaung kixingindi xaung hamungandi, xaung mana ing sibuna walinganoa, nabu murunganoa manadi dali murunganoa manga, bing sanga ba su mangau tai. ²⁷ Baing lipu gaxarea doxoxi xaiding balingama te,* bing sanga ba disok lipudi dinaxu mangau tai.

²⁸ "Bila li. Nabu angia tela bo ba tongtongia numa sabanga tela. Muga bing hamaringia hatuminganoa, saing hatumia sianginoa bu xabia ba sanga mana, kimbo tegu. Maxuna? ²⁹ Nam ungguti tongtongia saing siangindi disup. Lipu longgalo dibagu bagula dimasiswa, ³⁰ daharua ba,

---

* **14:27** Ubagu haruanga hawama mana Luk 9:23.

‘Abagu lipua ba kakahana. Ungguti oxatua, ne sanga ba sahi te!’

³¹ “Kimbo nabu xaitamoxi tela bagula haunggana xaitamoxi tela. Muga bing hamaringia hatuminganoa saing hatumia lipuxing haungingamdi 10,000 sanga ba didali bixua haungingamdi 20,000 dima. Maxuna?

³² Nabu sanga te, bungina bixuanoa wa hasoyayu, bagula soxi ulekkamdi mala rangua bu duxusunga ba, ‘Ngaria baru bu tahu haruanga gamogamu taininam?’ ³³ Bila balau, ahatum to. Lipu gaxarea diyunga xalingidingdi muga te, bing sanga ba disok lipudi disu manga te.

³⁴ “Ang bila mosaga. Mosak axamang xai. Ang sanga ba ata lipu titiamdi daxanga maringinia bu walingadingdi didau bila mosak sanga ba hauli angingadi didau. Ning nabu dauyanoa sup, bing aria baru bu mosaga dau muli? Tegu. ³⁵ Mosakka na bila ba sanga mana umangua te, saing lipudi daxaningxaning xaung asaxa taindi bu haringia titi orandi te. Diting mala olang.

“Lipu gaxarea tangadingliana, bing dilungu haruanga baguli.”

15

Haruanga Babuna Mana Sipsipka Hanggalang (Matyu 18:12-14)

¹ Bunging tela, lipu takis xabinganam xumana xaung lipu kubolu dianam xumana digugunia taxiya Yesu bu dilungu. ² Ne Parisidi digabu lipu hanaunaunga tubatubainganamdi daharungia

ba, “Lipua li yaha mana lipu kubolu dianamdi saing xang ranguadi.”

³ Baing Yesu baladi mana haruanga babuna li: ⁴ “Nabu angia tela sipsibing 100 saing tela hanggalang. Bagula sauya 99 raxangia saing ila sai mana sipsipka hanggalang, maxuna? Wane, bagula saisai laing bagu. ⁵ Baing bungina xap, gamonoa yaha saing hakisi mahaing ⁶ saing ila numia. Baing wagi riandi xaung lipuadi numadingdi duwa haxek mana ba dima digugunia, saing harua ba, ‘Ayaha rangua nga. Ngabagu sipsibigua hanggalang ba.’ ⁷ Ngabalang ba, bila balau Urana gamona yaha sibuna mana lipu kubolu dianam taininau xugia hatuminganoa mana lipu maringing 99 oxatading te ba duxugia hatumingadingdi.”

Haruanga Babuna Mana Siang Mukirina Hanggalang

⁸ Harua muli ba, “Nabu haing tela sianging silba mukiring 10 saing tela hanggalang. Bagula tung nagung tela, sogoxoya numua saing sai mana, maxuna? Wane, bagula saisai laing bagu. ⁹ Baing bungina bagu, wagi riandi xaung lipuadi numadingdi duwa haxek mana ba dima digugunia, saing harua ba, ‘Ayaha rangua nga. Ngabagu siangigu mukirina hanggalang ba.’ ¹⁰ Bila balau, ngabalang ba, yahanga sabanga wa mana longga Urana uleginamdi duwa mana bungina lipu dianam taininau xugia hatuminganoa.”

Haruanga Babuna Mana Gara Hanggalang

¹¹ Yesu harua muli ba, “Lipu tela wa, garang lup luwa. ¹² Kixinginoa harua na tibuna ba,

'Tibugu, xalingim hataindi bagula dima rimagia bungina umati, ngabo ba usinadi nanga.' Binabu tibuding hata xalingindi na dingtang.

¹³ "Xaidap teladi disup, baing kixinginoa gunia xalinging longgalo, ila long hasoyam tela saing sahi siangindi olang mana kubolu titiamdi.

¹⁴ Siangindi disup, baing gesak sabanga xap titia ba saing ungguti gesaginauba. ¹⁵ Binabu ila xap oxatua mana titi moxong tela la ba. Lipua ba soxi mala bu wasa mana buxundi. ¹⁶ Hatum xumana ba xang buxudi angiadinga, ne lipu tela hauli te.

¹⁷ "Bungina hatuminganoa maring muli, harua ba, 'Tibugu lipuxing oxatam longgalo angiading xumang sibuna, ne ngawa la li, ngadongia gesaga saing ngabo ba ngamatiuba! ¹⁸ Bagula ngamesa ngagoxoya mala rangua tibugu, saing bagula ngaharua na ba: Tibugu, ngalibu kubolu diana mana Urana xaung ung. ¹⁹ Ngaxai te sanga mana uxu nga ba ung garama. Umogu nga lipuxim oxatam tela.' ²⁰ Binabu mesa ila rangua tibuna.

"Ning wa hasoyauyu, tibuna bagu saing baxagi mana usingangua mana. Luki mala rangua garanoa, hibua saing libu.

²¹ "Garanoa harua na ba, 'Tibugu, ngalibu kubolu diana mana Urana xaung ung. Ngaxai te sanga mana uxu nga ba ung garama.'

²² "Ning tibuna harua na lipuxing oxatamdi ba, 'Ala sap axap imang maxaxaya xai sibuna ma bu asau mana. Asau raxu tela rimang uxunia bu hatanga ba ngasina yaya na garagua muli, saing asau xai sanggandi mana kindi.

²³ Axap bulmakau tutubing dungmananganama ma bu aung mati. Tatau, gamoradi diyaha.

²⁴ Namua na bila garagua li mati ba saing wa muli. Hanggalang ba, saing goxoya ma muli.' Binabu ditau, gamodingdi diyahauba.

²⁵ "Mana bungina baguba, sabanganoa wa umangiauyu. Bungina sok haxek numia, lungu duwaya disiga. ²⁶ Baing wagi lipu oxatam tela ma, saing xusunga ba baraxinta sok. ²⁷ Haxuya ba, 'Kixingima ma lo, saing tibum ung bulmakau tutubing dungmananganama, namua na goxoya ma, wa xai la li muli ba.'

²⁸ "Ne sabanganoa atin disala saing hauxana ba luxu mala. Baing tibuna sok ma, saing xusunga haringina ba luxu. ²⁹ Ne haxuya na tibuna ba, 'Ai, ubagu! Niani xumana ngawaxata haringina maung, saing ngadali haruangama te. Ne utongtongia taunga kaxukang tela manga te bu ngayaha rangua riagudi. ³⁰ Ne garamga ba, hanggalangia xalingim longgalo mala mana haing daxangamdi. Hatata goxoya ma, baing ung gung bulmakau tutubing dungmananganamga ba saing utau mana!'

³¹ "Tibuna harua ba, 'Garagu, bungingbunginalo uwa rangua nga, saing xalingigu longgalo ungiadi. ³² Ne hatata bagula tatau saing tayaha, namua na bila kixingima li mati ba, saing wa muli. Hanggalang ba, saing goxoya ma muli.'"

16

Haruanga Babuna Mana Lipu Siang Wasanganama

¹ Yesu bala lipuxindi dinaxu mana ba, "Lipu xalaxalam tela ina lipuxing tela wasa mana

xalingindi. Ne lipu teladi dibala lipu xalaxalama ba lipuxing haulingama hanggalangia siangindi.
² Baing wagi ma saing xusunga ba, 'Ngalungu ba uria baru? Xalingigu baruamtadi duwa rimamia, ubungdi mari, namua na sanga ba uwasa mana xalingigudi muli te.'

³ "Lipu haulingam hatum xumana saing hatum ba, 'Si, hatata bagula ngaria baru? Lipuxigu haringina hitixiya oxatagua. Ngaharing te sanga ba ngaki, saing memeyagu ba ngaxusunga lipudi olang olang mana sianga. ⁴ A, ngaxabiau ngaria baru, bu bungina oxatagua sup ba, sanga ba lipudi bagula diyaha ba duwasa manga numadingia.'

⁵ "Baing wagi lipu taining tainina haxuyangading duwauyu rangua lipuxing haringina dima. Baing xusunga mugamugangama ba, 'Oxop baraxinta rangua lipuxigu haringina?'

⁶ "Haxuya ba, 'Olip guxengana dram 16.'

"Lipu xalaxala wasanganama bala ba, 'Oxop xailongim baxangangam, urung sap saing usisia ubung 8 ing ganina.'

⁷ "Baing xusunga tela ba, 'Ne, haxuyangama baru?'

"Haxuya ba, 'Wit daba 100.'

"Bala ba, 'Oxop xailongim baxangangam saing usisia ubung 80 ing ganina.'

⁸ "Lipuxing haringina iti lipu diang oxatamga ba yanoa, namua na libu kubolua bila lipu hatumingam. Lipu titiangadi li daxabia xai sibuna mana duwasa xai sibuna mana ding sibuding. Baing didali lipu lulianamdi mana kubolua baguli. ⁹ Ngabalang ba, aulia mauli

mana xalingim titiamdi bu axap riaim riaim mang, sanga mana bunging sianggam sup ba, bing bagula daxap kang bungina asok long xaiya, longga ba numadi duwa xai bungingbunginalo.

¹⁰ “Lipu gaxarea duwasa xai mana axamang kaxukandi, bing lipudi daxabia ba ding sanga ba duwasa xai mana xumana. Lipu gaxarea dilibu kubolu languangam mana axamang kaxukandi, bing bagula dilibu taininau mana xumana.

¹¹ Baing nabu ang gawasa xai te mana xalaxala titiamdi, bing gaxarea bagula ta xalaxala maxung sibunamdi rimaimia? ¹² Baing nabu ang gawasa xai mana lipu tela xalingindi te, bing gaxarea bagula sina nang ang sibuimiadi?

¹³ “Lipu oxatama sanga ba waxata mana lipu haringing luwa te, namua na bagula murung sibuna mana tela, saing hauxang sibuna mana tela, kimbo bagula waxata xai mana tela, saing atin didoa mana tela. Bila balau, sanga ba awa hawa mana Urana xaung xalaxaladi xauna te.”

¹⁴ Parisidi dilungu Yesu haruanganoa saing ditabia yungxadingdi, namua na muruding buk mana sianga. ¹⁵ Harua nadi ba, “Ang ba, ang gabo lipu longgalo dibaguang ba dahatum ba ang maringindi. Ne Urana xabia hatumingaimdi. Axadi haing lup diti hatumingadingia, Urana hauxang sibuna manadi.

Tubatubainga Teladi

¹⁶ “Buningadi mana hanaunaunga xaung Urana lipuxing suxunguxunguamdi xailongidingdi, lipudi duwa hawa manadi laing bungina Yon. Ne ungguti mana bungina Yon, ulek

xaiyua mana Urana Yonggaxinoa ngabaxanga, saing lipu longgalo dahayuyu ma bu diluxu. ¹⁷ Sabaluna xaung titi bagula disup. Ning hanaunaunga hataing kaxukang tela sanga ba hanggalang monga te.

¹⁸ “Lipu gaxarea taxiti yaunganoa saing yau haing tela muli, bing libu kubolu diana mana yaunga daxanganoa. Baing lipu gaxarea yau haing yaunga taxitingananga ba libu kubolu diana mana yaunga daxanganoa.

Lipu Xalaxalam Xaung Lasaras

¹⁹ “Lipu xalaxalam tela wa, sau imang sikokop xaung imang gumangindi, saing wa xai sibuna xaidap taining tainina. ²⁰ Haxek mana numang gamgamingang xaluxinoa, lipu haxuging tela kinu’ m tabu, yanoa Lasaras. Ina businganoa sak-saxa ²¹ saing muruna ba xang baraxing baraxinta diri mana lipu xalaxalama kabukabunua. Baing komadi dima diramram saxandi.

²² “Xaidap tela lipu haxugina ba mati saing Urana uleginamdi doxoxi mala ba wa haxek rangua muganganoa Ebrahim. Lipu xalaxalama mati xauna, saing dikimang. ²³ Rung matiadi yabadingia, saing xap salak sabanga. Bagu mahaing saing bagu Ebrahim wa hasoya, saing Lasaras wa rangua. ²⁴ Baing wagi ba, ‘Tibugu Ebrahim, usinga nga saing usoxi Lasaras ma bu tai rimang uxuna langia saing haxaringia managua, namua na ngaxap salaga buk mana yapka li.’

²⁵ “Ne Ebrahim haxuya ba, ‘Garagu, uhatum muli bungina uwayuyu, walingama baxagi mana

axamang xaidi, ne Lasaras xap axamang diandi. Ne hatata wa xai la li, saing ung ba oxop salak sabanga la ba. ²⁶ Axamang tela muli, liwe makira gubinangang sabanga tela wau, ne lipu gaxarea duwa la li dibo ba dikisi mala ranguang, ding sanga te. Ne ang xauna, sanga ba akisi ma ranguam te.'

²⁷ "Haxuya ba, 'Ne tibugu, ngaxusungaung haringing sibuna ba usoxi Lasaras mala tibugu numania, ²⁸ namua na nga kixingigu luwadi luwadi hiliadinga. Nai ba harua haringina nadi, nam bagula dima mana long salakkamga li xauna.'

²⁹ "Ne Ebrahim haxuya ba, 'Moses hanau-naunganoa xaung Urana Lipuxing Suxunguxunguamdi buningadingdi duwa. Sanga ba dilungudi.'

³⁰ "Harua ba, 'Tibugu Ebrahim, tegu. Ne nabu matia tela ila ranguadi, bagula duxugia hatumingadingdi.'

³¹ "Harua na ba, 'Nabu dilungu Moses xaung Urana Lipuxing Suxunguxunguamdi haruangadinga te, bing bagula dahatum haringina te nabu lipu tela mesa muli gobagobia.'"

17

Kubolu Diana, Hatuminga Haringina, Kubolu Oxatam

¹ Yesu harua na lipuxindi dinaxu mana ba, "Axadi daxai lipudi daxanga diania bagula dima, ne usinga sibuna mana lipua libudi disok rima-nia. ² Nabu digoxi siang sabanga lipua na bila ba waxungtuania, saing diting mari tegia namua

na libu dingia tela mana nanunadi li xung mari, bing salaga xap bagula kaxukana mana salaga xap yu Urana rimania. ³ Binabu amaxania mang.

“Nabu riama libu kubolu diana, uhanaunau. Nabu xugia hatuminganoa, bing uyunga kubolunoa. ⁴ Nabu libu kubolu diana maung bunging 7 mana xaidap tela, saing bunging 7 goxoya ma saing harua ba, ‘Ngaxugia hatumingagua,’ bing uyunga kubolunoa.”

⁵ Aposeldi daharua na Toxoratamona ba, “Uhaulī hatumingamam haringindi ba ditubu!”

⁶ Haxuya ba, “Nabu hatumingam haringina kaxukana bila mastat xuyana, bing bila li: Ung sanga ba ubala xaiya li ba, ‘Uxupkung sangua titia li, saing ula uranggung tegia,’ saing bagula su mana haruangama.

⁷ “Gaxarea angia tela ina lipuxing oxatam, waxata umangia kimbo wasa mana sipsipdi, ne bungina goxoya ma numia harua na ba, ‘Uma, urung oxong to?’ Uharua bila ba? ⁸ Tegu. Harua bila li: ‘Usugu, utau angiagua, saing oxop ma sanga ba ngaxang nganung to. Baing kimuya sanga ba oxong unung.’ ⁹ Bagula harua xai sibuna na lipuxing oxatama namua na libu oxatanoa? Tegu. ¹⁰ Bila balau, bungina asahi oxataimdi Urana sinadi nang ba, xai nabu aharia ba, ‘Heku Urana harua xai nam. Am lipu oxata olanggamdi. Am galibu oxatua sina nam ing ganina.’”

Yesu Hamaringia Lipu 10 Businga Saksaxama Xapdi

11 Yesu haing mala long sabangga Yerusalemguyu, baing naxu mana titiadi Samaria Galili ragudinga. 12 Bungina luxu mana long tela, baing lipu 10, businga saksaxama xapdi, disok mana. Dili hasoya monga 13 saing duwagi haringina ba, “Yesu, Lipu Sabanga, usingam!”

14 Bungina bagudi, harua ba, “Ala, ahatangang na lipu hananiangamdi.” Dahaxa mala, baing ina naga, disok xai dup, disigixinga.

15 Dingia tela, bungina bagu sok xai dup, goxoya ma, wagi haringina saing iti Urana yanoa. 16 Gung king tuxundi Yesu kinia, saing harua xai sibuna. Ne lipua ba Samaria tela, Yuda tela te.

17 Yesu xusunga ba, “10 disok xai dup. Ne ngabagu taininau ing ganina! 18 Baruta teladi digoxoya ma diti Urana yanoa te? Lipu titi telamga li ing ganina ma iti Urana yanoa.”

19 Baing harua na ba, “Umesa ulauba. Hatumingam haringina hamaringiaung.”

Urana Yonggaxina Malinganoa
(Matyu 24:37-39)

20 Bunging tela Parisidi duxusunga Yesu ba bungintabi Urana Yonggaxinoa bagula ma, baing haxuya ba, “Bungina Urana Yonggaxinoa ma, sanga ba axamandi disok bila hatangangua lipudi dibagu maxadingia te. 21 Ne lipu tela te sanga ba harua ba, ‘Wa la li,’ kimbo ‘Wa la ba,’ namua na Urana Yonggaxinoa wa liwe mang.”

22 Baing harua na lipuxindi dinaxu mana ba, “Xaidapdi dima yu bungina abo sibuna ba abagu Lipua Ma Rangua Urana xaidabing tela, ne sanga

ba abagu te. ²³ Lipudi bagula dibalang ba, ‘Wa la ba!’ kimbo ‘Wa la li!’ Aluki asu manadiu tai. ²⁴ Ahatumia. Bungina abagu bilikbiliga, ralanoa su sabalung subingang longgalo. Bila balau, mana Lipua Ma Rangua Urana xaidabinoa, bagula lipu longgalo dibagu daxabia. ²⁵ Ne muga bagula xap salak xumana saing lipu hatatamdi bagula dihitixiya.

²⁶ “Lipua Ma Rangua Urana xaidabinoa bagula wa bila Noa xaidabinoa. ²⁷ Lipudi daxang, dinung, diyau ding laing xaidapka Noa luxu wagia ba. Baing langa si sabanga saing ung ding longgalo mati.

²⁸ “Bila balau mana Lot xaidabinoa. Lipudi daxang xaung dinung. Digim xaung disina. Duxuma xaung ditongtongia. ²⁹ Ne bungina Lot yunga long sabangga Sodam, yap xaung siang yapkamdi diri sabalunia ma saing ung ding longgalo mati.

³⁰ “Bagula wa bila ba mana xaidaba Lipua Ma Rangua Urana sok sabasabia. ³¹ Mana xaidapka baguba lipu gaxarea duwa numa ubunia, ne xalingidingdi duwa maluxu, labu diluxu bu daxapdiu tai. Bila balau, lipu gaxarea duwa umangia, labu digoxoya mala numiau tai. ³² Ahatumia Lot haininoa naxuyanganoa!* ³³ Lipu gaxarea dituba ba dituxu haringina walingadinga, bing bagula dahanggalang. Ne lipu gaxarea diyunga walingadinga bu dinaxu

---

* **17:32** Urana xugia Lot haininoa mala sok bila mosak bungina xugia bagu ubunia mana long sabangga Sodam Urana tau yabia. Ubagu Unggutinga (Stat) 19.

manga, bing bagula daxap walinga sibuna. ³⁴ Ngabalang ba, mana bungina baguba, lipu luwa bagula tang dikinu mana uxainga taininau yambong. Tela bagula daxap, ne tela bagula diyunga. ³⁵⁻³⁶ Haing luwa bagula tang dahamunanggia wit marandi. Tela bagula daxap, ne tela bagula diyunga.”†

³⁷ Duxusunga ba, “Toxoratamona, bagula axadi li disok bi?”

Haxuya ba, “Nabu matia tela wa mana long tela, bagula matikomkomdi digugunia la ba.”

18

Haruanga Babuna Mana Taba Haxi Mana Haulingua

¹ Baing Yesu bala lipuxindi dinaxu mana ba mana haruanga babung tela, bu hatanga nadi ba bing dili haringina disabusabu, saing sanga ba diyunga kubolua ba te. ² Harua ba, “Mana long sabanga tela lipu suxuyangam tela wa. Maxuwa mana Urana te. Hatumia lipudi te. ³ Baing mana long sabangga baguba tap tela wa. Bunging xumana ma xusunga xusunga ba, ‘Uhauli nga mana bixuagua.’

⁴ “Muga lipu suxuyangama lungu te. Ne kimuya harua na ing sibuna ba, ‘Ngamaxuwa mana Urana te. Ngahatumia lipudi te, ⁵ ne mana namua tapka li tauti nga buk, bagula ngahauli sanga ba yunga kubolunoa bu ngayagua!’”

---

† **17:35-36** Buninga teladi daharua ba ...yunga. ³⁶ Lipu luwa bagula duwa umangia. Tela bagula daxap, ne tela bagula diyunga.

⁶ Baing Toxoratamona harua ba, “Alungu lipu suxuyangam maringing teguama haruanganoa. Hauli tapka ba sap te. ⁷ Ning Urana, maxung sibuna bagula hauli lipuadi mogudi ba, ding duwagi buraragina, xaidap liwe xaung yambong. Bagula libu diragu maxaxaya? ⁸ Ngabalang ba, bagula haulidi sap. Ning bungina Lipua Ma Rangua Urana ma, bagula bagu lipu tela hatum haringina mana, kimbo tegu?”

Haruanga Babuna Mana Parisi Xaung Lipu Takis Xabinganama

⁹ Lipu teladi dahatum haringina mading bila ding ganiding dimaring, saing ditatua lipudi. Binabu Yesu baladi mana haruanga babuna baguli: ¹⁰ “Lipu luwa dahaing Urana Numania bu tang disabu. Parisi tela xaung lipu takis xabinganam tela. ¹¹ Parisi mesa saing sabu mana ing sibuna ba, ‘Urana, ngaharua xai sibuna maung ba ngawa bila lipu teladi te—lipu hanaungamdi, lipu diandi, lipudi dahaxa mauli rangua yaungamdi—kimbo bila lipu takis xabinganamga li. ¹² Ngasaha mana angingua xaidap luwa maluxu mana sande tela, saing ngasina hataing 10 naung mana axadi dima rimagia.’

¹³ “Ning lipu takis xabinganama li hasoya monga. Memeyana buk mana bagu mahaing long xaiya. Ne turu mari saing harua ba, ‘Urana, usinga nga, nga lipu kubolu dianam.’

¹⁴ “Ngabalang ba, bungina goxoya mala numia, lipua li wa maringina Urana maxania, ne tela tegu. Namua na Urana bagula tatua lipu gaxarea

diti yadingdi, saing bagula sina yaya na lipu gaxarea ditatua ding.”

Gara Kaxukandi Xaung Yesu
(*Matyu 19:13-15; Mak 10:13-16*)

¹⁵ Lipudi daxap gara kambagindi ma rangua Yesu bu ta rimandi manadi. Bungina lipudi dinaxu mana dibagu alali, dibilidi. ¹⁶ Ning Yesu wagi garadi dima rangua saing harua ba, “Ayunga garadi ma rangua nga, labu abilidiu tai, namua na lipuadi duwa bila garadi bagudi li, Urana Yonggaxinoa dingia. ¹⁷ Maxung sibuna ngabalang ba, lipu gaxarea diyunga ding te ba duwa hawa mana Urana bila garadi dilibu, bing sanga ba diluxu Urana Yonggaxinia te.”

Yanam Xalaxalam
(*Matyu 19:16-30; Mak 10:17-31*)

¹⁸ Yanam tela xusunga Yesu ba, “Lipu Tubatubaingam Xai, ngaria baru bu ngaxap walinga subingang teguama?”

¹⁹ Baing Yesu haxuya ba, “Baruta uxu nga ba xai? Lipu tela xai te. Urana ing ganina xai. ²⁰ Ne mana xusungangama, uxabia hanaunaungadi: ‘Ukinu rangua tela uyau teguyu bau tai, ung matiu tai, uhanaiu tai, usu haruanga languangamgu tai, uwa hawa mana baumtibumdi.’[☆]”

²¹ Harua ba, “Bungina ngawa garayu ma laing hatata, hanaunaunga longga bagudi li ngasu manadi.”

☆ **18:20** Xapdi Muli (Kisim Bek) 20:12-16; Hanaunaunga (Lo) 5:16-20

22 Bungina Yesu lungu alaba, harua na ba, “Axamang tela uraxap mana. Ula usina xalingimdi masup. Usina giminagidingdi na lipu haxugindi, bing bagula oxop axamang maxung sibundi maluxu long xaiya. Saking uma, unaxu manga.”

23 Bungina lungu haruanga baguba, ayangang sibuna, namua na xalingindi xumang sibuna. 24 Yesu bagu saing harua ba, “Laku, lipu xalaxalamdi dimakasa sibuna mana diluxu Urana Yonggaxinia! 25 Maxung sibuna, lipu xalaxalama bo ba luxu Urana Yonggaxinia, makasanganoa dali kamel tela ila luxu saxang ginanginia.”

26 Lipudi dilungu haruanga baguba duxusunga ba, “Si! Nabu bila ba, bing lipu gaxarea bagula daxap walinga subingang teguama?”

27 Yesu haxuya nadi ba, “Lipu ding sibuding sanga tate, ne Urana ina sanga.”

28 Pita harua na ba, “Ai! Am ba, am gayunga axamandi masup bu am ganaxu maung.”

29 Yesu harua nadi ba, “Maxung sibuna ngabalang ba, lipu gaxarea dahatumia Urana Yonggaxinoa saing diyunga yabadingdi, hainidingdi, sabangadingdi, kixingidingdi, baudingtibudingdi, kimbo garadingdi, 30 bing bagula daxap haxuyangading xumana mana bungina hatata, saing mana kimu sibuna, bagula daxap walinga subingang teguama.”

*Yesu Baxanga Muli Mana Matianoa
(Matyu 20:17-19; Mak 10:32-34)*

31 Yesu xap Lipu 12 mala singia saing baladi ba, “Alungu to. Tahaing mala mana long sabangga

Yerusalemguba. Axamang longgalo Urana lipuxing suxunguxunguamdi dibung mana Lipua Ma Rangua Urana ba, bagula aningodingdi disok maxuna. ³² Bagula dita Yuda Teguamdi rimadingia. Baing bagula didaudau, daharua diana mana, daxanubia, ³³ digusi, dung mati. Ne kimuya mana xaidap tuwa bagula mesa muli.”

³⁴ Ne lipudi dinaxu mana daxabia alali rangrang te. Namuxina hisa manadi, saing daxabia haruanganoa rangrang te.

*Yesu Libu Lipu Maxandi Dahaxatu Bagu Muli
(Matyu 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³⁵ Dahaxa mala disok long sabangga Yeriko, baing lipu maxa haxatiang tela rung mua daxanga rubinia, xusunga lipudi olang olang mana sianga. ³⁶ Bungina lungu buranga didali, xusunga ba diraxata. ³⁷ Dibala ba, “Yesu Nasaretiam ma ila lo.”

³⁸ Baing wagi ba, “Yesu, Xaitamoxi Debit Garanoa ba,* usinga nga!”

³⁹ Lipuadi dimuga mana burangua dibili, dibala ba, “Udik!” Dibalabala sus, haxi buk saing wagi sabanga ba, “Xaitamoxi Debit Garanoa ba, usinga nga!”

⁴⁰ Baing Yesu li mua saing bala lipudi ba daxap lipua ma rangua. Bungina ma haxek, Yesu xusunga ba, ⁴¹ “Ubo ba ngariaung baru?”

Haxuya ba, “Toxoratomona, ngabo ba ngabagu.”

---

* **18:38** Debit Garanoa yaya tela mana Urana Lipuxing Mogun-ganama, lipua Urana mogu bagula sok mana Debit bakbaginoa.

⁴² Baing Yesu harua na ba, “Maxamdi disok xai dup. Hatumingam haringina hamaringiaung.”
⁴³ Hata sibuna li maxandi disok xai dup, saing su mana Yesu, iti Urana yanoa. Bungina lipudi dibagu alaba, ding xauna diti Urana yanoa.

19

Lipu Takis Xabinganam Sakias

¹ Yesu luxu Yeriko saing kisi mala. ² Lipu tela wa la ba, yanoa Sakias, lipu takis xabinganamdi yanamiding tela, lipu xalaxalam. ³ Bo ba bagu Yesu lipua na bila baru, ne sanga te, namua na raxap saing lipu xumana dahaxa ditaxiya Yesu. ⁴ Binabu luki muga mala, saing haing mana xai gusak tela ba bagu, namua na Yesu ma bila ba.

⁵ Bungina Yesu sok mana longga baguba, bagu mahaing saing harua na ba, “Sakias, uri ma sap. Hatata bagula ngawa ranguaung numamia.”

⁶ Baing ri ma sap, yaha sibuna saing xap Yesu.

⁷ Lipu longgalo dibagu alali daharungia ba, “Baruta ila wa rangua lipu kubolu dianamga ba?”

⁸ Bungina duwa numia, Sakias mesa saing harua na Toxoratamona ba, “Toxoratamona, ubagu! Hatata bagula ngautu xalingigudi lia, saing ngasina hataing tela na lipu haxugindi. Nabu ngalanglangua lipu teladi mana axamang tela, bing bagula ngahaxuya luwadi luwadi muli nadi.”

⁹ Yesu harua na ba, “Hatata Urana xap numa li moxondi muli, namua na lipua li xauna Ebrahim bakbaging tela. ¹⁰ Baing Lipua Ma Rangua Urana

ma bu sai mana lipudi dahanggalang saing xapdi muli.”

*Haruanga Babuna Mana Lipu Oxatam 10
(Matyu 25:14-30)*

¹¹ Dima haxek long sabangga Yerusalem, saing lipudi dilungu Yesu haruanganoa ba, ding dahagaxa ba Urana Yonggaxinoa bagula ungguti sap. Binabu baladi mana haruanga babuna li: ¹² “Yanam tela ila long hasoyam tela bu dimogu ba sok xaitamoxi, saking bagula goxoya ma. ¹³ Muga baing wagi lipuxing oxatam 10 dima, saing sina siang gol tela* na taining tainina. Harua ba, ‘Awaxata mana siangga li laing ngagoxoya ma.’

¹⁴ “Ne lipu yabanamdi hauxading sibuna mana, saing disoxi ulekkamdi kimuya mana bu daharua ba, ‘Hauxamam mana lipua li sok xaitamoximam.’

¹⁵ “Baing tegu, sok xaitamoxi, saing goxoya ma yabania. Baing wagi lipuxing oxatamdi sina sianga nadi ba dima bu lungu diraxata manadi, daxap tela muli baru.

¹⁶ “Mugamugangama ma saing harua ba, ‘Lipu sabanga, ngawaxata mana siangima saing ngaxap 10 muli.’

¹⁷ “Xaitamoxi bala ba, ‘Xai sibuna! Ung lipu oxatam xai! Namua na uwasa xai mana axamang kaxukandi, binabu ngataung etua mana long sabangga 10.’

---

* **19:13** Grik xuana—mina. Mina bing siang tela bila lipu tela waxata sobak tuwa giminaginoa.

18 “Tela ma saing harua ba, ‘Lipu sabanga, ngawaxata mana siangima saing ngaxap 5 muli.’

19 “Xaitamoxi bala ba, ‘Ngataung etua mana long sabangga 5.’

20 “Baing lipu oxatam tela muli ma saing harua ba, ‘Lipu sabanga, sianginga li ngasina naung muli. Ngatibu saing ngayameng mana long tela. 21 Ngamaxuwa maung, namua na ung lipu yabina. Oxop xalaxala lipu teladi duwaxata manadi. Oxop angingadi lipu teladi duxumadi.’

22 “Lipuxing haringina haxuya ba, ‘Ung lipu oxatam diana! Bagula ngasuxuyaung mana ung sibum haruangama! Uxabia nga, nga lipu yabina. Ngaxap xalaxaladi lipu teladi duwaxata manadi. Ngaxap angingadi lipu teladi duxumadi. 23 Ne baruta uta siangigua maluxu’ m numa sianggam te? Baing bungina ngagoxoya ma bing ngaxap muli xaung siang dalingam teladi xauna.’

24 “Baing xaitamoxi harua na lipudi dili singia ba, ‘Axap sianginoa sangua, saing asina na lipua tuxu 10.’

25 “Daharua ba, ‘Lipu sabanga, lipua ba tuxu 10 masup!’

26 “Baing haxuya ba, ‘Ngabalang ba, lipu gaxarea dituxu oxata xai mana axadi daxapdi ba, bagula ngasina teladi muli nadi. Ne lipu gaxarea dituxu oxata xai mana axadi daxapdi ba te, baraxinta ding dituxudi, bagula ngaxapdi sanguadi muli. 27 Ne bixuagudi hauxading mana ngasok xaitamoxidinga, axapdi ma saing aungdi mati maxagia.’”

Yesu Luxu Long Sabangga Yerusalem Bila Xaitamoxi

(Matyu 21:1-9; Mak 11:1-10; Yon 12:12-15)

²⁸ Kimuya mana Yesu harua alaba, ila muga mahaing long sabangga Yerusalem. ²⁹ Disok haxek mana long luwa Betpets, Betani duwa Xaxagania Olip. Baing soxi lipuxing luwa dinaxu mana mala, harua nadi ba, ³⁰ “Tang galuxu mana longga wa mugamugangia to. Haxek sibuna ba aluxu, bagula abagu donki† haun tela digoti la ba, lipu tela rung mana teguyu. Tang galuba saing axai ma. ³¹ Nabu lipu tela xusunga ba, ‘Baruta tang galuba?’, bing tang gabala ba, ‘Toxoratamona oxatana mana.’”

³² Lipuadi Yesu soxidi mala muga dilauba, dibagu bila bala dintang ba. ³³ Bungina diluba, moxondi duxusungadi ba, “Baruta tang galuba donki ba?”

³⁴ Tang dahaxuya ba, “Toxoratamona oxatana mana.”

³⁵ Tang daxap ma rangua Yesu, diting imangiding sabangadi mahaing donki, saing dahauli Yesu ba rung etua mana. ³⁶ Baing haxa mala, saing lipudi duxa imangiding sabangadi daxangia bu dahatanga lipu yayam sabanga.

³⁷ Bungina sok haxek mana longga daxanga ri mala Xaxagana Olip, lipu longgalo dinaxu mana dungguti duwagi diyaha, diti Urana yanoa sabanga mana axamang haringindi dibagudi ba, daharua ba,

---

† 19:30 Donki asaxa tela xoxi lipudi.

38 “Urana sina guxama na Xaitamoxi baguli ma mana Toxoratamona yanoa ba!”✧

“Gamogamu mosiam wa liwe mana Urana xaung am lipuxindi,
saing taiti Urana Eta Loam Sibuna yanoa!”

39 Parisi teladi duwa burangia daharua na Yesu ba, “Lipu Tubatubaingam, ubili lipuximdi dinaxu maung ba!”

40 Haxuya ba, “Ngabalang ba, nabu dimumguti, bing maxung sibuna siangdi bagula duwagi.”

41 Bungina ma haxek Yerusalem saing bagu long sabangua, tang mana, 42 harua ba, “Ngabo ba hatata axabia mana daxanga xap gamogamu mosiama masok, baing tegu, hisa mang. 43 Xaidapdi dima yu bungina bixuaimdi bagula dilipkang disoxautiang mana rubing longgalo, diki titia gamgamingaimia bu ditongtongia daxanga etua mana, saing dihixi diluxu daxap kang. 44 Bagula dahanggalangiang xaung garaimdi maluxu gamgamingaimia. Bagula diyunga siang tela wa etua mana rianoa te, namua na hatumingaimdi diriba ding, saing abagu axabia te xaidapka Urana hauliang ma ba.”

*Yesu Suka Lipu Siang Oxatanamdi Sangua Urana Numanoa
(Matyu 21:12-16; Mak 11:15-18; Yon 2:13-16)*

✧ 19:38 Olaidi (Buk Song) 118:26

⁴⁵ Baing luxu Urana Numang yabania saing suka lipuadi disina axamandi mana sianga maluxu Urana Numania masokkuba. ⁴⁶ Harua nadi ba, “Aisaya bung Urana Xuania ba Urana harua ba, ‘Numagua bagula duxu ba numa sabungam’,[☆] ne ang gaxugia mala bila ‘guha tela lipu hanaunggamdi dihisa maluxu mana!’[☆]”

⁴⁷ Xaidap longgalo tubatuba Urana Numania. Ne lipu hananiangamdi yanamidingdi, lipu hanaunaunga tubatubainganamdi digabu lipudi yanamiding teladi disai daxanga tela bu dung mati. ⁴⁸ Disaisai sus, namua na lipu longgalo dahaxi buk ba dilungu haruangoa.

20

Gaxarea Sina Haringinga Na Yesu? (*Matyu 21:23-27; Mak 11:27-33*)

¹ Xaidap tela bungina Yesu tubatuba lipudi, baxanga ulek xaiyua Urana Numang yabania, baing lipu hananiangamdi yanamidingdi, lipu hanaunaunga tubatubainganamdi xaung lipu haringindi dima rangua. ² Daharua ba, “Ubaxanga nam ba oxop yaya ba rangua gaxarea bu ulibu axadi bagudi li. Gaxarea mogung ba ulibudi?”

³ Haxuya ba, “Bagula ngaxusungang xusunganga tela to. Abaxanga nanga. ⁴ Bungina Yon sugua lipudi—Gaxarea sina yaya na bu libu? Urana kimbo lipudi?”

⁵ Dahangixaya liwe mading ba, “Nabu taharua ba, ‘Urana sina,’ bing bagula xusunga kira ba,

[☆] 19:46 Aisaya (Aisaia) 56:7   [☆] 19:46 Yeremaya (Jeremaia) 7:11

'Ne baruta ahatum haringina mana Yon te?'
⁶ Ne nabu taharua ba, 'Lipudi disina,' bing lipu longgalo bagula daxatu kira siangia mati, namua na dahatum ba Yon Urana lipuxing suxunguxunguam tela."

⁷ Binabu dahaxuya ba, "Am gaxabia te ma rangua gaxarea."

⁸ Baing ina naga, haxuya ba, "Tauna, nga xauna, bagula ngabalang te ba gaxarea sina yaya nanga bu ngalibu axadi bagudi li."

Haruanga Babuna Mana Lipu Wain Umangang Wasanganamdi
(Matyu 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹ Baing bala lipudi mana haruanga babung tela, harua ba, "Lipu tela xuma wain umangang tela, sina na lipu umangamdi, duwaxata bu daxap marang hataindi nading, saing ing sibuna ila haxa mauli hasoya niani xumana. ¹⁰ Bunging moyangama sok, baing soxi lipuxing haulingam tela mala rangua lipu umanga wasanganamdi bu xap wain marang hataindi ranguadi. Ning lipu umanga wasanganamdi ditaha, saing disuka olang mala. ¹¹ Baing soxi lipuxing haulingam tela muli nadi, ne ditaha xauna, saing dilibu doa mana, disina memeya na, saing disuka olang mala. ¹² Baing soxi tela muli mala saing duxuxu disuka mala.

¹³ "Binabu wain umangang moxona harua naina ba, 'Ngaria baru? Bagula ngasoxi garagua, ina nga murugu sibuna mana. Bola bagula dilungu haruangoa.'

14 “Ning bungina lipu umanga wasanganamdi dibagu, daharua nading ba, ‘Moxona garanoa lo. Kimuya bagula xap tibuna xalingindi. Taung mati, bing xalingindi bagula dima rimaria.’

15 Binabu diting mala sangua umangua saing dung mati.

“Tauna, ahatum baru? Wain umangang moxonoa bagula riadi baru? 16 Bagula ma ung lipu umanga wasanganamgadi ba mati, saing sina umangua na teladi.”

Bungina lipudi dilungu alaba, daharua ba, “Laku, sanga ba sok bila te!”

17 Ne Yesu bagu taxa manadi saing xusungadi ba, “Nabu aharia bila ba, bing baru namuxinta mana Urana Xuanoa ba:

“‘Sianga lipu numa tongtongianganamdi dihitixiya bila diana,
sok siang mugamugangam bu haringia
numa rubing longgalo’[☆]?”

18 Lipu gaxarea xungdi mari mana siangga ba bagula duxurutiti, saing lipu gaxarea siangga ba xung mari manadi, bagula dimunanggi.”

19 Lipu hanaunaunga tubatubainganamdi digabu lipu hananianganamdi yanamidingdi disai daxanga bu dituxu hata sibuna li, namua na daxabia ba su haruanga babuna baguba manadi. Ne dimaxuwa mana lipudi.

*Xusungangua Mana Digim Takis
(Matyu 22:15-22; Mak 12:13-17)*

☆ 20:17 Olaidi (Buk Song) 118:22

²⁰ Duwasa haringina mana, baing disoxi lipu bagubagungamdi, ne dilangua ba ding lipu max-unamdi. Dituba ba dilanglangua Yesu bu harua haruanga tela maring te. Dituba bila ba bu dituxu dita haruandia gabana maxania. ²¹ Binabu lipu bagubagungamdi daharua na ba, “Lipu Tubatubaingam, am gaxabia ba ung lipu haruanga tubatubaik maxunam, ulibu hasusu mana lipu longgalo, saing utubatuba Urana daxanganoa xaung haruanga maxuna. ²² Tauna, ubaxanga nam. Maring mana tagim takis mala na Sisa,* kimbo doa?”

²³ Ne Yesu xabia muragidinga saing harua nadi ba, ²⁴ “Ahatanga siang mukiring tela† nanga. Gaxarea babunoa li? Gaxarea yanoa wa mana?” Dahaxuya ba, “Sisa naga.”

²⁵ Baing harua nadi ba, “Tauna, axadi Sisa iniadi, asinadi na Sisa, saing axadi Urana iniadi, asinadi na Urana.”

²⁶ Baing ina naga, sanga ba dilanglangua bu harua doa lipudi maxadingia te. Dihixi mana haxuyanganoa, binabu dimumguti.

*Xusungangua Mana Lipuadi Dimesa Muli
(Matyu 22:23-33; Mak 12:18-27)*

²⁷ Baing bakbakka Sadyusi‡ teladi dima rangua bu duxusunga mana axamang tela. Ding dahatiam mana lipudi bagula dimesa muli.

²⁸ Daharua ba, “Lipu Tubatubaingam, Moses bung haruanga tela makira Urana Xuania ba

---

* **20:22** Ubagu haruanga hawama mana Luk 3:1. † **20:24** Grik xuana—denari. ‡ **20:27** Sadyusi bing Yudadi sabungading tela, xan tela mana Parisidi.

nabu lipu tela mati, sangua haininoa, ne garang tate, bing kixinginoa bagula yau sabanganoa tabinoa bu tang daxap garadi masok, saking sabanganoa bakbagindi bagula disup te. ²⁹ Tauna, bunging tela neng sabangang 7 duwa. Muga-mugangama yau haing tela saing mati, garang tate. ³⁰ Bing kixinginoa ma kimu mana muga-mugangama yau tabinoa saing mati, garang tate. ³¹ Hiliadinga kubolu taininau. Bila balau laing disup, ³² baing ina naga, hainga mati. ³³ Tauna, kimuya, bungina lipudi dimesa muli, bing haingga ba bagula wa gaxarea haininoa sibuna? Namua na 7 ding diyau ba.”

³⁴ Yesu haxuya ba, “Lup haingdi duwa hawa titia li diyau. ³⁵ Ne kimuya lipu gaxarea Urana harua ba dimaring ba dimesa muli bu duwa long xaiya bagula diyau ding te, ³⁶ saing sanga ba dimati muli te, namua na duwa bila Urana uleginamdi. Ding Urana garandi, namua na itidi dimesa muli mana matiyua. ³⁷ Moses hatanga nakira ba ding longgalo dimati bagula dimesa muli. Bungina bung xailonginoa, mana hataina naxuya mana xai kaxukana yaba wa mana ba, kimu sibuna mana mugangaradi Ebrahim, Aisak xaung Yekop tung dimati ba, uxu Toxoratamona ba ‘Urana mana Ebrahim, Urana mana Aisak, xaung Urana mana Yekop.’[✠]§ ³⁸ Binabu ina Urana mana lipu matiandi te. Tegu. Ina Urana mana lipu gamatandi, namua na lipu longgalo

---

✠ **20:37** Xapdi Muli (Kisim Bek) 3:6 § **20:37** Ebrahim, Aisak, Yekop, tung dimati mugau sibuna mana Moses bung haruanga baguba, binabu Yesu hatanga tung aningodingdi duwayu, dimati te.

duwa gamatana maxania.”

³⁹ Lipu hanaunaunga tubatubainganam teladi daharua ba, “Lipu tubatubainganam, uharua xai sibuna!” ⁴⁰ Baing lipudi dimaxuwa mana dituba mana xusunganga tela muli.

*Gaxarea Garanoa Kristo?
(Matyu 22:41-46; Mak 12:35-40)*

⁴¹ Baing Yesu xusungadi ba, “Baruta lipudi daharua ba Urana Lipuxing Mogunganama wa Xaitamoxi Debit Garanoa? ⁴² Mana Olaidi Xailongidinga Debit ing sibuna baxanga mana Urana Lipuxing Mogunganama ba:

“Toxoratamona harua na Toxoratamona ngayua ba:

“Urung kabukabu yayam wa rimagu rimamo rubinia,

⁴³ laing ngata bixuamdi hawa maung.”’☆

⁴⁴ Debit uxu ba ‘Toxoratamona.’ Tauna, ina wa Debit garanoa xauna baru?”

⁴⁵ Lipu longgalo dilungu mua, baing Yesu harua na lipuxindi dinaxu mana ba, ⁴⁶ “Amaxania mana lipu hanaunaunga tubatubainganamdi. Ding muruding buk mana disau imang maxaxaya bu dahaxa mauli, saing dibo ba lipudi ditidi daharua xaidap xai nadi mana nawa yabandi. Ding muruding buk mana dirung mana kabukabu mugamugangamdi mana sabunga numandi, saing dibo ba dirung

---

☆ **20:43** Olaidi (Buk Song) 110:1

mana kabukabu yayamdi mana taungadi.
⁴⁷ Dilanglangua tapdi bu dahanai xalingidingdi,
 saing disabu maxaxaya bu disok xai lipudi
 maxadingia. Kimuya, mana xaidap subinganoa,
 bagula daxap salak sabanga.”

21

Taba Yahanganoa (Mak 12:41-44)

¹ Yesu bagu mauli saing bagu lipu xalaxalamdi
 ditata siangdi maluxu Urana Numang siang ya-
 bania. ² Bagu tap haxuging tela xauna ta siang
 kaxukang mukiring luwa maluxu, disok bila toia
 taininau. ³ Harua ba, “Maxung sibuna ngabalang
 ba, tap haxugina sinainganoa dali lipu teladi.
⁴ Namua na lipu teladi disina hataing kaxukana
 mana siangiding xumana. Ne tapka ba, raxap
 sibuna saing sina sianging longgalo, siangindi
 disup mana gim anginga xaung axamandi.”

Yesu Baxanga Ba Urana Numanoa Bagula Doa (Matyu 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵ Lipuxing teladi dinaxu mana dibagu Urana
 Numanoa, saing daharua ba sianging gu-
 mangindi, xaung yauyaungandi daxai sibuna,
 lipudi disinadi na Urana ba yauyau Numanoa.
 Ne Yesu harua ba, ⁶ “Axadi ba abagudi, xaidaba
 ma yu bungina siang tela bagula wa etua mana
 rianoa te. Tegu. Bagula ding longgalo disup
 mari.”

Mauxangandi Xaung Salakdi Bagula Disok (Matyu 24:3-14; Mak 13:3-13)

⁷ Duxusunga ba, “Lipu Tubatubaingam, bung-intabi bagula axadi bagudi li disok? Baing baraxinta bagula sok muga bu hatanga ba axadi li dibo ba disokkuba?”

⁸ Haxuya ba, “Amaxania, nam lipu teladi dilanglanguang. Namua na xumana bagula dima dilangua daxap yagua saing bagula daharua ba, ‘Nga lipua naga Urana soxi ma,’ xaung, ‘Xaidaba mauba.’ Asu manadiu tai. ⁹ Bungina alungu haunginga sabangadi bibingadinga, bing amaxuwau tai. Namua na axadi na bila ba bagula disok to, ne subinganoa sok teguyu.”

¹⁰ Baing harua nadi ba, “Numanumadi bagula dimesa dahaunggana ding, saing yonggadi bagula dilibu taininau. ¹¹ Noxiga sabangadi bagula disok, saing gesak sabangadi xaung businga sabangadi bagula disok mana long xangxana. Hatanganga maxuwanga sabangadi bagula disok sabalunia.

¹² “Ne muga manadi, bagula dituxuang disina salaga nang. Bagula ditang haruangua mana Yudadi sabungading numandi, saing daxaiang mala salak yabania, saing bagula daxap kang mala haruangua xaitamoxidi xaung gabanadi maxadingia, namua na anaxu manga. ¹³ Ne alaba ganangana mana abaxanga nga nadi. ¹⁴ Ning muga aharingiang bu ahatum xumanau tai mana aharia baru. ¹⁵ Namua na bagula ngasina haruanga xaung hatuminga maringina nang, bu bixuaimdi sanga ba dahaxiang te, sanga ba duxugia haruangaima te. ¹⁶ Bauimtibuimdi, sabangaimdi, kixingimdi, bakbagimdi xaung ri-aimdi bagula ditang bixuaimdi rimadingia, saing

bagula dung angia teladi mati. ¹⁷ Lipu longgalo bagula hauxading sibuna mang namua na yagua wa ranguang. ¹⁸ Ning sanga ba ahanggalang te. ¹⁹ Ali haringina mana hatumingaim haringina. Mana daxanga naga bagula axap walinga subinggang teguama.

*Yesu Baxanga Ba Yerusalem Bagula Doa
(Matyu 24:15-21; Mak 13:14-19)*

²⁰ “Bungina abagu lipu haungingamdi dilip long sabangga Yerusalem, axabia ba haxek sibuna longga ba bagula doa. ²¹ Baing lipu gaxarea duwa titia Yudia bing diluki mala bimbia, lipu gaxarea duwa maluxu long sabangga li Yerusalem bing disauya, saing lipu gaxarea duwa sabasabia bing diluxu mana long sabangga liu tai. ²² Namua na xaidapka baguba Urana mogu Xuania mana haxuya kuboluding diandi sokkuba. ²³ Baing usinganga buk mana haingdi gamoding xaung hainggadi disina sua na garadingdi mana bungina baguba! Salak sabanga bagula sok titia li, saing Urana ating salianoa bagula xap lipuadi ba. ²⁴ Bixuadingdi bagula dima dungdi mati. Lipu gaxarea dimati te bagula dituxudi saing daxaidi mala mana long teladi. Yuda Tegumdi bagula dahanggalangia Yerusalem laing Yuda Tegumdi xaidabidingdi disup.

*Lipua Ma Rangua Urana Malinganoa
(Matyu 24:29-31; Mak 13:24-27)*

²⁵ “Mana bungina baguba, hatangangadi bagula disok mana xaidaba, sobaga xaung hatungdi.

La li titia, numanumadi bagula dimaxuwa dahatum xumang sibuna bungina dilungu tega halunglung saing bibi sabanga. ²⁶ Lipudi bagula dimakmatia namua na dimaxuwa sibuna, dahatum xumana mana baraxinta bagula sok mana titia, namua na axamang haringindi duwa sabalunia bagula dilulu. ²⁷ Mana bungina baguba lipudi bagula dibagu Lipua Ma Rangua Urana ma mana mugap tela xaung haringinganoa xaung ralang sabanga. ²⁸ Bungina axadi bagudi li dungguti disok, amesa abagu mahaing, namua na xaidaba mana Urana xapkang muli sangua bixuaimdi rimadingia ma haxekkuba.”

Abagu Xaidi Kuboludinga Saing Axap Xabiana Mana

(Matyu 24:32-35; Mak 13:28-31)

²⁹ Baing baladi mana haruanga babuna li: “Abagu xaiya pik xaung xai longgalo. ³⁰ Bungina loding, ang sibuum abagu saing axabia ba gesaga sokkuba. ³¹ Bila balau, bungina abagu axadi bagudi li disok, axabia ba Urana Yonggaxinoa ma haxekkuba.

³² “Maxung sibuna ngabalang ba, bagula lipu hatatamdi disup teguyu, laing axadi bagudi li disok to. ³³ Sabaluna xaung titi bagula disup, ne xuagu marandi sanga ba disup te.

Wasa Xai

³⁴ “Awasa xai, labu ahatum xumana mana walingaima mana titia liu tai. Labu anung lang haringina buk xaung kakahaimgu tai, saing labu alibu kubolu diandiu tai. Nam xaidapka baguba bagula tuxuang bila bitinga tuxu asaxua.

³⁵ Namua na bagula ma bila ba mana lipu longgalo duwa titia li. ³⁶ Bungingbunginalo amaxania, saing asabu ba bagula agiti sangua axamandi bagula disok, asabu sanga ba ali Lipua Ma Rangua Urana maxania.”

³⁷ Xaidap taining tainina Yesu tubatuba Urana Numania, saing bungbung taining tainina ila sangua bu wa Xaxagania Olip. ³⁸ Baing buraraging sibuna lipu longgalo dima Urana Numania bu dilungu.

22

Yudas Nai Parisidi Ba Ta Yesu Rimadingia (Matyu 26:2-5; Mak 14:1-2,10-11)

¹ Taunga Mana Salanga Salalangan Teguama sokkuba. Yan tela bing Taunga Dalingam.*

² Baing lipu hananiangamdi yanamidingdi digabu lipu hanaunaunga tubatubaingamdi ding disai daxanga ba dung Yesu mati, namua na dimaxuwa lipudi bagula diti haunginga sabangua. ³ Baing ina naga, Satan luxu mana Yudas, duxu ba Iskariot, ina tela mana Lipu 12.

⁴ Baing Yudas ila rangua lipu hananiangamdi yanamidingdi digabu lipu haungingam duwasa mana Urana Numanoa yanamidingdi. Baing hangixaya ranguadi ba ta Yesu rimadingia baru.

⁵ Diyaha sibuna saing dibala ba bagula disina sianga na. ⁶ Naidi saing sai daxanga ba ta Yesu

---

* **22:1** Taunga Mana Salanga Salalanga Teguama xaung Taunga Dalingam bing Yudadi dahatumia muli bungina mugangadingdi daxauxau ba diyunga Isip, saing Urana uleging matiam dali mugangadingdi numadingdi saing garading matuaudi dimati te.

rimadingia. Ragu laing bungina buranga duwa rangua te.

*Yesu Xang Rangua Lipuxindi Dinaxu Mana
(Matyu 26:17-35; Mak 14:12-26; Yon 13:21-30;
1 Korin 11:23-25)*

⁷ Tauna, Taunga Mana Salanga Salalangang Teguama sok. Mana xaidapka baguba, Yudadi kuboludinga bing dahanania sipsip tutubina mana Taunga Dalingam. ⁸ Yesu soxi Pita Yon tang mala, bala dintang ba, “Tang gala axauxau axamandi bu taxang Taunga Dalingam angianoa.”

⁹ Duxusunga ba, “Ubo ba tam gala mana long baruamta bu am gaxauxau?”

¹⁰ Baladi ba, “Bagu bungina tang galuxu long sabangia, lipu tela xuru bori langinam bagula sok mangtang. Tang gasu mana mala laing asok mana numa ina luxu mana ba, ¹¹ saing aharia na numa moxonoa ba, ‘Lipu Tubatubaingama xusunga ba: Lobu numa lunam kabila mana ngaxang Taunga Dalingam angianoa rangua lipuxigudi dinaxu manga?’ ¹² Baing bagula hatanga nangtang numa luna sabanga etuam tela, kabukabudi duwa masup mana. La ba, axauxau angingua.”

¹³ Baing ina naga, tang dilauba, saing tang dibagu axamandi duwa bila Yesu baxanga nadi ba. Binabu daxauxau Taunga Dalingam angianoa la ba.

¹⁴ Xaidap maxanoa sikkuba, baing Yesu gabu aposel iniadi daxang kabukabia. ¹⁵ Baing harua nadi ba, “Nga murugu sibuna mana ngaxang angingua mana Taunga Dalingam ranguang

muga mana ngaxap salaga. ¹⁶ Namua na ngabalang ba, nga bagula ngaxang alali muli te laing namua sok maxuna Urana Yonggaxinia.”

¹⁷ Baing xap wain xubanoa, harua xai sibuna na Urana, saing harua ba, “Axap, atuxu sinak mana liwe mang. ¹⁸ Namua na ngabalang ba bagula nganung wain muli te laing Urana Yonggaxinoa ma.”

¹⁹ Baing xap salangua, saking harua xai sibuna na Urana. Sup, baing utu saha, sina nadi, saing harua ba, “Alali mututungagua, ngasina bu hauliang. Alibu alali bu ahatumia nga muli.”

²⁰ Kimuya mana daxang, bila balau xap xubua, harua ba, “Xuba li haruanga haunua, Urana hau mana sibigua, matuxuya mari bu hauliang.

²¹ Ne bagu, lipua wa kabukabia li bagula ta nga bixuagudi rimadingia, ina rung rangua nga bila riagua. ²² Lipua Ma Rangua Urana bagula mati bila Urana mogu ba. Ne laku, mauxanganoa bagula xap lipua ba ta bixuandi rimadingia.”

²³ Baing dungguti duxusunga liwe mading ba dingia gaxarea bagula libu.

²⁴ Baing lipudi dinaxu mana dahakhaxi mana gaxarea bagula wa mugamuga liwe mading.

²⁵ Yesu harua nadi ba, “Xaitamoxi mana Yuda Teguamdi diyaha ba dahatanga nadi ba ding haringingading. Ning duxu ding ba ‘Lipu Sinaikkamdi’. ²⁶ Ne heku awa bila ba. Tegu. Lipu gaxarea liwe mang bo ba wa mugamuga, bing kuboluna wa bila kaxukana. Yanamim gaxarea, bing kuboluna wa bila lipu haulingam. ²⁷ Namua na lipu baruamta muga, lipua ba rung kabukabu

xangingamia, kimbo ina sina angingua? Lipua rung? Maxung sibuna. Ne nga ngawa liwe mang bila lipu haulingam. ²⁸ Ang ba awa rangua nga, saing aluki sangua nga te bungina mauxangandi daxap nga. ²⁹ Binabu ngasina Yonggaxigua nang, bila Tibugu sina nanga, ³⁰ bu ang garung ang gaxang mana kabukabugua Yonggaxigia, saing bu arung mana xaitamoxi kabukabundi saing asuxuya Isrel bakbakka 12.

³¹ “Saimon, Saimon, bagu Satan xusunga Urana ba tubang bila lipudi diting wit mahaing bu ditibaxaya yoxodi mala. ³² Ne ngasabu maung masup ba hatumingam haringina bagula xung mari masup te. Kimu, bungina ugoxoya ma rangua nga, bing uharingia riamdi bu dili haringina muli.”

³³ Ne haxuya ba, “Toxoratamona, ngaxauxau hatumingagua masup ba ngala salak yabania ranguaung, saing sanga ba ngamati ranguaung xauna.”

³⁴ Baing Yesu haxuya ba, “Pita, ngabalaung ba, hatata muga mana muxaxua xatu, bagula uhatiam manga bunging tuwa.”

³⁵ Baing Yesu xusungadi ba, “Waleu bungina ngasoxiang mala, axola mana tanga sianggam, tanga xaung xai sanggandi, bing araxap mana axamang tela kimbo tegu?”

Dahaxuya ba, “Tegu.”

³⁶ Harua nadi ba, “Ne hatata, gaxarea ung tangam sianggam kimbo tangam, bing oxop mala. Gaxarea oxola mana waxang sabanga bing usina imangima bu ugim tela, ³⁷ namua na dibung Urana Xuania ba, ‘Baing dimogu ina

lipu dian tela.'☆ Baing ngabalang ba haruanga li bagula sok maxuna manga. Maxung sibuna, baraxinta dibung mari manga, aningonoa sok maxunauba."†

³⁸ Lipudi dinaxu mana daharua ba, "Toxorata-mona, ubagu, waxang sabanga luwadi li."

Baing harua ba, "Sanga lo."

Yesu Sabu Xaxagania Olip

(Matyu 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ Yesu ila sangua saing haing Xaxagania Olip, bila ina kubolunoa ba. Baing lipuxindi dinaxu mana dila xauna. ⁴⁰ Disok saing harua nadi ba, "Asabu, nam tubaiga xapkang." ⁴¹ Sauyadi saing ila monga, bila lipua ting sianga mala, gung king tuxundi saing sabu ba, ⁴² "Tibugu, nabu ung murungama, bing unia xuba salakkamga li mala sangua nga. Ne heku usu mana murungagua, ne usu mana ung murungama." ⁴³ Baing Urana uleginam tela ri long xaiya ma, owa masok mana, saing haringia. ⁴⁴ Gamonoo mauxang sibuna, binabu sabu haringing sibuna, saing salaksalaginoa sok bila sip marandi saing diri titia.‡

⁴⁵ Sabu masup saing mesa goxoya ma rangua lipuxindi dinaxu mana, bagudi dikinu matabu, haringingading disup namua na ayangading buk.

☆ **22:37** Aisaya (Aisaia) 53:12 † **22:37** Harua bila ba, namua na muga soxi lipuxindi dinaxu mana mala saing duwa xai, lipudi dilingu haruangadinga saing duwasa manadi. Ne kimuya mana matianoa, harua ba bagula lipudi hauxading mana haruangadinga, saing sanga ba duwasa manadi te. ‡ **22:44** Mana xailong muganga teladi, dibung Luk 43-44 te.

46 Xusungadi ba, “Akinu baru? Amesa asabu, nam tubaiga xapkang.”

Dituxu Yesu

(Matyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Yon 18:3-11)

47 Yesu haruauyu, baing buranga tela sok, saing lipua duxu ba Yudas, ina mana Lipu 12 tela, muga manadi. Ma haxek rangua Yesu bu libu, §
48 ne Yesu xusunga ba, “Yudas, uraxata ulibu Lipua Ma Rangua Urana bu usina mala bixuandi rimadingia?”

49 Bungina lipuadi dinaxu mana Yesu dibagu baraxinta bo ba sokkuba, duxusunga ba, “Toxoratamona, am gating waxangimam sabangadi manadi?” 50 Baing dingia tela ting waxanginoa mana lipu hananiangam mugamugangama lipuxing oxata olanggama, saing taxiti tangangliang rimamo.

51 Ne Yesu harua ba, “Asauya!” Baing ring lipua tanganglianoa saing sok xai muli.

52 Baing Yesu harua na lipu hananiangamdi yanamidingdi, lipu hauningamdi duwasa mana Urana Numana yanamidingdi, xaung lipu haringindi dima bu dituxu ba, “Ai, ang gama xaung waxang sabangadi xaung xaidi bila nga lipu hanaunggam tela, bo? 53 Xaidapxaidapka lo ngawa ranguang, ngatubatuba Urana Numang yabania, ning atuxu nga te. Ne hatata ang xaidabima, xaidaba mana labiang haringinganoa wa etua mana axamandi.”

---

§ 22:47 Ubagu haruanga hawama mana Luk 7:45.

Pita Hatiam Mana Yesu
(*Matyu 26:69-75; Mak 14:66-72; Yon 18:16-18,25-27*)

⁵⁴ Kimuya mana dituxu, daxai mala lipu hana- niangam mugamugangama numania. Pita su manadi mala, ne wa hasoya monga. ⁵⁵ Ning bungina dibura yaba liwe mana numa yabana, dirungguba, baing Pita rung mari ranguadi. ⁵⁶ Haing haulingam tela bagu rung mari yabia. Bagu haringina mana saing harua ba, “Lipua li wa rangua Yesu xauna.”

⁵⁷ Ne hatiam mana. Harua ba, “Haing, ngax- abia lipua ba teke.”

⁵⁸ Mongaita baing lipu tela bagu saing harua ba, “Ung xauna, ung dingia tela.”

Ne Pita haxuya ba, “Lipu, nga riadinga te!”

⁵⁹ Auwa tela ila sup baing tela muli harua haringina ba, “Maxung sibuna lipua li wa ran- gua, namua na Galili tela.”

⁶⁰ Pita haxuya ba, “Lipu, baraxinta uharua mana ba, ngaxabia teke!” Pita harua masup teguyu baing muxaxua xatu. ⁶¹ Toxoratamona xugia saing bagu maringina mana Pita. Baing Pita hatumia muli Toxoratamona haruanganoa menau harua mana ba, “Muga mana mux- axua xatu hatata, bagula uhatiam manga tuwa.”

⁶² Baing ina naga, Pita sok mala, tang haringing sibuna.

Lipu Haungingamdi Didaudau Yesu

(*Matyu 26:67-68; Mak 14:65; Yon 18:22-23*)

⁶³ Lipuadi duwasa mana Yesu dungguti didau- dau ditaha. ⁶⁴ Disaku maxandi saing daharua ba,

“Uhatanga ba ung Urana lipuxing suxunguxunguama! Ubaxanga, gaxarea tahaung?” ⁶⁵ Baing daharua haruanga diang xumana na.

Daxap Yesu Mala Pailat Herot Tang Maxadingia

(*Matyu 26:63-66, 27:11-26; Mak 14:61-63, 15:2-15; Yon 18:19-21, 18:29-37, 18:39-19:16*)

⁶⁶ Buraraging sibuna baing lipudi lipuxiding haringindi, lipu hananiangamdi yanamidingdi xaung lipu hanaunaunga tubatubainganamdi digugunia. Baing lipudi duwasa mana Yesu daxai ma kaunsilidi bagudi li maxadingia. ⁶⁷ Kaunsilidi daharua ba, “Nabu ung Urana Lipuxing Mogunganama, bing ubaxanga nam.”

Ne Yesu haxuya nadi ba, “Nabu ngabalang, bing bagula ahatum haringina mana haruangagua te. ⁶⁸ Baing nabu ngaxusungang, bing bagula ahaxuya te. ⁶⁹ Ne hatata saing ila, Lipua Ma Rangua Urana bagula rung mana Urana haringingam kabukabung yayam wa rimang rimamo rubinia.”

⁷⁰ Ding duxusunga ba, “Baruta? Ubaxanga ba ung Urana Garanoa?”

Haxuya ba, “Ang sibuim aharua ba. Nga baing.”

⁷¹ Baing daharua ba, “Heku tasai’m lipu tela muli su haruangua na! Kira talungu masup mana ing sibung suxungunoa.”

23

¹ Baing ina naga, yanamgadi ba ding longgalo dimesa daxai Yesu mala rangua gabana Pailat.

² Baing dungguti disu haruanga mana, daharua ba, “Am gabagu ba lipua li bo ba tam Yudadi daxanga diania. Biliam ba am gasina takis na Sisau tai. Harua ba xaitamoxi tela, Urana Lipuxing Mogunganama.”

³ Binabu Pailat xusunga Yesu ba, “Ung ba xaitamoxi Yuda dingia?”

Baing Yesu haxuya ba, “Wane, bila ung guharua ba.”

⁴ Baing Pailat baxanga na lipu hananiangamdi yanamidingdi xaung buranga ba, “Ngabagu ina libu kubolu dian tela te.”

⁵ Ne dahaxi, daharua ba, “Haxa mauli titia Yudia saing yumyum lipu longgalo mana tubatubainganoa. Ungguti mana titia Galili saing ma masup la li.”

⁶ Pailat lungu alaba baing xusungadi ba nabu Yesu Galili tela. ⁷ Bungina lungu ba maxuna, Yesu wa hawa mana Xaitamoxi Herot, tauna, soxi mala rangua, namua na Herot wa mana long sabangga Yerusalem mana bungina baguba.

⁸ Bungina Herot bagu Yesu, yaha sibuna, namua na mana buning maxaxaya bo ba bagu. Lungu naxuyanganoa, baing bo ba bagu tong-tongia axamang haringina. ⁹ Xusunga xusunga xumana, ne Yesu haxuya tela te. ¹⁰ Lipu hananiangamdi yanamidingdi digabu lipu hanau-naunga tubatubainganamdi dili la ba, saing disu haruanga haringina mana. ¹¹ Baing Herot gabu lipuxing haungingamdi didaudau. Disausau imang gumangina mana, bu didaudau bila ina xaitamoxi tela, saing disoxi goxoya mala rangua Pailat. ¹² Mana xaidapka baguba Herot Pailat

tang disok bila dingtang riading riading—muga mana bungina baguba tang duwa bixua mading.

¹³ Pailat wagi lipu hananiangamdi yanamid-
ingdi, lipu haringindi xaung lipudi dima, ¹⁴ saing
harua nadi ba, “Ang gaxap lipua li ma ran-
gua nga bila lipua ta lipudi daxanga diania.
Ngaxusunga xusunga maxaimia, ne ngabagu ing
kubolung dian tela te. ¹⁵ Herot xauna bagu ing
kubolung dian tela te. Namua naga soxi goxoya
ma rangua nga muli. Alungu to! Libu axamang
tela bu mogu ba mati te. ¹⁶⁻¹⁷ Binabu bagula
ngagusi, saing bagula ngayunga mala.”*

¹⁸ Baing ding duwagi bila waxutu taininau,
duwagi ba, “Oxop lipua li mala bu mati! Uyunga
Barabas nam!” ¹⁹ (Barabas dita salak yabania na-
mua na iti haungingua long sabangga Yerusalem
rangua gabman, xaung ung lipu tela mati.)

²⁰ Mana namua Pailat bo ba yunga Yesu mala,
xusungadi muli. ²¹ Ning duwagiwagi ba, “Ung
mati xai balingamia! Ung mati xai balingamia!”

²² Bunging tuwa xusungadi muli, harua
ba, “Baruta? Libu kubolu diang baruamta?
Ngabagu kubolu tela bu ngaung mati mana te.
Binabu bagula ngagusi, saing bagula ngayunga
mala.”

²³ Ne duwagi haringing sibuna ba ung mati
xai balingamia. Dahaxi buk, saing haxingadinga
dali, ²⁴ binabu Pailat hau hatuminganoa ba nai
mana haruangadinga. ²⁵ Baing lipua ba wa salak

---

* **23:16-17** Buninga teladi daharua ba ...mala. **17** Mana Taunga Dalingam niani taining tainina, Pailat kuboluna ba ina yunga lipu salak yabanam tela mala.

yabania namua na iti haungingua xaung ung lipu tela mati, lipua ba duxusunga mana, Pailat yunga mala, saing soxi Yesu mala bu mati bila muruding mana.

Digoxi Yesu Xai Balingamia

(*Matyu 27:33-44; Mak 15:22-32; Yon 19:17-24*)

²⁶ Daxai Yesu malau, baing dituxu Saimon, lipu tela mana long sabangga Sairin,[†] ina sok sangua umangadi ma. Dilibu xoxi xai balingama saing ma kimu mana Yesu. ²⁷ Lipu xumana disu mana mala. Haingdi xauna disu mana, saing ditangia haringing sibuna. ²⁸ Ne Yesu xugia mala ranguadi saing harua nadi ba, “Haing Yerusalemga mana, atangia ngau tai! Atangiang xaung garaimdi. ²⁹ Bagu namua na xaidaba ma bungina bagula aharua ba, ‘Xai sibuna mana haingdi duwa xuhi, mana haingdi dahayau te xaung haingdi disina suidingdi te!’ ³⁰ Baing

“‘bagula daharua na bimbidi ba, “Autuang mari mam!”

Saing bagula daharua na xaxagandi ba,
“Ayaxanggam!”’[☆]

³¹ Namua na nga bila xaiya gamata, saing abagu kubolua dilibu manga baing. Ne ang bila xaiya mutuxu—bagula diriing baru?”

³² Lipu diang luwa, daxai dingtang xaung Yesu mala bu dung dingtung mati. ³³ Dila disok mana longga duxu ba Toxotaxu Guana. La ba digoxi xai balingamia xaung lipu diang luwadi ba, tela

[†] 23:26 Sairin wa Aprika. [☆] 23:30 Hosea 10:8

wa rimamo, tela wa xong. ³⁴ Yesu harua ba, “Tibugu, uyunga kuboluding diandi, namua na baraxinta dilibu, daxabia te.”‡ Baing dahali halinga tela bu dibagu gaxarea bagula daxap imangindi.

³⁵ Lipudi dili dibagu mua, saing lipudi yanamidingdi ditabia yungxadingdi mana. Da-harua ba, “Hauli lipu teladi ba. Tauna, nabu ina Kristo ma rangua Urana, Urana Lipuxing Mogunganama, bing hauli ing sibuna.”

³⁶ Lipu haungingamdi xauna, dima didaudau. Disina wain mabiana na ³⁷ saing daharua ba, “Nabu ung xaitamoxi Yuda dingia, bing ung guhailing!”

³⁸ Mana xai tela digoxi etua mana toxonoa, dibung haruanga tela harua ba: XAITAMOXI YUDA DINGIA.

³⁹ Lipu tela digoxi xauna la ba ting haruanga daudaungam na, harua ba, “Ai, bola ung Urana Lipuxing Mogunganama, bo? Uhaulung saing uhaulung amtam xauna!”

⁴⁰ Ning rianoa bili ba, “Baruta umaxuwa mana Urana te? Ung xauna dungung bila ina.

⁴¹ Dilibu xai dung kira mana kubolura diandi, namua na kuboluradi giminagidinga naga. Ne lipua li libu kubolu dian tela te.”

⁴² Baing harua ba, “Yesu, bungina uluxu Yong-gaximia, bing uhatumia nga muli.”

⁴³ Yesu haxuya ba, “Maxung sibuna ngabal-aung ba, mana xaidapka baguli bagula uwa rangua nga long walinga xaiyamia.”

---

‡ **23:34** Mana xailong muganga teladi, haruanga li wa te.

Yesu Matianoa
(*Matyu 27:45-56; Mak 15:33-41*)

⁴⁴ Xaidap liauba, baing labianoa kaukau titia masup laing bungbung. ⁴⁵ Xaidaba sina te. Baing imang sabangga silola mua maluxu Urana Numania singina hataing luwa. ⁴⁶ Baing Yesu wagi sabanga ba, “Tibugu, ngata aningogua mala rimamia.” Harua laing sup, baing matiuba.

⁴⁷ Lipu haungingamdi yanamidinga bagu baraxinta sok, binabu iti Urana yanoa saing harua ba, “Maxung sibuna, lipua li lipu maringina.” ⁴⁸ Bungina lipuadi digugunia la ba dibagu axadi ba, dituru saing digoxoya mala. ⁴⁹ Ne lipudi daxabia Yesu, digabu haingdi disu mana ma titia Galili, ding dili hasoya monga, dibagu mua mana axadi bagudi ba.

Yesu Kimanginganoa
(*Matyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Yon 19:38-42*)

⁵⁰ Lipu tela wa, yanoa Yosep, Yuda Kaunsi-liding tela, lipu xai xaung maringina. ⁵¹ Ne ina nai mana yanam riandi hatumingadinga xaung kuboludinga te. Yabanoa titia Yudia long tela duxu ba Erimatea, saing ragu mana Urana Yonggaxinoa ma. ⁵² Ila rangua Pailat saing xusunga mana Yesu sangganoa. ⁵³ Baing xap mari, saku mana imang xai sibung tela, saing ta maluxu mana guha gobagoba tela disaba sianga maluxu mala. Dikimang matia tela maluxu mana teguyu. ⁵⁴ Xaidapka ba Paraide, duxu ba

Xaidap Xauxaungam, saing Xaidap Yaguangam ma haxek sibunauba. §

⁵⁵ Haingdi dima titia Galili rangua Yesu ma ba, disu mana Yosep saing dibagu guha gobagobua, xaung ta Yesu sangganoa mari maluxu mana baru. ⁵⁶ Baing digoxoya mala numia saing daxauxau guxenga baxiam saminam bu disabaxaya Yesu sangganoa. Ne diyagua mana Xaidap Yaguangam bu disu mana hanaunaungua.

24

Yesu Mesa Muli

(Matyu 28:1-8; Mak 16:1-8; Yon 20:1-8)

¹ Mana xaidap mugamugangam mana sande baguba, buraraging sibuna haingdi daxap guxenga baxiam saminam daxauxau ba, saing dila guhia gobagobia. ² Disok saing dibagu ba sianga wa xuania te, ³ ne bungina diluxu, dibagu Toxoratamona Yesu sangganoa te. ⁴ Dahatumhatum mana, baing hata sibuna li lipu luwa disau imangdi disina bila bilikbiliga, dili haxek manadi. ⁵ Dimaxuwa sibuna binabu digung kiding tuxundi mari, saing dituru mari titia. Ne lipuadi ba tang daharua nadi ba, “Ang gasai mana lipu walingam mana long matiamana baru? ⁶ Wa la li te. Mesa muli ba! Ahatumia muli harua baru

---

§ 23:54 Sande bing xaidap mugamugangam mana Yudadi hatumingadinga. Urana tongtongia axamandi mana Sande ila sup Paraide. Baing mana Sarare, ina yagua. Binabu Yudadi disabu mana Sarare saing diyagua. Baing dituxu oxata tela mana Sarare te. Duxu ba Xaidap Yaguangam. Baing daxauxau axamandi bila anginga mana Paraide saing duxu Paraide ba Xaidap Xauxaungam.

bungina wauyu ranguang titia Galili: ⁷ 'Lipua Ma Rangua Urana bagula dita lipu kubolu dianamdi rimadingia bu dung mati xai balingamia, saing mana xaidap tuwa bagula mesa muli.'" ⁸ Baing ina naga, dahatumia haruangoa muli.

⁹ Digoxoya guha gobagobia ma, baing dibaxanga axadi li na Lipu 11 xaung na lipu teladi disu mana. ¹⁰ Hainggadi ba dibaxanga na aposeldi bing Maria Magdalam, Yoana, Yems bauna Maria, dington digabu teladi. ¹¹ Ne dahatum haringina mana haingdi haruangadinga te, namua na dahatum ba haruanga kakahana. ¹² Ning Pita mesa saing luki mala guhia gobagobia. Nenia maluxu, saing bagu imang xaidi disaku mana ba duwa olang. Baing goxoya ma saing hatum hatum mana baraxinta sok ba.

Yesu Owa Masok Mana Daxanga Ila Imeas

¹³ Mana xaidapka baguba dingia luwa tang dila mana long tela duxu ba Imeas, wa hasoya monga mana long sabangga Yerusalem, bila 11 kilomita. ¹⁴ Tang dahangixaya liwe mading mana baraxinta disok ba. ¹⁵ Tang dahaxa malau, dahangixayau, baing Yesu ing sibuna sok rangua dington saing gabudi dahaxa mala, ¹⁶ ne axamang tela soxautidi bu dibagu daxabia te.

¹⁷ Xusunga dington ba, "Tang gahangixaya mana baraxinta bungina ahaxa mala?"

Tang dili mua, ramramodingdi ayangading.
¹⁸ Dingia tela, yanoa Kliopas, xusunga ba, "Si,

ung Yerusalem lobuam taininau ung ganim ux-
abia baraxinta sok la ba mana xaidapkadi bagudi
li te?”

¹⁹ Xusunga ba, “Baraxintadi?”

Tang dahaxuya ba, “Axadi disok mana Yesu
Nasaretiam. Ina Urana lipuxing suxunguxun-
guam tela ba, ina haruangoa xaung kuboluna,
daharing haringing sibuna mana Urana xaung
lipudi maxadingia. ²⁰ Ne lipu hananiangamdi
yanamidingdi digabu lipuximam haringindi,
ding dita Romdi rimadingia bu dung mati, saing
digoxi xai balingamia. ²¹ Ne am ba, am gahatum
gamomamia ba lipua ba bagula hauli Isreldi
sangua bixuaradi rimadingia. Baing axamang
tela muli, hatata xaidap tuwa disup mana axadi
bagudi ba disok. ²² Tela bing haing teladi
ranguam dilibu am gahixi mana haruangadinga.
Menau buraraging sibuna dila guhia gobagobia,
²³ ne dibagu sangganoa te. Disai susu. Digoxoya
ma dibalam ba dibagu Urana uleginam luwa
tang dibaladi ba gamata muli! ²⁴ Baing riamam
teladi dila guhia gobagobia dibagu bila haingdi
dibaxanga ba, ne dibagu Yesu te.”

²⁵ Baing Yesu baladi ba, “Angtang kakahaim
baru? Gamoim diriba ding bu ahatum haringina
sap te mana Urana lipuxing suxunguxunguamdi
haruangadinga! ²⁶ Maxung sibuna lipuadi ba
daharua ba Kristo* bagula xap salaga muga,
saing kimuya bagula xap yaya sabanga.” ²⁷ Baing
ungguti mana Moses xaung Urana Lipuxing Sux-
unguxunguamdi xailongidingdi, saing baxanga

---

* **24:26** Kristo namuxina bing Urana Lipuxing Mogunganama.

rangrang na dingtang ba haruanga wa Urana Xuania harua mana ina ba.

²⁸ Disok haxek mana longga dibo ba dila mana ba, baing Yesu libu bila bagula dali longga ba. ²⁹ Ne tang duxusunga haringina ba, “Uwa ranguamtam, namua na yambongguba. Xaidaba riuba.” Binabu ila bu wa ranguadi.

³⁰ Bungina wa ranguadi kabukabu xangingamia, xap salanga, harua xai sibuna na Urana mana, utu saha saing ungguti sina nadi.

³¹ Baing ina naga, maxading daxaxa ding saing tang daxabia ba Yesu naga, saing hata sibuna li hanggalang muli maxadingia. ³² Duxusunga ding ba, “Ai, maxung sibuna hatumingaradi diyaha sibuna bungina baxanga nakira daxangia, bungina tubatuba kira rangrang mana Urana Xuanoa?”

³³ Hata sibuna li dimesa saing digoxoya mala Yerusalem. La ba dibagu Lipu 11 xaung teladi digugunia, ³⁴ saing daharua na dingtang ba, “Maxung sibuna! Toxoratamona mesa muli saing owa masok rangua Saimon.” ³⁵ Baing tang dinaxuya baraxinta sok daxangia, saing dibagu daxabia Yesu bungina utu saha salanga baru.

Yesu Owa Masok Rangua Lipuxindi Dinaxu Mana

³⁶ Dinaxuyayuyu, baing Yesu ing sibuna sok manadi, li liwe manadi saing baladi ba, “Gamoimdi duwa mosiu.”

³⁷ Dihixi mana, dimaxuwa, dahagaxa ba tauxai tela. ³⁸ Baladi ba, “Ahatum xumana baru? Baruta hatuminga luwa dimesa hatumingaimia mana nga gaxarea? ³⁹ Abagu rimagudi xaung

kgudi. Nga baing! Aring nga bu axabia. Tauxai mututungana xaung tuandi bila nga te.”

⁴⁰ Harua laing sup, baing hatanga rimandi xaung kindi nadi. ⁴¹ Hatumingadingdi daharing teguyu, namua na dihixi mana diyaha mana, binabu xusungadi ba, “Angiaimgu?” ⁴² Baing disina song waxungam tela na, ⁴³ saing xap, xang maxadingia.

⁴⁴ Baladi ba, “Haruanga baguli ngabaxanga nang bungina ngawa ranguang nulana ba: Axamang longgalo duwa mana Moses Hanau-naungandi, Urana Lipuxing Suxunguxunguamdi xaung Olaidi, bing aningoding disok to.”

⁴⁵ Baing xaxa hatumingadinga bu daxabia Urana Xuanoa rangrang. ⁴⁶ Baladi ba, “Urana Xuanoa harua ba, Urana Lipuxing Mogunganama bing xap salaga muga baing mesa muli mana xaidap tuwa. ⁴⁷ Saking ungguti mana long sabangga Yerusalem, mana yanoa bagula lipudi dibaxanga mana titi longgalo ba lipudi duxugia hatumingadingdi, baing bagula Urana yunga kuboludingdi. ⁴⁸ Ang ba lipuadi abagu axadi li, saing bagula abaxanga na lipudi manadi. ⁴⁹ Bagu bagula ngasina axamanoa nang ba Tibugu hau haruangua ba bagula sina—Aningona baing. Ning muga awa maluxu mana long sabangga li laing axap Urana haringinganoa.”

Yesu Haing Mala Long Xaiya

⁵⁰ Baing muga manadi masok, saing dila haxek mana longga Betani. La ba iti rimandi saing guxamdi. ⁵¹ Haruauyu baing ina naga, yungadi, Urana xap mahaing long xaiya. ⁵² Baing

diti yanoa saing digoxoya mala long sabangga Yerusalem, gamodingdi diyaha sibuna. ⁵³ Baing xaidap taining tainina dila duwa Urana Numania, diti Urana yanoa.

Urana Xuana
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Mato Language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Oldpela Testamen
long tokples Mato long Niugini

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mato

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-05-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 20 May 2023 from source files dated 20 May 2023

55f62369-23de-5cfa-956d-f88a05cead65